

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

چکیده مقالات و تجارب برگزیده همایش ملی رویکرد اسلامی در
مدیریت آموزش و پرورش: نوآوری‌ها و تجربه‌های موفق در مدارس

۲۴ خرداد ماه ۱۳۸۹

تهران - سالن همایش‌های بین‌المللی صدا و سیما

نام کتاب:	چکیده مقالات و تجارب برگزیده همایش ملی رویکرد اسلامی در آموزش و پرورش: نوآوری‌ها و تجربه‌های موفق در مدارس
ناشر:	انتشارات مدرسه برهان
به کوشش:	سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی اعظم ملایی‌نژاد - سیدعلی حسینی - فرزانه گودرزی هنگامه حامدی
با نظارت:	دکتر حیدر تورانی
تایپ‌بست:	مژگان اکبرنیا - شیرین اکبرنیا - مریم جابری
صفحه‌آرایی:	سیدعلی حسینی
ویراستار:	بهاره ابراهیم‌طهرانی
نوبت چاپ:	اول - بهار ۱۳۸۹
شمارگان:	۲۰۰۰ نسخه
شابک:	۹۷۸-۹۶۴-۸۳۸۰۰-۷-۱

سخن دبیر علمی همایش

تاکنون مقالات، مستندات و کتاب‌های معدودی درباره‌ی مدیریت اسلامی و یا مدیریت آموزش و پرورش با رویکرد اسلامی، به رشته تحریر در آمده است که پاسخگوی نیازهای علمی و اجرایی نبوده و به اصطلاح حق مطلب به درستی ادا نشده است. اغلب مؤلفان سعی کرده‌اند تا با مبنا قرار دادن مفاهیم، نظریه‌ها و سبک‌های مدیریت علمی و کلاسیک و بعضی از نظریه‌های جدید؛ مؤلفه‌های مدیریت و عناصر و ساختارهای سازمانی را با آیات قرآنی و احادیث و روایات اسلامی مزین کنند و آن مجموعه را مدیریت اسلامی بنامند. این بدان معنا نیست که نظریه‌ها و سبک‌های موجود، مدیریت مفید و مؤثر نمی‌باشند؛ چرا که مدیریت در قرن بیستم و آغاز هزاره سوم، به مثابه انقلاب صنعتی در قرن نوزدهم فعالیت اصلی تمدن بشری را تشکیل می‌دهد.

مدیریت، تعیین‌کننده سرعت و کیفیت پیشرفت اقتصادی، اجتماعی و درجه توسعه یافتگی ملت‌ها است، و دین مبین اسلام نیز به علوم و دانایی بهای بسیار داده و همیشه از آن دفاع نموده و کاربرد آن را در جوامع اسلامی توصیه کرده است. مفاهیم، نظریه‌ها و سبک‌های مدیریت اسلامی بهتر است ضمن بهره‌مندی از علوم جدید مدیریت، از بطن متون و مفاهیم اسلامی، تجارب موقّق و آراء و اندیشه‌های مدیران مسلمان، با دغدغه‌ها و آرمان‌های دینی و اعتقادی آنان (همراه با جریان‌شناسی و آسیب شناسی دقیق) استخراج شود.

آنچه امروز به عنوان مدیریت اسلامی در حوزه‌ی عمل و نظر نگاشته شده است، چندان کارا و وافی به مقصود نیست و نیاز به اقدامات جدی‌تر و جامع‌تری می‌باشد. بنابراین ضرورت دارد پس از گذشت ۳ دهه از پیروزی انقلاب اسلامی- به کمک نوآوری‌ها و استفاده از تجربه‌های موقّق مدیران به ویژه در سطوح عالی، میانی و به ویژه اجرایی (مدارس) و نیز مستندات مکتوب و مدون شده ملهم از قرآن کریم و احادیث پیامبر بزرگ اسلام (ص) و ائمه معصومین علیهم السلام- بخشی از چهره حقیقی مدیریت در آموزش و پرورش با رویکرد اسلامی به درستی به تصویر کشیده شود تا همگان بتوانند به صورت کاربردی و اثربخش از آن بهره‌مند شوند.

بنابراین از لحظه‌ای که نیت کردیم چپستی رویکرد اسلامی را در مدیریت آموزش و پرورش تبیین کنیم، دلسوزان و علاقه‌مندان بسیاری از مراکز مختلف علمی، آموزشی و پژوهشی تکبیرگویان به یاری ما شتافتند. آنچه از ابتدا مهم شمرده شده تلقی ما از همایش به مثابه یک فرایند کلان پژوهشی بوده است. زیرا چپستی رویکرد اسلامی در مدیریت آموزش و پرورش: نوآوری‌ها و تجربه‌های موقّق، تنها با یک فراخوان و چند مقاله تبیین و درک نخواهد شد. لازمه‌ی دستیابی به اهداف همایش که عبارتند از:

زمینه‌سازی برای تدوین نظریه اسلامی مدیریت در آموزش و پرورش
شناسایی نوآوری‌ها و تجربه‌های موفق مدیران مدارس
دستیابی به چشم‌اندازی از مدیریت مدرسه با رویکرد اسلامی
شناسایی پیش‌نیازهای تحقق رویکرد اسلامی در مدیریت مدرسه

کاری جامع و به هم پیوسته می‌طلبد. بر این اساس به گونه‌ای برنامه‌ریزی گردید تا فرایند همایش برای نیل به اهداف، ابتدا چند خروجی در پی داشته باشد و سپس تولیدات حاصل از خروجی‌ها که شامل مستندسازی تجربه‌ها و نوآوری‌های مدیران مدارس، مصاحبه‌های عمیق صاحب‌نظران، پایش نوشتارهای (مقالات و پایان‌نامه‌های مرتبط) موجود، سفارش پژوهش‌ها و فراخوان مقالات می‌باشند، در روز نمایش (۲۴ خردادماه ۱۳۸۹) عرضه شده و سپس در کمیسیون تلفیق کمیته علمی همایش که مرکب از پژوهشگران دست‌اندرکار و اعضای کمیته علمی همایش هستند، تجزیه و تحلیل و تلخیص شده و اهم یافته‌های آن در قالب گونه‌ها و فرمت‌های مختلف از سوی حوزه‌های ستادی و اجرایی (صفی) استفاده شوند.

از این رو، محصولاتی که از کمیسیون تلفیق منتج می‌شوند، اهداف همایش را محقق و انتظارات زیر را تأمین می‌کنند:

- ۱- ارائه توصیه‌هایی برای مدیران ستادی و اجرایی
- ۲- ارائه پیشنهادها و آموزش‌ها
- ۳- ترسیم راه آینده
- ۴- ارائه الگوی پیشنهادی

بهره‌برداران محصولاتی نهایی کمیسیون تلفیق که شامل توصیه‌های سیاستی و کلان، عملیاتی و اجرایی می‌شوند، به ترتیب زیر خواهند بود:

توصیه‌های سیاستی و کلان	عملیاتی و اجرایی
وزارت بهداشت و فرهنگ به اقتضا	مدیران مدارس
شورای عالی انقلاب فرهنگی	مدرسان کارگاه‌های آموزشی
شورای عالی آموزش و پرورش	مربیان پرورشی - معلمان
دینفعان عالی	پژوهشگران
رؤسای سازمان‌ها و مناطق کشور	والدین
ستاد وزارت آموزش و پرورش	دانش‌آموزان
مجلس دانش‌آموزی	صدا و سیما
سازمان دانش‌آموزی	ائمه جمعه و جماعات
سازمان ملی جوانان	و...

و...

درضمن ماهیت اسناد تولید شده‌ی همایش برحسب اهداف و محورهای همایش به گونه‌های مختلف و با قابلیت‌های زیر کاربرد خواهند داشت:

ارائه شاخص‌ها و توصیه‌ها	ارائه نقشه راه (آینده‌نگارانه، مسئله محور و برنامه‌ی عمل درازمدت)
تعیین سیاست‌ها و استراتژی‌ها	تهیه بیانیه
اعلام راهکارها	چک‌لیست
تهیه دستورالعمل‌های اجرایی	مدل خود ارزیابی
بیان تجارب	

سخن پایانی:

نگاه به‌پویانه به مراحل مختلف کار کمک می‌کند تا نتایج زحمات حاصل از فرایند طولانی همایش به بار نشسته و بازده آن به اقتضای موقعیت‌ها، شرایط و نیازها مورد استفاده و بهره‌مندی نظام تعلیم و تربیت قرار گرفته و این باور مرسوم که با پایان همایش همه چیز پایان می‌یابد به فراموشی سپرده شود. انشاءا.. بدین‌وسیله لازم می‌دانم از زحمات عزیزانی که در جهت تحقق اهداف این همایش دلسوزانه و متعهدانه ما را یاری نمودند، صمیمانه تشکر نمایم و توفیق روزافزون ایشان را از درگاه خداوند منان خواستارم.

دکتر حیدر تورانی

دبیر علمی همایش

اهداف همایش:

۱. زمینه‌سازی برای تدوین نظریه اسلامی مدیریت در حوزه آموزش و پرورش
۲. شناسایی نوآوری‌ها و تجربه‌های موفق مدیران مدارس
۳. دستیابی به چشم‌اندازی از مدیریت مدرسه با رویکرد اسلامی
۴. شناسایی پیش‌نیازهای تحقق رویکرد اسلامی در مدیریت مدرسه

روش:

- مستندسازی تجارب مدیران مدارس در سه دهه پس از انقلاب اسلامی- دراین روش با تعدادی از مدیران متعهد و مجرب مدارس از جمله مدارس اسلامی که مورد استقبال فراوان مردم قرار گرفته‌اند، مصاحبه عمیق شده است و از نزدیک عملکرد آنان با رویکرد اسلامی مورد مشاهده و ارزشیابی قرار می‌گیرد.
- نشست علمی و پژوهشی با استادان و مدرسان حوزه و دانشگاه
- نشست علمی با مدیران با تجربه آموزش و پرورش (از صف تا ستاد)
- جستجوی پایان نامه‌های ارشد و دکترای پایان یافته مرتبط با موضوع همایش
- سفارش مقاله و ارائه مورد کاوی‌های انجام شده
- سفارش پژوهش
- اعلان فراخوان
- برگزاری مراسم (نمایش داده‌های حاصل از فرایند همایش)
- تدوین گزارش نهایی

اعضای شورای سیاست‌گذاری و هماهنگی همایش:

دکتر بهرام محمدیان: رئیس شورا و رئیس همایش

دکتر حیدر تورانی: دبیر علمی همایش

سید نصرت‌الله فاضلی: دبیر اجرایی همایش

دکتر جمیله علم‌الهدی: عضو شورا

دکتر مجید قدمی: عضو شورا

اعضای کمیته علمی همایش:

دکتر حیدر تورانی: دبیر کمیته علمی همایش

▪ دکتر مجتبی امامی

▪ دکتر عادل پیغامی

▪ دکتر محمد حسنی

▪ محمد علی شامانی

▪ دکتر عباس صدری

▪ دکتر جمیله علم‌الهدی

▪ دکتر عفت عباسی

▪ مهدی فیاضی

▪ دکتر مجید قدمی

▪ دکتر محمدمهدی کرباسچیان

▪ فرزانه گودرزی

▪ اعظم ملایی نژاد

▪ دکتر عصمت مسعودی

▪ مهندس مهدی نوید

▪ مهندس عبدالحسین نفیسی

اعضای کمیته اجرایی همایش:

سید نصرت‌الله فاضلی: دبیر اجرایی همایش

اعظم ملایی نژاد: مسئول برنامه‌ریزی و هماهنگی اجرایی دبیرخانه همایش

سیدعلی حسینی: متصدی دبیرخانه همایش

مهندس نورعلی قربانی: طراح و مسئول سایت همایش

▪ اصغر حقانی: رئیس اداره تدارکات و پشتیبانی سازمان

- سید مرتضی سمیعی: مدیر برگزاری مراسم
 - سید حسین طلایی زواره: مدیر امور مالی و تأمین منابع سازمان
 - عباسعلی قامتی: مدیر روابط عمومی سازمان
 - محمدجعفر کرمانشاهی: مسئول حراست سازمان
 - ابراهیم شکا
 - طیبیه امام جمعه
 - مهندس سعید آرانی
 - حمیدرضا قربانی
 - رضا نصرآبادی
 - سیداصغر حسینی
 - پریسا زندیان
 - هنگامه حامدی
 - سوسن نوروزی
 - ندا رشنوادی
 - مریم جابری
 - شیرین اکبرنیا
 - مژگان اکبرنیا
 - فاطمه غیبی
 - محمد لطیفی نیا
 - فاطمه لطفی
 - هاشم شریفی
 - محمود عزیزی
 - طاهره علی عظیمی
 - مرضیه اخلاقی
 - حسین کریمی
 - سیدسیامک مرتضوی یزدی
- و سایر همکارانی که ما را در بخش تدارکات و پشتیبانی همایش یاری دادند.

فهرست مطالب

بخش اول

چکیده مقاله‌ها

- تلفیق داده‌های حاصل از فرایند برنامه‌ریزی و برگزاری همایش رویکرد اسلامی در مدیریت آموزش و پرورش:
 نوآوری‌ها و تجربه‌های موفق در مدارس ۲
 اعضای کمیته علمی همایش
 رویکرد اسلامی در جذب مشارکت ۳
 (دانش‌آموزان، معلمان، والدین، متخصصان و...)
 ابوالفضل اذانچیلر
 شناسایی پیش نیازهای محقق رویکرد اسلامی در مدیریت مدرسه ۴
 محمدولی اسلامی فرد / اعظم توکلی
 تبیین جایگاه اقتصاد و مدیریت و نقش انضباط مالی در جامعه اسلامی ۵
 دکتر اسداله افشاری
 بررسی رابطه باورهای دینی مدیران مدارس اسلامی دخترانه مناطق ۱۲ و ۳ و ۱ شهرتهران با عملکرد آنها در
 کنترل و نظارت سازمانی ۶
 خدیجه اکبری / دکتر جمیله علم الهدی
 دلالت آموزه‌های اسلامی برای ارتقای صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان و کارکنان ۷
 نرگس اکبری
 رویکرد اسلامی در جذب مشارکت ۹
 (دانش‌آموزان، معلمان، والدین، متخصصان و خیرین)
 فاطمه الیاسی
 چالش‌های نظری و عملی مدیریت آموزشی با رویکرد اسلامی ۱۱
 محمد امراهاده
 ضرورت و امکان نظریه‌سازی در حوزه‌ی آموزش و پرورش ۱۳
 پیروز باقری زمانی / عصمت سیدسجادی
 تعلیم و تربیت در سیره و سخنان امام جعفر صادق (ع) و دلالت‌های تربیتی آن ۱۴
 سیدرضا بلاغت
 تبیین چگونگی کاربست فناوری اطلاعات و ارتباطات در بهبود ۱۵
 کارکردهای مدیریتی کمیته‌های شوراهای دانش‌آموزی
 سیاوش پورطهماسبی / آذر تاجور
 درآمدی بر اقتصاد مالی وقف به عنوان ابزار تأمین مالی اسلامی ۱۷
 در مدیریت مدرسه
 دکتر عادل پیغمی / حبیب سروش

- ۱۸ بررسی سلامت سازمانی در ده مجتمع آموزشی پیشرو در
تعلیم و تربیت دینی با رویکرد اسلامی
دکتر محمدحسن پرداختچی / محمد مهدی کرباسچیان / محمدرضا اسدی یونسی
- ۲۰ بررسی نقش عقلانیت قرآنی در سلامت تصمیمات مدیران و
ارائه‌ی یک الگوی مفهومی
دکتر حیدر تورانی
- ۲۱ چالش‌های نظری و عملی مدیریت آموزشی با رویکرد اسلامی
فاطمه حسن‌پور
- ۲۲ مبانی روانشناختی و پداگوژیکی غنی سازی فرهنگ آموزش در نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران ..
دکتر بهمن حوریزاد
- ۲۳ عوامل موفقیت سازمان آموزش و پرورش براساس سوره‌ی مبارکه حجرات
زهرآ خراسانی
- ۲۴ دلالت آموزه‌های اسلامی برای ارتقای صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان و کارکنان
غلامرضا خضریو / سهیلا مولایی
- ۲۶ تبیین مفهومی از رابطه‌ی علم مدیریت آموزشی و اسلام
محمد خضری اقدم
- ۲۷ ملاحظات سازمانی بین تعهد حرفه‌ای و معنویت
دکتر حسین خنیفر / دکتر غلامرضا جندقی / سامره شجاعی
- ۲۸ مناسبات دانش مدیریت و آموزه‌های اسلامی در تدوین نظریه‌ی اسلامی مدیریت
داوود خیراللهی
- ۳۰ استفاده از پتانسیل‌های کارگروهی در طراحی نظام آموزش
با الهام گیری از تعالیم اسلامی
محمد رضا ذوالفقاریان / محمدجواد سعادت‌جو
- ۳۲ بررسی امکان و ضرورت نظریه پردازی در حوزه‌ی مدیریت آموزشی
با رویکرد اسلامی
دکتر علیرضا رحیمی
- بررسی میزان انطباق عملکرد مدیران دبیرستان‌های دخترانه منطقه ۴ تهران براساس اصول مدیریت مبتنی بر
آموزه‌های امام علی (ع)
زهرآ رزمجویان
- ۳۵ بررسی مقایسه‌ای ارزشیابی در مدیریت اسلامی و مدیریت متداول
دکتر اکبر رهنما / سیدمجید هاشمی

- ۳۶..... رویکرد اسلامی در جذب مشارکت
شکوه زاهدی / مرضیه اوبایی
- ۳۷..... باز اندیشی در استفاده از ظرفیت وقف برای تأمین و توسعه
منابع مادی و مالی آموزش و پرورش
دکتر رضا ساکی / دکتر عبدالحمید رضوی / دکتر هاجر تحریری نیکصفت
- ۳۹..... رویکرد اسلامی در جذب مشارکت
(دانش آموزان، معلمان، والدین، متخصصان و خیرین)
مژده سجاددوست
- ۴۱..... بررسی نوشتارهای موجود (کتاب، مقاله پژوهش، پایان نامه)
در حوزه مدیریت آموزش و پرورش
محمد سعیدی
- ۴۴..... چالش‌های نظری و عملی مدیریت آموزشی با رویکرد اسلامی
میرمحمد سید کلان / سیاوش پور طهماسبی
- ۴۶..... راهنمایی و مشاوره در نهج البلاغه و کاربرد آن
در برنامه‌ریزی درسی آموزش و پرورش ایران
دکترحسن شهرکی پور / محبوبه رضایی
- ۴۷..... برنامه‌ریزی برای آموزش و پرورش با توجه به انواع
توانمندی‌ها و فرصت‌ها در انسان
سارا شهیدزاده
- ۴۸..... روش‌هایی برای بهبود ویژگی‌های حرفه‌ای معلمان در
مدارس منطقه باوی استان خوزستان
سیمین صالحی‌پور
- تبیین نظریه‌های گوناگون درباره رابطه دولت و آموزش و پرورش و ارائه رویکردی اسلامی برای مدیریت دولت بر
- ۴۹..... آموزش و پرورش
دکترسعیدضرغامی / دکتر علیرضا صادق زاده
- ۵۰..... نقش مدیریت اسلامی در تأمین و توسعه منابع انسانی
عفت طاهری
- ۵۲..... آینده پژوهی در اسلام و جایگاه امروزی آن در
تدوین برنامه‌های راهبردی آموزش و پرورش
حمید طریفی حسینی
- ۵۳..... رویکرد اسلامی در توسعه و اصلاح فرهنگ اجتماعی مدرسه، خانواده
وجیهه عابد / سهیلا بردباری

- ۵۵ بررسی مؤلفه رفتار رهبر آموزشی از دیدگاه حضرت امام خمینی (ره) زهرا عباسزاده
- ۵۶ روش‌های اصلاح نظام اداری آموزش و پرورش با هدف کاهش فساد اداری در مدیریت اسلامی دکتر عفت عباسی / نجمه حسینی
- ۵۸ رویکرد اسلامی در مدیریت آموزش و پرورش ماهرخ عظیمزاده
- ۵۹ سرمایه اجتماعی، مذهب و آثار آن (تجربه‌ای از میزان مشارکت خیرین مذهبی در کمک به افراد بی‌بضاعت) اعظم عظیمی / محمد مهدی توکل
- ۶۰ رویکرد اسلامی در برنامه‌ریزی درسی ذاکر علمی
- چگونه توانستیم با اجرای طرح اشاعه فرهنگ نماز، اقامه نماز جماعت را در آموزشگاه‌های آموزش و پرورش
۶۲ شهرستان نیر گسترش دهیم سید ودود علوی
- ۶۴ متدولوژی تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت ایران اسلامی با تکیه بر ارزش‌های اسلامی دکتر علیرضا علی احمدی / دکتر عصمت مسعودی
- ۶۶ نقش امور تربیتی در مهندسی فرهنگی با رویکرد اسلامی محمود فتح آبادی
- ۶۸ تعریف و جایگاه رهبری آموزشی از منظر اسلام سمیه فودازی / دکتر جمیله علم‌الهدی
- ۶۹ رویکرد اسلامی در تأمین و توسعه منابع انسانی سید نصرالله فاضلی
- ۷۱ جهانی شدن، تعلیم و تربیت اسلامی و تکثرگرایی فرهنگی زهرا کشاورزی
- ۷۲ چالش‌های نظری و عملی مدیریت آموزشی با رویکرد اسلامی رقیه کقالقی
- ۷۳ رویکرد اسلامی در ایجاد تعامل بین خانه و مدرسه و مساجد بی‌بی سارا گلابگیر نیک
- ۷۴ واکاوی مفهومی و مصداقی «رویکرد اسلامی» در «مدیریت آموزش و پرورش» مرتضی گوهری پور

- ۷۵ مصاحبه با صاحب‌نظران مدیریت با رویکرد اسلامی
دکتر محمود گل‌محمدی
- ۷۸ استعدادیابی دانش‌آموزان، تجربه‌ای نوین و موفق در
راستای تأمین و توسعه منابع انسانی
زهرا مجاهدی
- ۷۹ در جستجوی مدرسه‌های موفق و با کیفیت، شاخص‌ها و ویژگی‌ها
پژوهش کیفی از طریق مستندسازی مؤلفه‌ها و
مصادیق مدرسه‌های اسلامی موفق
مرتضی مجدفر
- رویکرد اسلامی در جذب مشارکت (معلمان، دانش‌آموزان، والدین، متخصصان و خیرین) و ارائه و معرفی مدل انتقال
خلاقیت به ایده‌های عملی
کاوه محمدی
- ۸۲ رویکرد اسلامی در جذب مشارکت
(دانش‌آموزان، معلمان، والدین، متخصصان و خیرین)
اکبر ولی زاده
- ۸۴ عدالت در مدیریت
منصوره یادگاری

بخش دوم

چکیده تجارب

- ۸۶ تجربه‌ای برای رشد مهارت‌های زندگی
محمد رضا حشمتی
- ۸۸ مبارزه با پدیده موبایل در مدرسه یا ارائه‌ی راه حل
خدیجه حمیدی
- ۹۰ برگزاری جشنواره مدرسه یاران با هدف جذب مشارکت
والدین و خیرین در اداره‌ی مدارس
محمد صالح رضاخانی
- رویکرد اسلامی در بهره‌وری نیروی انسانی آموزش و پرورش استان خراسان جنوبی با عنایت به چشم‌انداز اصلاح
الگوی مصرف
حبیب‌الله زارعی
- ۹۳ نگرشی نوین به پژوهش دانش‌آموزی
لیلا سلیقه‌دار / مریم حسین‌زاده

- ۹۴ صندوق مهر سبز
(با هدف کمک به دانش آموزان ممتاز بی بضاعت)
فرح شریفی پور
- ۹۵ چگونه می توان با کمک درس جغرافیا و ارتباط آن با قرآن، باورهای
دینی و اسلامی دانش آموزان را تقویت نمود.
بهنام صبری اسفرجانی
- ۹۶ بررسی اجرای طرح اداره ی مدرسه توسط دانش آموزان برای بهبود مشکلات درسی و رفتاری و اخلاقی دانش آموزان
سکینه صدیق میرعظیمی
- ۹۷ تربیت دینی با دو روش حفظ کرامت انسانی نوجوانان و اجرای قوانین
زهرآ صیادفر
- ۹۹ چگونگی شرکت همه دانش آموزان در نماز جماعت
هادی علیمردانی
- ۱۰۰ طرح ارتقای کیفیت آموزشی مدرسه با رویکرد اسلامی
آریادخت قمی
- ۱۰۱ تمسک به ائمه در خصوص رویکرد اسلامی در برنامه ریزی درسی
خدیجه کلاتتری
- ۱۰۲ تجربه نوآورانه مدیریت
منصوره مردانی فر
- ۱۰۴ برنامه درسی دوستی و گفت و گو
عبدالله معینی
- ۱۰۵ مشورت کنید تا به نتیجه مطلوب برسید
فخرالسادات معینی

بخش اول
چکیده مقاله‌ها

تلفیق داده‌های حاصل از فرایند برنامه‌ریزی و برگزاری همایش رویکرد اسلامی در مدیریت آموزش و پرورش: نوآوری‌ها و تجربه‌های موفق در مدارس

اعضای کمیته علمی همایش

چکیده

فرایند همایش برای نیل به اهداف، ابتدا چند خروجی را در پی خواهد داشت. تولیدات حاصل از مستندسازی تجارب و نوآوری‌های مدیران مدارس (در قالب سه پروژه مستقل)، مصاحبه‌های عمیق با صاحب‌نظران، پایش نوشتارهای (مقالات و پایان‌نامه‌های مرتبط) موجود، سفارش پژوهش‌ها و مقالات برگرفته از فراخوان از جمله این خروجی‌ها می‌باشند. اگرچه خروجی‌ها هر یک به طور جداگانه حاوی مطالب مفید و قابل استفاده‌اند، لکن هنوز به مثابه داده‌های اولیه همایش محسوب می‌شوند و باید در کمیسیون تلفیق، تجزیه و تحلیل و تلخیص شود و اهم یافته‌های آن در قالب گونه‌ها و فرمت‌های مختلف در آمده باشد و از سوی حوزه‌های ستادی و اجرایی (صفی) مورد استفاده قرار گیرند.

شایان ذکر است که هدف غایی همایش زمانی محقق خواهد شد که خروجی‌های روز همایش به مثابه داده‌های اولیه آن تلقی گشته و طی گذر از فرایندی علمی، از طریق کمیسیون تلفیق به برون‌دادهای قابل استناد که وافی به هدف غایی باشد، تبدیل گردند. اعضای کمیسیون تلفیق را نمایندگان از پژوهشگران دست‌اندرکار و کمیته علمی همایش تشکیل خواهند داد.

واژگان کلیدی: تلفیق، تجربه‌های موفق، رویکرد اسلامی، مدیریت آموزش و پرورش.

رویکرد اسلامی در جذب مشارکت (دانش آموزان، معلمان، والدین، متخصصان و...)

ابوالفضل اذانچیلر^۱

چکیده

مشارکت عبارت است از ایفای نقش از طریق اظهار نظر، ارائه پیشنهاد، تصمیم گیری و قبول مسئولیت در زمینه‌ی فعالیت‌های اجتماعی. از دیدگاه اسلام مشارکت فراهم نمودن موجبات رشد و شکوفایی انسان، ایجاد مسئولیت و تعهد درونی در افراد، به وجود آوردن محیط کاری مبتنی بر اعتماد متقابل بین مدیران و کارکنان، دادن شخصیت به افراد، تربیت و آموزش افراد برای اداره امور و ایجاد وحدت و یکپارچگی در محیط کاری است. شکل گیری تفکر مشارکتی، شنیدن صدای دیگران را آسان می‌کند و احساس مالکیت به وجود می‌آورد. حاشیه نشینی را از میان می‌برد و سکوت را می‌شکند و دل و ذهن را با زبان پیوند می‌دهد و بدین ترتیب احساس تازه‌ای از پذیرش مراتب وجود ایجاد می‌کند. یکی از پدیده‌هایی که می‌تواند نقش جوانان را در حل مشکلات جامعه کاربردی نماید، شکل گیری تفکر مشارکتی در آنان است. بنابراین نظام آموزشی با ساز و کارهایی می‌تواند به نهادینه کردن تفکر مشارکتی کمک نماید.

پویایی و تحول در آموزش و پرورش منوط به سیاست گذاری، برنامه‌ریزی، تصمیم گیری و سازماندهی دقیق در ساختار اجتماعی مدارس می‌باشد که از طریق معلمان به منصفی ظهور می‌رسد. این که معلم قبل از ورود به کلاس درس چه اقداماتی در جهت بهره رسانی بیشتر دانش‌آموزان انجام دهد و آنها نیز پس از پایان درس چه بهره‌ای برده باشند، خود به تغییر ساختار مدرسه و بکارگیری روشهای صحیح تعلیم و تربیت برمی‌گردد.

مدارس بدون مشارکت جدی مردم به ویژه اولیای دانش‌آموزان نمی‌توانند فرایند تعلیم و تربیت را به‌خوبی عملی سازند و به اهداف خود دست یابند، بنابراین بررسی و شناسایی راههای مشارکت اولیای دانش‌آموزان در اداره‌ی مدارس امری حیاتی و ضروری است. مدرسه بستر نوآوری و تغییر محسوب می‌شود، مدیریت مدرسه و معلمان ضمن آگاهی از شناخت و اهمیت و جایگاه مدرسه در نوآفرینی و تغییرات اجتماعی، منشأ تغییرات و نوآفرینی‌ها در جامعه هستند. در ادامه بحث به بررسی راه‌ها و روش‌هایی که باعث افزایش مشارکت دانش‌آموزان، معلمان، اولیا، و... در مدارس می‌شود، آورده شده است.

واژگان کلیدی: مشارکت، رویکرد اسلامی.

شناسایی پیش نیازهای محقق رویکرد اسلامی در مدیریت مدرسه

محمودلی اسلامی فرد^۱ / اعظم توکلی^۲

چکیده

در این مقاله با طرح ضرورت توجه به مدیریت اسلامی در حکومتی اسلامی، به تأمین و توسعه منابع انسانی مفاهیم و تعاریف مدیریت اسلامی از دیدگاه برخی از صاحب نظران و نویسندگان اشاره شده است و سپس به وجوه کلی تفاوت های مدیریت اسلامی و مدیریت غربی به صورت مختصر اشاره شده است، مدیریت اسلامی در سطحی بالاتر از مدیریت غربی به مسائل مدیریت و محور آن (انسان) توجه دارد. مدیریت غربی بیشتر به روش ها و فنون مدیریتی پرداخته و مدیریت اسلامی ضمن توجه به این موارد، به انسان نیز توجه اکید و خاص داشته است و کلیه فعالیت ها و وظایف مدیریت را حول انسان طراحی می کند. پیش فرض هایی مربوط به مدیریت اسلامی مطرح شده است. از جمله مهمترین این پیش فرض ها، نیاز جوامع به مدیریت، نیاز جوامع با فرهنگ و حکومت اسلامی به مدیریت اسلامی، تأثیرگذاری مکتب الهی اسلام، برتری مدیریت اسلامی نسبت به مدیریت غربی، انسانی بودن سازمان در مدیریت اسلامی به جای سازمانی بودن انسان توجه شده است. در بررسی موانع و مشکلات فراروی مدیریت اسلامی در جامعه اسلامی ایران، سیطره نفوذ مدیریت غربی، عدم آشنایی عموم با قابلیت های مدیریت اسلامی، عدم ایجاد تمایز میان تکنیک ها و روش های مدیریت غربی و رویکردهای انسانی در مدیریت، نبود معیار و مفهوم مشخص از مدیریت اسلامی در سطوح سازمانی، محدودیت میانی نظری در زمینه مدیریت اسلامی در سطوح سازمانی، ابهام در معنا و مفهوم مدیریت اسلامی، نبود نگاه راهبردی به مقوله مدیریت اسلامی، بی توجهی به انجام پژوهش در زمینه مدیریت اسلامی و موانع روانی پذیرش دیدگاه جدید، از مهمترین مشکلات و موانع پیش روی مدیریت اسلامی است.

در پایان، اصلاح رابطه خود و خدا (برای مدیران جامعه اسلامی)، خودباوری در جوامع مسلمان و جهان سوم، ضرورت ارائه تعریف مشخص و تبیین دقیق تر از محدوده و مرزهای مدیریت اسلامی، انجام تحقیق ها و پژوهش های بیشتر در این زمینه را طلب می کند، هم چنین توجه به این که مدیریت غربی می تواند در سطوحی پایین تر از مدیریت اسلامی استفاده شود.

واژگان کلیدی: رویکرد اسلامی، مدیریت اسلامی.

۱. آموزگار دبستان شهید مطهری شهرستان ازنا (لرستان)

۲. دبیر علوم تجربی مدرسه حجاب شهرستان ازنا (لرستان)

تبیین جایگاه اقتصاد و مدیریت و نقش انضباط مالی در جامعه اسلامی

دکتر اسداله افشاری^۱

چکیده

آدمی در راستای رشد و تکامل خود نیاز به تغذیه دارد. غذای جسمی یا مادی و غذای روحی یا معنوی. تأمین هر دو نوع غذا در ابتدا از طریق تلاش روی طبیعت و تحصیل و استفاده از منابع و مواهبی است که خداوند در دسترس او قرار داده است. از آنجایی که منابع مورد نیاز بشر محدود به نظر می‌رسند، روش‌ها و مکانیزم‌هایی ضرورت می‌یابند که به کمک آنها منابع محدود شناسایی و تحصیل شده و به نحو بهینه مصرف شوند. بدین منظور علم اقتصاد موضوعیت پیدا کرده است. در همین راستا علم مدیریت برای اجرا و اداره‌ی امور روش‌ها و تکنیک‌های اقتصادی، مطرح شده و اهمیت پیدا کرده است. امروزه منابع مالی از جمله منابع محدود اقتصادی با اهمیت محسوب می‌گردد که بدون آن هیچ نوع فعالیتی در دنیای اجتماعی و سازمانی تحقق نمی‌پذیرد. بنابراین توجه به این منابع محدود و اداره شایسته امور مالی از اهمیت فوق العاده‌ای برخوردار است و کارایی و اثربخشی فعالیت‌های اقتصادی و مدیریتی در تمام زمینه‌ها استقرار نظام شایسته‌ی انضباط مالی را طلب می‌کند. در صورت برقراری نظام انضباط مالی شایسته از یک سو و استقرار سیستم‌های آموزش و تربیتی شایسته از سوی دیگر، منابع محدود اقتصادی به طور بهینه مورد استفاده قرار خواهند گرفت و در نتیجه انسان‌ها هم از لحاظ مادی، جسمی و هم از نظر روحی و معنوی رشد و تکامل خواهند یافت. بدیهی است بسترسازی ایجاد ثبات شخصیت، احساس مسئولیت و وجدان کار، به میزان قابل توجهی به عهده سازمان‌های آموزشی و تربیتی است که در این میان سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش و پرورش می‌تواند نقشی حیاتی ایفا نماید.

واژگان کلیدی: علم اقتصاد، مدیریت، انضباط مالی، جامعه اسلامی.

بررسی رابطه باورهای دینی مدیران مدارس اسلامی دخترانه مناطق ۱۲ و ۳ و ۱ شهر تهران با عملکرد آنها در کنترل و نظارت سازمانی

خدیجه اکبری^۱ / دکتر جمیله علم الهدی^۲

چکیده

مقاله‌ی حاضر حاصل پژوهشی است که با هدف بررسی رابطه باورهای دینی مدیران مدارس اسلامی دخترانه مناطق ۱۲ و ۳ و ۱ شهر تهران با عملکرد آنها در کنترل و نظارت سازمانی انجام شده است. برای سنجش متغیرها از دو پرسشنامه استفاده شد و ۱۷ مدرسه در منطقه ۱، ۶ مدرسه در منطقه ۳ و ۲۲ مدرسه در منطقه ۱۲ بررسی شدند که در نتیجه ۴۵ مدیر پرسشنامه باورهای دینی و ۲۲۵ معلم، در هر مدرسه ۵ نفر از معلمان، پرسشنامه ارزیابی عملکرد مدیر را تکمیل نمودند. نتایج بدست آمده نشان می‌دهد که ارتباط معناداری بین مؤلفه‌های «اعتقاد به ارزش انسان‌ها، صداقت، پرهیز از تجسس، پرهیز از تهمت و اعتماد به کارکنان» با نظارت بر برنامه‌ی درسی، مؤلفه‌های «توکل و اعتماد به خدا، اعتقاد به معاد، صداقت، پرهیز از تجسس، پرهیز از تهمت، اعتماد به کارکنان» با نظارت بر کارکنان آموزشی (معلمان) وجود دارد و این رابطه به صورت مثبت و مستقیم است، ولی بین مؤلفه‌های «تغافل و انتقادپذیری» با نظارت بر کارکنان آموزشی (معلمان) رابطه‌ی منفی و معکوس است. رابطه «توکل و اعتماد به خدا، اعتقاد به ارزش انسان‌ها، اعتقاد به عزت نفس خویش، صداقت، پرهیز از تجسس و تهمت، اعتماد به کارکنان، نقادی و انتقادپذیری» با نظارت بر روابط کارکنان آموزشی، اداری و خدماتی با والدین و دانش‌آموزان مثبت و مستقیم است، ولی مؤلفه‌ی «تغافل» با آن رابطه‌ی منفی و معکوس دارد. رابطه‌ی مؤلفه‌های «پرهیز از تجسس، پرهیز از تهمت و اعتماد به کارکنان» با نظارت بر تأمین، توزیع و تخصیص اعتبارات و کمک‌های مردمی معنادار است و این رابطه به صورت مثبت و مستقیم می‌باشد. ولی رابطه‌ی مؤلفه‌های «انتقادپذیری و تعاون» با آن منفی و معکوس است.

واژگان کلیدی: باورهای دینی، کنترل و نظارت، عملکرد، مدارس اسلامی.

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد

۲. عضو هیئت علمی دانشگاه

دلالت آموزه‌های اسلامی برای ارتقای صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان و کارکنان

نرگس اکبری^۱

چکیده

انسان شگفت‌ترین مخلوق خداوند و والاترین نشانه و قدرت حق است. انسان مستعد متصف به همه‌ی صفات و کمالات الهی است و آفریده شده است تا به مقام «خلیفه الهی» برسد و این سیر جز با تربیت حقیقی میسر نمی‌شود. حقیقت انسان، حقیقت ملکوتی است و انسان با طی مراتبی، قوس نزولی را طی کرده است و در این مرتبه‌ی خاکی و در پایین‌ترین مراتب قرار گرفته است و با تربیت می‌تواند به حقیقت وجود خویش دست یابد و متصف به والاترین کمالات شود. خدای متعال در این باره فرموده است:

«لقد خلقنا الانسان في احسن تقويم ثم رددنا اسفل سافلين الا الذين امنوا و عملوا الصالحات فلهم اجر غير ممنون»

انسان موجودی است که خدای تبارک و تعالی او را خلق کرده است، برای این که همه جهاتی که در عالم است، در انسان است، منتهای به طور قوه است، به طور استعداد است، و این استعدادها باید فعلیت پیدا کند، تحقق پیدا کند، پیام آوران الهی آمدند تا راه تربیت را بر آدمیان بگشایند و مردمان را به ربانی شدن یخوانند.

هدف آموزه‌های اسلامی یا تربیت و تعلیم اسلامی آن است که مقدمات حرکت و هدایت آدمی را در صراط مستقیم پرستش پروردگار فراهم آورد و معراج وی را به مرحله کمال انسانی آسان سازد و راه بازگشت به احسن تقویمی را که بنیاد آفرینش وی بر آن استوار است، هموار کند و به یاری عمل صالح از مراحل و مدارج علم و ایمان بگذرد و هر لحظه بیشتر به خدا که مقصد نهایی این سیر و سلوک است، نزدیک نماید.

این هدف باید متناسب با حقیقت انسان باشد، همان مقصدی که آدمی برای آن آفریده شده است، و آفرینش بدان می‌خواند. چنان‌چه این امر فراموش گردد، راه نیز فراموش می‌شود، و انسان بیراهه می‌رود و مقصدی را دنبال می‌کند که با حقیقت وجودی‌اش سازگار نیست و پا در راه‌هایی می‌گذارد که او را به مقصد کمال نمی‌رساند و این امر سبب گمگشتگی و تباهی انسان می‌شود.

از جمله کسانی که در ایجاد یک تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت کشور نقش عمده داشته است و از این بابت وظیفه‌ای سنگین و خطیر بر عهده دارند، معلمان و مربیانی هستند که به‌طورمستقیم

دست‌اندرکار تربیت و سازندگی نسل آینده کشور هستند. در اهمیت و ارزش کار این گروه همین بس که انبیای الهی که برگزیدگان انسان‌های هر عصر بوده‌اند، خود را معلم شمرده و کار رسالت و پیامبری خود را از تعلیم و تربیت آغاز کرده‌اند. در این مقاله اصول اعتدال، تدرج، تسهیل، تعقل، تدبیر، کرامت، عزت و... و روش‌های الگویی به‌خصوص الگوها در (قرآن کریم)، محبت، تذکر، عبرت، موعظه، ابتلا و امتحان، مراقبه و محاسبه، تشویق و تنبیه که می‌توانست در ارتقاء صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان و کارکنان تأثیر داشته باشد، مطرح می‌شود زیرا اسلام یک روش علمی برای زندگی فردی و اجتماعی، مادی و معنوی انسان است که در تمام زمینه‌ها، الگوی لازم را در اختیار انسان قرار می‌دهد و باعث تهذیب نفس و تعلیم او می‌شود.

واژگان کلیدی: آموزه‌های اسلامی، صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان، ارتقا.

رویکرد اسلامی در جذب مشارکت (دانش آموزان، معلمان، والدین، متخصصان و خیرین)

فاطمه الیاسی^۱

چکیده

یکی از ارکان مؤثر و مهم در بیان اندیشه‌ی اسلامی، مدارس با هدایت و برنامه‌ریزی مدیران، معلمان، مربیان و کلیه فرهنگیان کشور هستند. معلمان به عنوان تأثیرگذارترین افراد در کنار والدین، می‌توانند نقش تعیین کننده‌ای در ایجاد نگرش و رفتارهای اسلامی در دانش‌آموزان داشته باشند و فرهنگیان با استناد به نقش الگویی، آوردن مثال‌ها و مصادیقی از اسلام، ذکر آیات، احادیث و روایات، عمل و رفتار معصومین (ع) و غیره در کلاس‌های درس و الگو بودن خود در این زمینه در واقع منشأ خیر در جامعه باشند. استفاده از مشارکت افراد در عملکرد و مدیریت مدرسه می‌تواند بهره‌ی زیادی داشته باشد. همان‌گونه که جامعه‌پذیری متفاوت از تعلیم و تربیت است، مشارکت نیز متمایز از همکاری است. با توجه به نیازمندی نهاد آموزش و پرورش به مشارکت دانش‌آموزان برای حفظ پویایی خود، بررسی موانع آن یک ضرورت است؛ نظام اجتماعی و حیات سیاسی جامعه‌ی بشری به تعاون و مشارکت اعضای آن بستگی دارد. این امر از طریق همیاری‌های مردمی استوار می‌گردد و آموزش و پرورش به عنوان نظام اجتماعی نیازمند مشارکت و همکاری همه‌ی اجزای نظام است. این نظام بدون مشارکت مؤثر مردم و کارکنان در ابعاد علمی، فرهنگی، اقتصادی و عاطفی نمی‌تواند فرایند تعلیم و تربیت را به خوبی علمی سازد. اگر چه مشارکت در امور آموزش و پرورش از روزگاران گذشته تاکنون به صورت‌های گوناگون انجام شده است و متخصصان امروز می‌خواهند به ایجاد جهانی سالم و پویا کمک کنند، نه اینکه فقط دانش‌آموختگان را به بازار کار بفرستند. ما واقعاً می‌خواهیم فرصت‌های یادگیری را چنان فراهم کنیم که دانش‌آموزان امروز شهروندان فرهیخته و توانمند فردا شوند، به‌طور قطع چنین شهروندانی که خوب تربیت شده‌اند، برای فرزندان خود دنیای بهتری می‌سازند.

به طور کلی هدف مشارکت، از نظر اقتصادی افزایش بهره‌وری، از نظر روانی، به رسمیت شناختن ارزش‌های انسانی و از نظر اجتماعی، تقویت حس همکاری افراد از طریق اختیار دادن به آنها در فرایند تصمیم‌گیری است؛ برای ایجاد مشارکت مؤثر باید جامع‌ترین نگرش را در کلیه ابعاد در مخاطبان ایجاد کرد؛ به طوری که مخاطب، آگاهی، اطلاعات و حقایق لازم را برای شناخت زمینه‌های اجتماعی مشارکت به دست آورد، و نحوه‌ی طراحی و ارائه‌ی برنامه‌ها، علاقه‌مندی لازم را برای قبول

۱. مدیر دبستان امیر کبیر شهرستان شاهین‌شهر(اصفهان)

مسئولیت‌های اجتماعی در فرد به وجود آورد و در نهایت برنامه‌ها بتواند مخاطب را برای مشارکت مؤثر در صحنه‌های اجتماعی آماده کند. مشارکت ویژگی‌ها و کاستی‌هایی دارد که در این تحقیق به آن پرداخته می‌شود و این تحقیق به ذکر تجربه‌هایی در جذب مشارکت در محیط کوچک مدرسه می‌پردازد.

واژگان کلیدی: مشارکت، رویکرد اسلامی.

چالش‌های نظری و عملی مدیریت آموزشی با رویکرد اسلامی

محمد امراه‌زاده^۱

چکیده

پیچیدگی مسائل آموزشی و پرورشی و حضور فناوری اطلاعات و تکنولوژی‌های پیچیده‌ی آموزشی، اجرای برنامه‌های متمرکز در جغرافیای محیطی ایران زمین با تفاوت‌های اقلیمی، بدون آمایش سرزمین آموزشی و پرورشی، گذر از آموزش سنتی به فرایند آموزش مدرن، مسئله‌ی جهانی شدن آموزش و پرورش، تولید رفتارهای سخت افزاری و نرم افزاری در تقویت مدیریت آموزشی، داشتن پیش نیازها جهت ورود به حیطه‌ی مدیریت آموزشی اسلامی، با رویکرد اسلامی نیازمند توجه خاص متخصصان امر و کارشناسان خبره‌ی تعلیم و تربیت است.

بررسی‌ها نشان می‌دهد که رفتارهای مدیریت آموزشی با تحولات جامعه و نیازهای آن در آموزش و پرورش همخوانی ندارد. برآیند این نوع مدیریت، افت تحصیلی، بی‌علاقگی معلمان به کلاس و درس، نفوذ مواد مخدر به میان دانش‌آموزان، عدم اعتنا به ابتکار و نوآوری از طرف معلمان، تبدیل معلمان فعال و کارا به مهره‌های اداری، جناح‌گرایی معلمان، اتلاف وقت کلاس‌های آموزشی و پرورشی به بهانه‌ی مختلف از طرف معلمان، حضور فعال معلمان در کارهای درآمد زای خارج از مدرسه، دو شغله بودن معلمان، فاصله گرفتن از مسائل آموزشی و پرورشی در مدارس، و بی‌اعتنایی به پیام‌های اولیا درمورد فرزندان، نداشتن مطالعه در مورد برنامه‌های درسی و هفتگی مدارس، عدم همکاری با گروه‌های آموزشی، و... همه‌ی این‌ها چالش‌هایی هستند که فرا روی مدیریت آموزشی در مدارس قرار گرفته‌اند. چنان‌که این کاستی‌ها و موانع موجود در مدارس برطرف نشود، شکاف بزرگی بین مدیریت آموزشی و اهداف تدوینی آموزش و پرورش و نیروی انسانی بوجود خواهد آمد. بنابراین در این برهه از زمان و چالش‌های فرهنگی و آموزشی جهانی و حضور فرهنگ غربی در پشت دیوار مدارس که موضع گرفته است، چون حضور اینترنت در مدارس و شکل‌گیری بحث‌های اینترنتی در صحن کلاس‌های درس، پروتق شدن کلبه‌های الکترونیکی و کم رنگ شدن ماهیت آموزشی و پرورشی کلاس‌های درس، حضور ماهواره‌ها در درون خانواده‌ها و... انتقال فرهنگ غربی به دانش‌آموزان با سبک و سیاق غربی، مدیریت آموزشی را در مدارس سر در گم نموده است. برون رفتن از این موقعیت در مدارس فقط از طریق مدیریت آموزشی با رویکرد اسلامی مقدور است. چنان‌که مبانی اصلی و اهرم‌های کلی در مدیریت اسلامی در مدیریت آموزشی به کار گرفته شود بسیاری از مسائل و مشکلات آموزشی و پرورشی از این

۱. مدیر دبستان المهدی شهرستان شوط (آذربایجان غربی)

طریق در مدارس حل خواهد شد. چون مبانی و اصول کلی از قرآن، کتاب الهی، سنت رسول خدا، و فرمایشات ائمه معصومین (ع) برگرفته شده است.

واژگان کلیدی: مدیریت آموزشی، چالش‌های فرا روی واحدهای آموزشی، اهرم‌های کلی در مدیریت اسلامی، مدیریت آموزشی، مدیریت آموزشی با رویکرد اسلامی.

ضرورت و امکان نظریه‌سازی در حوزه‌ی آموزش و پرورش

پیروز باقری زمانی^۱ / عصمت سیدسجادی^۲

چکیده

سال ۱۳۸۷ هجری شمسی از سوی رهبر فرزانه و اندیشمند انقلاب اسلامی، حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای (دامت توفیقانه) سال نوآوری و شکوفایی نامیده شده است.

نوشتار حاضر در صدد است تا اهمیت و تأثیر مؤلفه‌های نوآوری و شکوفایی را با عنوان آموزش و پرورش نوآور و شکوفا، ابعاد، شاخصه‌ها و ویژگی‌ها را مورد بررسی کند تا جامعه فرهنگی بتواند با بهره‌گیری از این آموزه‌ها در مسیر پویایی و شکوفایی قرار گیرد.

بررسی اهداف تعلیم و تربیت اسلامی نشان می‌دهد که مهمترین نیازهای هر جامعه الهی، تربیت افراد متدینی است که با اتکا به نیروی ایمان، اراده و تعقل، منطقی بیندیشند و به جای وابستگی و استفاده از دستاوردهای اقتصادی و فرهنگی دیگران، خود مؤلف دانش و فناوری برای زندگی مستقل در عصر ایمان باشند. از همین روست که در آموزه‌های دینی می‌خوانیم «لا دین لمن لا عقل له» هر کس که عقل ندارد، دین ندارد.

خداوند برای زنده کردن شخصیت انسان‌ها و تجدید حیات فکری و روحی آنان به پیامبر دستور می‌دهد که در کارها با مسلمانان مشورت کن.

امروز در بسیاری کشورها، نوآوری در آموزش و پرورش مسئله‌ی پیچیده و دشواری است. در عین حال، این مسئله برای تمام کشورهایی که در راه ساختن دنیای بهتری کوشش می‌کنند، یک موضوع اساسی و حیاتی به شمار می‌رود. تغییرات شگرفی که در ترکیب و سازمان دستگاه‌های آموزش و پرورش بسیاری از کشورهای جهان پیش آمده و دگرگونی‌هایی که در کیفیت برنامه‌های درسی و آموختنی‌های دانش‌آموزان روی داده است، فوق‌العاده چشمگیر است اهمیت این تغییرات نه فقط به خاطر همگانی کردن آموزش و پرورش بلکه به این دلیل است که هدف آنها تأمین چنان آموزش و پرورش برای عموم کودکان و نوجوانان است که بتوان فرد فرد آنان را تا آنجا که استعداد و آمادگی دارند، از نظر فکری، شخصیتی و کسب مهارت‌ها پرورش داد.

واژگان کلیدی: آموزش و پرورش، نوآوری، خلاقیت، مدیریت تغییر، دانش، مهارت.

۱. دبیر آموزش و پرورش استان اصفهان

۲. دبیر آموزش و پرورش استان اصفهان

تعلیم و تربیت در سیره و سخنان امام جعفر صادق (ع) و دلالت‌های تربیتی آن

سیدرضا بلاغت^۱

چکیده

در تربیت اسلامی پس از قرآن، سنت و سیره، اصلی‌ترین منبع محسوب می‌شود چرا که قرآن می‌فرماید: پیامبر اسلام اسوه‌ی نیکو برای شماست. پس از پیامبر، منبع بزرگ تعلیم و تربیت اسلامی، به‌خصوص برای تشیع، سنت و سیره‌ی معصومین علیهما السلام است که هادیان طریق و ناجیان غریقند. در میان ائمه‌ی معصومین، امام جعفر صادق (ع) جایگاه ویژه‌ای دارند زیرا که عمده‌ترین احادیث و روایات شیعی به ایشان منسوب است و مذهب شیعه به این دلیل به مذهب جعفری مشهور شده است. بر این اساس بررسی سیره و سخنان آن امام همام و استنباط و استخراج اهداف و روش‌های تربیتی از آنها دارای اهمیت ویژه‌ای است؛ امری که این پژوهش به آن پرداخته است.

واژگان کلیدی: امام صادق، اهداف تربیت، روش و برنامه‌ی تربیت، دلالت‌های تربیتی.

۱. پژوهشگر و استاد دانشگاه

تبیین چگونگی کاربست فناوری اطلاعات و ارتباطات در بهبود کارکردهای مدیریتی کمیته‌های شوراهای دانش‌آموزی

سیاوش پورطهماسبی^۱ / آذر تاجور^۲

چکیده

پژوهش حاضر به تبیین چگونگی کاربست فناوری اطلاعات و ارتباطات در بهبود کارکردهای مدیریتی کمیته‌های شوراهای دانش‌آموزی پرداخته است. روش انجام پژوهش، تحلیل اسنادی به منظور گردآوری داده‌های لازم از فرم گردآوری داده‌ها بوده است و نتایج حاصل به شیوه کیفی تجزیه و تحلیل شده است. عمده‌ترین یافته‌های پژوهش عبارتند از:

شورای دانش‌آموزی، عملیات گروهی است که مستلزم بهره‌گیری از کارکردهای هدایت و رهبری است. این شورا مرکب از تعدادی دانش‌آموز مدرسه است که تحت نظر نماینده مدیر مدرسه به طور گروهی به دنبال تحقق اهداف سازمانی شورا هستند.

شورای اصلی دانش‌آموزی مدرسه در برنامه‌ریزی فعالیت‌های کمیته‌های شورای دانش‌آموزی می‌تواند با بهره‌گیری از فناوری اطلاعات و ارتباطات و ابزارهای فناورانه‌ی مختلف چون؛ انواع نرم‌افزارهای برنامه‌ریزی و چند رسانه‌ای این شورا در ایجاد زمینه‌ی مناسب برای استفاده از نظرات و پیشنهادات دانش‌آموزان، معلمان و مدیریت مدرسه به منظور تدوین اهداف، تبیین انواع فعالیت‌های مشارکتی، تصریح منابع مورد نیاز، تدوین آیین‌نامه‌ی داخلی، تدوین برنامه‌ی عملیاتی، تدوین راهبردهای عملی و تدوین معیارهای موفقیت شورا یاری نماید.

سازماندهی، ترسیم طرق و وسایل منظمی جهت تفکیک و هماهنگی منابع انسانی و مادی به منظور تحقق اهداف سازمانی است. ابزارهای فناورانه چون؛ انواع نرم‌افزارهای برنامه‌ریزی و چندرسانه‌ای می‌تواند به شورای مرکزی مدرسه در ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان جهت مشارکت، فعال‌سازی آنان، دستیابی به فرد شاخص جهت مسئولیت کمیته‌های شورای دانش‌آموزی، سازماندهی عضوگیری از بین دانش‌آموزان مستعد و علاقمند جهت فعالیت در کمیته، هدف‌گذاری برای کمیته‌ها، تأمین وسایل و امکانات و نیز تدوین دقیق عملیاتی و سازماندهی دانش‌آموزان برای انجام امور کمیته‌ها کمک نماید.

هدایت بخش لاینفک هرگونه رهبری گروهی است. فناوری اطلاعات و به خصوص ابزارهایی چون پست الکترونیک و همچنین چندرسانه‌ای‌ها می‌توانند به اعضای شورای اصلی دانش‌آموزی مدرسه و نیز

۱. عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی بيله سوار

۲. دبیر آموزش و پرورش استان اردبیل

مسئولین کمیته‌ها در ایجاد انگیزه، برقراری ارتباط پیوسته بین اعضای شورا با اعضای کمیته‌ها، آشنایی با استعدادها و علایق دانش‌آموزان، تسهیل ارتباطات لازم، تنظیم و ارائه‌ی پیوسته گزارش‌ها، اطلاع از نیازها، علایق و رغبت‌های دانش‌آموزان مفید واقع شود.

ارزیابی، فرایند مداوم و پیوسته‌ای است که در خلال آن مشخص می‌شود، آیا عملیات انجام شده در راه نیل به هدف بوده است؟ فناوری اطلاعات و ارتباطات می‌تواند به طور ویژه با تشکیل پرونده‌های ارزیابی الکترونیکی متناسب، تهیه آمار دقیق از فعالیت‌ها، به ارزیابی میزان موفقیت کمیته‌های مختلف، بهره‌گیری مداوم از نظرات دانش‌آموزان، گردآوری منظم داده‌های مرتبط با نحوه‌ی عملکرد، شناسایی و تقدیر از کمیته‌های فعال، ارزیابی مستمر از فرایند ارزیابی به‌کاررفته در کمیته‌های مختلف شورای دانش‌آموزی مدرسه به عملیات اداره و رهبری فعالیت‌های مشارکتی در شوراهای دانش‌آموزی کمک دهد.

واژگان کلیدی: فناوری اطلاعات و ارتباطات، مدیریت، کمیته‌های مشارکتی، شورای دانش‌آموزی مدارس.

درآمدی بر اقتصاد مالی وقف به عنوان ابزار تأمین مالی اسلامی در مدیریت مدرسه

دکتر عادل پیغامی^۱ / حبیب سروش^۲

چکیده

در عصر حاضر تأمین مالی یکی از مهمترین مسائل در انجام پروژه‌ها و طرح‌های مختلف است و همواره پیش از شروع طرح، راه‌های تأمین مالی آن بررسی می‌شود و راه مطلوب انتخاب می‌گردد. نهادها و فرایندهای آموزشی نیز به همین صورت نیازمند تعیین روش‌هایی برای تأمین مالی هستند. از نظر اقتصاد متعارف که بیشتر بنگاه‌های اقتصادی و صنعتی را مد نظر قرار می‌دهد، شیوه‌های متعددی (مانند فروش اوراق قرضه یا سهام) برای تأمین مالی وجود دارد، که این ابزارها کمتر درباره‌ی نهادهای آموزشی می‌توانند استفاده شوند و چه بسا از کارایی لازم برخوردار نیستند. در مقابل، ابزار وقف یکی از رایج‌ترین ابزارهای تأمین مالی نهادها و مؤسسات آموزشی در دنیا محسوب می‌شود. از منظر همه‌ی ادیان به‌ویژه اسلام هم وقف، به مثابه صدقه‌ای جاریه، جهت تأمین مالی فعالیت‌های دینی، انسانی، فرهنگی و جمیع امور خیر از مهمترین راهکارهای تأمین مالی شناخته شده است. به طور کلی موقوفات در طول تاریخ و حال حاضر در تمامی نقاط دنیا، سهم مهم و قابل توجهی از تأمین مالی را در امور عمومی همچون آموزش بر عهده داشته‌اند. در کشورهای اسلامی از جمله ایران، ابزار وقف در طول تاریخ اسلامی، همیشه نقش مهمی را در شکل‌گیری و ادامه‌ی حیات نهادهای آموزشی و فرهنگی ایفا کرده است که به عنوان مثال از مجموعه موقوفی دانشگاهی ربع رشیدی و در زمان‌های اخیر از مؤسساتی چون متقین و البرز می‌توان نام برد. در سال‌های بعد از انقلاب هم از وقف برای ساخت و یا نوسازی مدارس (ابعاد سخت‌افزاری) استفاده شده است. در این مقاله برآنیم تا ابتدا نگاهی اجمالی به مسئله‌ی وقف در تأمین مالی نهادهای تعلیم و تربیت و تاریخچه‌ی آن در دنیا و ایران اسلامی داشته باشیم. سپس به نقد و بررسی وضعیت موجود در زمینه‌ی استفاده از ابزار وقف در عرصه‌ی مدیریت مدرسه خواهیم پرداخت و حالت مطلوب را برای استفاده از نقش وقف در امر مدرسه داری ترسیم خواهیم نمود و در آخر راهکارهایی برای بهبود وضع موجود و رسیدن به وضع مطلوب نشان خواهیم داد.

واژگان کلیدی: وقف، نهادهای آموزشی، مدرسه، مدیریت مدرسه، اقتصاد موقوفات، تأمین مالی.

۱. عضو هیئت علمی دانشگاه

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد

بررسی سلامت سازمانی در ده مجتمع آموزشی پیشرو در تعلیم و تربیت دینی با رویکرد اسلامی

دکتر محمدحسن پرداختچی^۱ / محمدمهدی کرباسچیان^۲ / محمدرضا اسدی یونسی^۳

چکیده

مدیریت در هر جامعه متأثر از مبانی فکری، فلسفی و عقیدتی آن جامعه است، به طوری که می توان این تفاوت ها را در فعالیت های مدیران جوامع گوناگون با ایدئولوژی ها و فرهنگ های متفاوت مشاهده کرد. در یک جامعه ی انسان گرا و آزاد، مدیریت بر مبنای روابط انسانی و انگیزش انسان ها استوار است و در یک جامعه فاشیستی و استبدادی، استثمار و اجبار مبنای مدیریت قرار می گیرد (خرازی، ۱۳۶۸).

از جمله مفاهیمی که در حوزه ی مدیریت از جایگاه مهمی برخوردار است، فرهنگ سازمانی، جوّ سازمانی و سلامت سازمانی است. مطالعات و تحقیقات زیادی در خصوص این سه مفهوم انجام گرفته و تعاریف، ابعاد، شاخص ها و مؤلفه های زیادی برای هر کدام از آنها ارائه شده است.

آموزش و پرورش به عنوان اساس و زیربنای توسعه ی فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی هر جامعه است، امروزه در اغلب کشورها آموزش و پرورش صنعت رشد قلمداد می شود و پس از امور دفاعی بیشترین بودجه ی دولتی را به خود اختصاص می دهد. از آنجایی که بخش مهمی از آموزش و پرورش در مدارس صورت می گیرد، مدارس به عنوان یک نظام اجتماعی حساس، از جایگاه خاصی برخوردارند. مدارس در صورتی می توانند وظیفه خطیری را که به دوش آنهاست به نحو احسن انجام دهند که سازمان های سالم و پویایی باشند.

متأسفانه علی رغم وجود مدارس موفق در تعلیم و تربیت اسلامی، هنوز مطالعات علمی مناسبی به منظور تعریف، توصیف و تبیین فرهنگ، جو و سلامت سازمانی مدرسه، با رویکرد اسلامی، انجام نگرفته است.

بنابراین این پژوهش بر آن است که در وهله ی اول با استفاده از متون معتبر دینی و مصاحبه با صاحبان ظران و اساتید مدیریت اسلامی و نیز مدیران مدارس پیشرو در تعلیم و تربیت اسلامی، شاخص ها و مؤلفه های سلامت سازمانی مدرسه را تعیین کند و سپس با طراحی، ساخت و اعتباریابی

۱. عضو هیئت علمی دانشگاه

۲. مسئول دفتر تأمین نیروی انسانی

۳. دانشجوی دوره ی دکتری روانشناسی تربیتی

پرسش‌نامه سنجش سلامت سازمانی با رویکرد اسلامی، و اجرای آن در مدارس، هدف، میزان موفقیت آنها را از این زاویه بررسی کند.

به دلیل آمیختگی زیاد جو، فرهنگ و سلامت سازمانی در بسیاری از تحقیقات انجام شده در این حوزه، این سه مفهوم از یکدیگر تفکیک نشده‌اند، اما در این تحقیق تمرکز خاصی روی شناسایی این موضوع شده است. جو سازمانی، لایه بیرونی فرهنگ سازمانی است که ملموس تر و قابل مشاهده و اندازه‌گیری است. سلامت سازمانی نیز استعاره دیگری است برای بررسی جو مدرسه (فراایبرگ، ۱۹۹۹). به عقیده‌ی هوی و میسکل (۲۰۰۸) سلامت سازمانی در حقیقت چارچوبی جهت نگرش به جو سازمانی است. همچنین اشکنزی، (۲۰۰۸) معتقد است که سلامت سازمانی روشی جهت سنجش فرهنگ سازمانی است.

سلامت‌سازمانی، چارچوب نظری و ابزار اندازه‌گیری سودمندی را برای تجزیه و تحلیل، درک، طرح و تغییر محیط کار مدارس به مدیران و دست‌اندرکاران نظام آموزشی ارائه می‌دهد. انجام تحقیقات اساسی در این زمینه یکی از گام‌های مهمی است که اگر دقیق و آگاهانه برداشته شود، به توسعه و بهبود کمیت و کیفیت علمی و سایر فعالیت‌های سازمان‌های آموزشی، به‌ویژه مدارس، کمک‌های شایانی خواهد نمود.

واژگان کلیدی: سلامت سازمانی، مجتمع آموزشی پیشرو، رویکرد اسلامی

بررسی نقش عقلانیت قرآنی در سلامت تصمیمات مدیران و ارائه‌ی یک الگوی مفهومی

دکتر حیدر تورانی^۱

چکیده

این مقاله با هدف شناسایی و تأثیر عقلانیت قرآنی و باورهای دینی در ارتقای سلامت تصمیمات مدیران تدوین می‌شود. منظور از سلامت تصمیمات مدیران پرهیز از ردیلت‌ها و اشاعه‌ی فضیلت‌ها در فعالیت‌های سازمانی است. فضیلت "ارزش‌ها" و ردیلت "زشتی‌ها" است. مفهوم فضیلت یا ارزش یعنی آن چیزی که موافق عقل و شرع و مستوجب پاداش است و ردیلت یا زشتی آن چیزی است که مخالف شرع باشد و عذاب آخرت را در پی داشته باشد. بهره نبردن از عقلانیت قرآنی و پایین بودن باورهای دینی در جامعه به‌ویژه نزد تصمیم‌گیران موجب می‌شود تا در اخذ تصمیمات و انجام فعالیت‌های مدیران بسیاری از ظرافت‌ها، دقت‌ها و ارزش‌های انسانی و اجتماعی نادیده گرفته شود. یکی از مسئله‌های اصلی که این مقاله به آن می‌پردازد، شناسایی نقش عقلانیت قرآنی و باورهای دینی در اخذ تصمیمات سالم و مناسب است. برای رسیدن به این اهداف و پاسخگویی به مسئله‌ی اصلی فوق، قرآن کریم و آموزه‌های دینی مبنای مطالعه قرار گرفته و تلاش شده است تا نقاط کلیدی و خطوط عزیمت برخی از این آموزه‌ها تعیین شود و سپس آثار و عواقب باور یا عدم باور به آنها در کیفیت تصمیمات مدیران همراه با ارائه‌ی یک الگوی مناسب در اشاعه‌ی فضیلت‌های حوزه مدیریت با رویکرد اسلامی تحلیل شود.

واژگان کلیدی: عقلانیت قرآنی، باورهای دینی، سلامت تصمیمات، تصمیمات مدیران

۱. عضو هیئت علمی مؤسسه‌ی پژوهشی برنامه‌ریزی درسی و نوآوری‌های آموزشی

چالش‌های نظری و عملی مدیریت آموزشی با رویکرد اسلامی

فاطمه حسن‌پور^۱

چکیده

از تشکیل نظام آموزش و پرورش نوین در ایران بیش از ۸۵ سال می‌گذرد. در این مدت بر اثر تحولات اجتماعی و اهمیت یافتن آموزش و پرورش رسمی در جامعه، نظام آموزش و پرورش گسترش چشمگیری پیدا کرده است.

به جرأت می‌توان گفت که امروزه رهبری و مدیریت نظام آموزش و پرورش در سطوح مختلف آن یکی از مسئولیت‌های مهم و سنگین جامعه است.

نیاز روز افزون مدیریت آموزشی بیشتر ناشی از تغییرات کلی است که در عناصر مختلف آموزشی و بافت آن از آغاز دوره‌ی جدید آموزش رسمی ایران ایجاد شده است. امروزه مدیریت آموزشی به مفهوم رهبری، راهنمایی، اصلاح و تغییر مد نظر است. از این رو رسیدن به اهداف عالی آموزش و پرورش در هر جامعه‌ای مستلزم تجدید سازمان و نواندیشی در مدیریت نظام آموزشی است. تکیه زدن بر جایگاه مدیریت و کسب توفیق در انجام وظایف و مأموریت‌های آن به طور کلی نیازمند احراز سه نوع توانایی و قابلیت است: دانش، مهارت و اخلاق.

پیامبر اکرم (ص) با استفاده از رفتارهایی چون خلق نیکو، تواضع و فروتنی، اخوت و همدلی، عدالت‌خواهی، حمایت از محرومان و مهرورزی و مردم‌داری، زمینه‌ی انسان‌سازی و تربیت الهی و در نهایت اصلاح امور دنیا و آخرت مردم را فراهم آوردند و ما اخلاق، درس عزت پیامبر اکرم، درس علم‌آموزی و درس وحدتی را که ایشان به ما داد، باید در برنامه‌ی زندگی خودمان قرار دهیم.

آموزش و پرورش سنگ بنای آینده‌ی کشور است و چنان‌چه ارتقاء یافته و اصلاح شود در اقتصاد، سلامت و بهداشت، محیط‌زیست، مرگ و میر، زیبایی و هنر، رفتارهای گوناگون مردم در سطح جامعه، فراتر از همه‌ی این‌ها در دین، فلسفه و اخلاق تأثیر خواهد گذاشت.

مدیریت اسلامی واجد خصوصیات و ویژگی‌هایی است که می‌تواند در موفقیت سازمان‌ها نقش اساسی ایفا نماید، این ویژگی‌ها در بطن دستورها، توصیه‌ها، نظرها و شیوه‌های به کار گرفته شده توسط پیشوایان دین حضور و وجود عینی داشته است، ولی برای استفاده از آن در سطوح سازمانی و کاربردی کردن آنها در سازمان‌ها، نیاز به کار پیشگامانه و دور از هراس و خود کم‌بینی صاحب‌نظران و عالمان مدیریت و پژوهش مستمر در این جهت دارد.

واژگان کلیدی: رویکرد اسلامی، مدیریت آموزشی، چالش‌های نظری و عملی.

۱. معاون پرورشی دبیرستان شهید حمزه خسروی شهرستان فریدون کنار (مازندران)

مبانی روانشناختی و پداگوژیکی غنی سازی فرهنگ آموزش در نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران

دکتر بهمن حوریزاد^۱

چکیده

این مقاله یک مطالعه‌ی شبه تجربی بوده است که به بررسی مدل غنی سازی فرهنگ آموزش، بر روی ۷۸ معلم و ۱۹۰۰ دانش آموز دوره‌ی ابتدایی پرداخته است. درگیر ساختن معلمان و دانش‌آموزان در فعالیت‌های اکتشافی، گروهی و انجام پروژه در زندگی واقعی، ارج نهادن به خلاقیت و همکاری دانش‌آموزان و فراهم ساختن محیطی غنی و حمایت کننده، از جمله برنامه‌های غنی سازی فرهنگ آموزش بوده است.

کارکنان ۱۲۰ ساعت آموزش دیدند، در طول سال با درس پژوهی، به غنی سازی فرهنگ آموزش پرداختند. با استفاده از آزمون خلاقیت، عزت نفس، آزمون گروه سنجی، مصاحبه با مسئولان و مدیران مدارس، نمرات و امتیازات خلاقیت، اعتماد به نفس، روحیه‌ی همکاری دانش‌آموزان، گروه تجربی در مقایسه با گروه گواه، افزایش چشمگیری نشان داد. درضمن، فلسفه، هدفها و کارگاه‌های آموزشی کارکنان مدرسه، و به‌کارگیری پژوهش مشارکتی کارکنان مدرسه، موجب رشد مهارت و توانمندی معلمان در به‌کارگیری رویکردهای جدید برای غنی سازی فرهنگ آموزش می‌شود.

واژگان کلیدی: غنی سازی فرهنگ آموزش، درس پژوهی، خلاقیت، یادگیری مشارکتی، عزت نفس، ارتباط و پیوند گروهی.

۱. رئیس انجمن خلاقیت ایران

عوامل موفقیت سازمان آموزش و پرورش براساس سوره‌ی مبارکه حجرات

زهرا خراسانی^۱

چکیده

مقاله‌ی حاضر به بررسی عوامل مؤثر بر موفقیت سازمان آموزشی، بر اساس محتوای سوره مبارکه حجرات پرداخته است. بدین منظور بخش نخست به بحث و بررسی پیرامون مفاهیم سوره، اختصاص داده شده است، جهت سهولت در ارائه‌ی مفاهیم سوره، آیات به نحو خاصی دسته بندی شده و در سه بخش قوانین، اوامر و نواهی مورد تجزیه و تحلیل شده است. در بخش نتایج، براساس مفاهیم سوره با استفاده از ظاهر آیات به تبیین عوامل موفقیت در سازمان در دو بخش اصول که شامل:

الف:

- ۱- عدم تقدم بر خدا و رسول
 - ۲- لزوم تحقیق و بررسی پیرامون اخباری که از سوی فاسقی آورده شده است و ملاک عمل واقع می‌شود.
 - ۳- توجه به حضور رهبر در جامعه به عنوان کسی که حرف آخر را باید بزند و اطاعت از او
 - ۴- رابطه‌ی اخوت و برادری در بین مؤمنین
 - ۵- اصلاح بین برادران دینی
 - ۶- ایجاد محیط سالم در سازمان
 - ۷- ملاک برتری براساس تقوا
 - ۸- علم خدا و رهنمودهای علمی
 - ۹- تقویت ایمان در بین اعضای سازمان
- ب:

اصلاح بین مؤمنین از طریق:

- ۱- شفاف سازی امور در سازمان
 - ۲- دعوت به رعایت تقوا در بین اعضا
 - ۳- عدم تقدم بر خدا و رسول در همه‌ی زمینه‌ها پرداخته است.
- واژگان کلیدی:** سازمان، ولی، رهبر، روابط، تقوا، انضباط درونی.

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی دانشگاه علامه طباطبائی

دلالتهای آموزه‌های اسلامی برای ارتقای صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان و کارکنان

غلامرضا خضرلو / سهیلا مولایی

چکیده

تغییر مداوم اوضاع و شرایط درونی و بیرونی؛ به‌خصوص صحنه‌ی درهم تنیده و پیچیده‌ی بین‌الملل، ایجاب می‌کند که معلمان به‌طور اخص و کارکنان دولت به‌طور اعم، مستمر و پی‌گیرانه در صدد افزایش آگاهی، توانایی و مهارت‌های فنی، تخصصی خود به‌طور جامع و در سطوح مختلف باشند. قرآن کریم کتاب انسان‌سازی است که به‌طور زیبا به اهمیت یادگیری و آموزش مستمر انسان به‌طور کلی اشاره نموده است. اولین صفت قرآن برای انسان، صفت آموزش‌گیرنده است و نشانه‌ی بارز این صفت را خدای متعال در آیه ۶ و ۷ سوره (علق) متذکر شده است. توجه بیشتر به این آیات نشان می‌دهد که معلومات انسان به دو گونه درک می‌شوند یک گروه که به صورت فطری و ذاتی هستند مانند خداجویی و علم جویی و...، گروه دوم آموزش‌های اکتسابی است که انسان در سایه‌ی تعلیم و تربیت به رشد و تعالی می‌رسد. از این روست که ضرورت ارتقای صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان و کارکنان اهمیت ویژه‌ای پیدا می‌کند.

مطابق سند چشم‌انداز ۲۰ ساله جمهوری اسلامی ایران، در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی، چنین ویژگی‌هایی خواهد داشت: توسعه یافته، متناسب با مقتضیات فرهنگی، جغرافیایی و تاریخی خود و متکی بر اصول اخلاقی و ارزش‌های اسلامی، ملی و انقلابی، با تأکید بر مردم‌سالاری دینی، عدالت اجتماعی، آزادی‌های مشروع، حفظ کرامت و حقوق انسان‌ها و بهره‌مند از امنیت اجتماعی و قضایی، برخوردار از دانش پیشرفته، توانا در تولید علم و فناوری، متکی بر سهم برتر منابع انسانی و سرمایه‌ی اجتماعی در تولید ملی. بنابراین ارتقای صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان و کارکنان می‌تواند به‌عنوان یکی از مؤثرترین ابزارهای مدیران برای آماده‌سازی کارکنان در نیل به جامعه توسعه یافته و برخوردار از دانش پیشرفته و توانا در تولید علم و فناوری به‌کار رود.

برای تدوین خط مشی‌ها و راهبردهای ارتقای منابع انسانی در آموزش و پرورش با رویکرد آموزه‌های اسلامی، ابتدا باید ویژگی‌ها و خصایص مطلوب منابع انسانی را توصیف و سپس عناصر ارتقای صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان و کارکنان تبیین گردد. ویژگی‌ها و خصایص مطلوب منابع انسانی عبارتند از: معتقد به باورها و ارزش‌های نظام جمهوری اسلامی ایران، متخلق به اخلاق و فضائل والای

۱. کارشناس ارشد برنامه‌ریزی درسی

۲. کارشناس ارشد برنامه‌ریزی درسی

الهی و انسانی، سرآمد در صلاحیت‌های حرفه‌ای و تخصصی، دارای منزلت اجتماعی و کرامت انسانی، توانمند در بهره‌گیری از فناوری‌های نوین آموزشی، پیش‌تاز در ایجاد محیط مطلوب تربیتی. ارتقای صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان و کارکنان شامل عناصری می‌شود که در جای جای آیات قرآنی و احادیث و روایات اسلامی بدان اشاره شده است. در این مقاله ضمن ارائه‌ی چارچوب نظری از اهمیت نقش ضرورت ارتقای صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان و کارکنان به تبیین ارتقای منزلت و کرامت انسانی، تقویت ایمان به خدا (با مؤلفه‌های دوستی با مردم، شایستگی، اعتماد به نفس، امین بودن، صبر و استقامت و بخشش)، ارتقای فرهنگ سازمانی، ارتقای مهارت‌های تخصصی و حرفه‌ای، ارتقای شغلی و ارزشیابی از نظر اسلام و قرآن پرداخته شده است.

واژگان کلیدی: آموزه‌های اسلامی، صلاحیت حرفه‌ای، ارتقای شغلی و فرهنگ سازمانی.

تبیین مفهومی از رابطه‌ی علم مدیریت آموزشی و اسلام

محمد خضری اقدم^۱

چکیده

تحقق تربیت اسلامی در عصر جدید نیازمند مفاهیم و پایه‌های مفهومی در مسائل و علوم مربوط به تعلیم و تربیت است. یکی از این علوم که نقش مهمی را در تحقق اهداف آموزش و پرورش ایفا می‌نماید، مدیریت آموزشی است. از یک سو از آنجا که جامعه ما اسلامی بوده و از سوی دیگر با توجه به این که تلقی‌های مفهومی از علم در عصر جدید دگرگون شده و علم از حالت بیگانگی با اهداف و ارزش‌های انسانی خارج شده و با حیات انسان‌ها بیش از پیش پیوند خورده لازم است عرصه‌ی مدیریت آموزشی با ویژگی اسلامی و مرتبط با جامعه اسلامی به تحقق اهدافش بپردازد، بنابراین تبیین مفهومی از رابطه‌ی مدیریت آموزشی و اسلام بیش از پیش ضرورت می‌یابد. به‌طوری که در مقاله حاضر ضمن اشاره به دلایل چنین تبیینی از مدیریت آموزشی و رابطه آن با اسلام، به بررسی دو مفهوم از مدیریت آموزشی و رابطه آن با دین اسلام تحت عناوینی چون مدیریت آموزشی اسلامی و مدیریت اسلامی آموزش و پرورش پرداخته و ضمن نقد آنها به ارائه‌ی الگویی جدید تحت عنوان مدیریت اسلامی آموزش و پرورش و بیان ویژگی‌های آن پرداخته است.

واژگان کلیدی: مدیریت اسلامی، مدیریت آموزشی.

ملاحظات سازمانی بین تعهد حرفه‌ای و معنویت

دکتر حسین خنیفر / دکتر غلامرضا جندقی / سامره شجاعی

چکیده

از مباحث عمده‌ای که در سازمان و مدیریت در قرن ۲۱ پررنگ‌تر شده است و ریشه‌های آن از دهه ۹۰ قرن ۲۰ نشأت می‌گیرد، مقوله تمرکز بر مباحث خدا در سازمان، اخلاق و مقوله معنویت کارکنان در سازمان است. اگر سالیان قبل، از افراد خواسته می‌شد تا وجود معنویتشان را قبل از ورود به محل کار بیرون از در بگذارند و زندگی معنوی و کاریشان باید جدا می‌بود اما اکنون به این مسئله اشاره می‌شود که جدا کردن این دو باعث تضعیف روحیه افراد شود و این دو نمی‌توانند جدا از یکدیگر باشند و افراد دوست دارند تا با همه‌ی وجودشان (فکری، جسمی، روحی) در محل کار حاضر شوند. به همین خاطر امروزه معنویت به عنوان یک عنصر در سازمان توسط محققین، در حال شناسایی است. شواهد موجود از مطالعات انجام شده در غرب و برخی از تحقیقات شرقی نشان می‌دهد که ادراکات کارکنان در خصوص مؤلفه‌های معنویت در محیط کار به گسترش سطح تعهد منجر می‌شود چرا که تعهد، یک متغیر مرکزی است که نشان می‌دهد افراد با تعهد بیشتر تمایل دارند برای کار خود تلاش بیشتری نمایند که نتیجه‌ی آن بالا رفتن عملکرد سازمانی است.

واژگان کلیدی: معنویت در محیط کار، تعهد حرفه‌ای، جامعه حرفه‌ای، تضاد حرفه‌ای و سازمانی.

۱. دانشیار و عضو هیئت علمی دانشگاه

۲. دانشیار و عضو هیئت علمی دانشگاه

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت تحول

مناسبات دانش‌مدیریت و آموزه‌های اسلامی در تدوین نظریه‌ی اسلامی مدیریت

داوود خیراللهی^۱

چکیده

مدیریت اسلامی شیوه‌ی خاصی از رهبری است، مبتنی بر مبانی فکری و عقیدتی اسلام که برای آشنا شدن با آن، شناخت مبانی اسلام درباره‌ی رهبری ضروری است. اسلام عبارت است از تسلیم در برابر حق (الاسلام هو التسليم) و مسلمان کسی است که در عقیده و اخلاق و عمل تسلیم حق باشد بنا بر این اساسی‌ترین مبانی اسلام در رابطه با رهبری، که سایر اصول مدیریت به آن باز می‌گردد، مبانی حق و عدل است.

در مفهوم مدیریت تعاریف مختلفی بیان شده است و در کلیه تعاریف، هدف، رسیدن به اهداف سازمانی است؛ اما در مدیریت اسلامی هدف «انسان» و رشد او به سوی «الله» است «الی الله المصیر». پس مدیریتی که زمینه‌ی رشد انسان را به سوی الله فراهم کند- مطابق کتاب، سنت، سیره و روش پیامبر (ص) و امامان (ع)- و درباره‌ی علوم و فنون و تجارب بشری برای رسیدن به اهداف یک نظام در ابعاد مختلف، همانند یک محور و مدار عمل کند، مدیریت اسلامی نامیده می‌شود. در این شیوه از مدیریت انگیزه‌های فردی و گروهی جهت دهنده نیست؛ جهت دهنده ارزش‌های انسانی است و بنابراین همه تلاش‌های مدیر بر مبنای حق و در جهت آرمان‌های حق‌خواهی و حق‌جویی است.

اهداف مدیریت در اسلام به‌طور ذاتی با اهداف سایر مکاتب متفاوت است: این تفاوت‌ها در هدف، ماهیت، نیت، ارزش، و وسیله است. در حقیقت منظور از مدیریت در اسلام فقط استفاده و بهره‌برداری از نیروهای انسانی و مادی، جهت‌دستیابی صرف به منافع و سرمایه‌ی بیشتر نیست، بلکه اهداف متعددی دارد که برخی از مهم‌ترین آنها عبارتند از: تزکیه و تعلیم، برقراری قسط و عدل، برقراری کلمه‌ی الله، ترویج ارزش‌های معنوی و اخلاقی، توجه به نقش پر اهمیت خلیفه‌الله، بودن انسان و برپایی قسط و عدل است. اصول مدیریت در اسلام در این ویژگی خلاصه شده است "قال رب اشرح لی صدری، یسر لی امری، واحلل عقده من لسانی، یفقهوا قولی، واجعل لی وزیراً من اهلی، هارون اخی، اشدد به ازری، واشركه فی امری، کی نسجک کثیراً، و نذکرک کثیراً." این اصول عبارتند از: شرح صدر، آسان شدن کار، رسایی سخن معاون شایسته. ویژگی‌های یک مدیر اسلامی به ترتیب: ایمان به قادر مطلق- ایمان به پیامبران- ایمان به رستاخیز- تسلط بر نفس- عطف و مهربانی نسبت به زیردستان- حسن سابقه- بردبار بودن- پنهان کردن عیوب- ورع- جاذبه و دافعه- انضباط اجتماعی- تواضع- قاطعیت-

۱. کارشناس مسئول پژوهش‌سرای دانش‌آموزی

ساده‌زیستی - مشورت - رعایت حقوق دیگران - دوراندیشی، مشکل‌گشایی و پرهیز از شتاب‌زدگی است. بین مدیریت آموزشی در نظام اسلامی و سایر نظام‌ها تفاوت‌هایی در مبانی ایدئولوژیک و فلسفی، تفاوت در خصوصیات مدیر؛ توانایی منش و شخصیت، تفاوت در شرایط احراز مدیریت دیده می‌شود. کارکردهای مدیریت از نظر اسلام برنامه‌ریزی، سازماندهی، فرماندهی هماهنگی و کنترل است که در این مقاله توضیح داده شده است.

واژگان کلیدی: مدیریت، اسلام، مدیریت اسلامی، رهبری در اسلام، نظریه اسلامی مدیریت

استفاده از پتانسیل‌های کارگروهی در طراحی نظام آموزش با الهام‌گیری از تعالیم اسلامی

محمد رضا ذوالفقاریان^۱ / محمدجواد سعادت‌جو^۲

چکیده

امروزه با پیشرفت علم و گسترش و پیچیدگی مسائل فراروی بشر، از کارگروهی به عنوان یک ضرورت در حل مسائل فرهنگی، اقتصادی، نظامی، اجتماعی و از همه مهمتر مسائل علمی یاد می‌شود. وزارت آموزش و پرورش به عنوان یکی از زیربنایی‌ترین و مهمترین مراکز اجتماعی می‌تواند نقش مهمی در گسترش فرهنگ کار تیمی در جامعه ایفا کند و خود نیز از این آبشخور در پیشبرد یادگیری مطالب آموزشی بهره گیرد.

کارگروهی و پرهیز از یکه تازی به عنوان یک اصل در تعالیم اسلامی مشاهده می‌شود. امر به نماز جماعت، حج، شورا و... برخی از تعالیم اسلامی هستند که تنها در صورت انفرادی توصیه شده‌اند.

با نگاهی به سیره ائمه و سفارشات آنها مبنی بر انجام فعالیت‌های گروهی و تحلیلی هرچند سطحی از آن می‌توان دریافت که کارگروهی برای ایشان به عنوان یک راهبرد و یک ضرورت مطرح بوده است که اثرات فردی و اجتماعی فراوانی بر آن مترتب می‌شده است. ما انسان‌ها نیز که به مراتب از اولیاء الهی پایین‌تر و دارای نقاط ضعف بسیاری، محال است بتوانیم تنها با تکیه بر توانایی‌ها و دانش فردی به اهداف جامعه اسلامی برسیم هرچند لزوم پیروی از سیره ایشان خود دلیل اهمیت و توجه به کارگروهی را تمام خواهد کرد.

دومین دلیل برای ضرورت کار تیمی به اهمیت نیروی انسانی توانمند در سازمان‌ها بر می‌گردد. نیروی انسانی گران‌بهارترین منبع سازمان برای شکوفاسازی استعدادها و دستیابی به عملکرد عالی محسوب می‌شود. کارفرمایان پیشرو، در مواجهه با فشارهای محیط رقابتی جدید می‌کوشند تا حداکثر امکان استعداد نیروهای انسانی خود را به طور کامل شکوفا سازند و به کار گیرند.

همه این موارد حاکی از وجود یک ادراک و شناخت کاملاً ویژه است: «اگر سازمان بخواهد حتی با برخورداری از رسالتی روشن و راهبردهایی مطلوب و ساختارهای سازمانی کارآمد و طراحی شغل مناسب، به طور کامل به هدف‌های خود دست یابد، به نیروی انسانی توانمند و متعهد نیاز خواهد

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد معارف اسلامی

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد معارف اسلامی

داشت.»

در این مقاله، نویسندگان با بیان پیشنهادهایی بر این باورند که از طریق توجه به کارگروهی در طراحی نظام آموزشی می‌توان برخی از مشکلات آموزشی و توسعه‌ای کشور را برطرف نمود. اصلاح محتوای آموزشی، تربیت معلمان و مربیان مجرب، همسو کردن فعالیت‌های جانبی مدارس در راستای تقویت کارگروهی و ارزشیابی گروهی از دانش‌آموزان برخی از راهکارهایی هستند که متصدیان طراحی نظام آموزشی در استفاده از پتانسیل کارگروهی مدارس بایستی به آنها توجه کنند تا بستر لازم برای شکل‌گیری کار تیمی فراهم گردد. امید است این مقاله در طراحی نظام آموزشی و پربار کردن دوران آموزشی دانش‌آموزان مفید واقع شود.

واژگان کلیدی: کارگروهی، نظام آموزشی، تعلیم اسلامی، اثر بخشی گروه.

بررسی امکان و ضرورت نظریه پردازی در حوزه‌ی مدیریت آموزشی با رویکرد اسلامی

دکتر علیرضا رحیمی^۱

چکیده

به اعتقاد نگارنده مدیریت آموزشی - چه در حوزه‌ی عمل و چه در حوزه‌ی اندیشه - فقط تلاش‌های عقلانی همساز و هماهنگ؛ در قالب اقدامات اندیشیده‌ی مداخله‌گرانه برای جامعه‌ی عمل پوشاندن به اندیشه‌های تربیتی به‌شمار می‌آید؛ به همین دلیل به‌شدت و به‌طور کامل وابسته به نظریه‌ی تربیتی است و نمی‌تواند از آن جدا باشد.

با چنین فرضی، تمامی قواعد و اصول حاکم بر تعلیم و تربیت - به عنوان یک دانش گسترده و عمل مبتنی بر آن - بر مدیریت آموزشی نیز حاکم است. به عبارت دیگر مدیریت آموزشی هرچند امری عقلانی است، اما به‌طور کامل تابع نظریه‌ی تربیتی است، بنابراین می‌توان از مدیریت آموزشی خاص یک نظریه‌ی تربیتی یاد کرد. به عبارت دیگر به تعداد نظریه‌های تربیتی، مدیریت یا دست کم شیوه‌ها و سبک‌های مدیریتی برای آموزش داریم، بنابراین هر آنچه نظریه‌ی تربیتی را شکل می‌دهد در شکل دهی مدیریت آموزشی مبتنی بر آن نیز دخیل است. بر این اساس مبانی و روش‌های نظریه پردازی و نیز محتوای نظریه‌های تربیتی در مدیریت آموزشی تأثیر فراوان دارد و طرح نکاتی اساسی در باب اولی بی شک بر دومی تأثیر فراوان خواهد داشت.

نگارنده براساس این پیش فرض، به ارائه‌ی گزاره‌هایی در باب نظریه‌پردازی در حوزه‌ی تربیت اسلامی می‌پردازد تا بررسی امکان و ضرورت نظریه‌پردازی در حوزه‌ی مدیریت آموزشی با رویکرد اسلامی میسر گردد. به بیان دیگر در این مقاله سعی می‌شود با تکیه بر مفهوم "نظریه تربیتی اسلامی" و نحوه‌ی نظریه پردازی در این زمینه، درباره‌ی اتخاذ رویکرد اسلامی در مدیریت آموزشی و امکان و ضرورت آن اظهار نظر شود، زیرا اتخاذ رویکرد اسلامی در مدیریت آموزشی یک تصمیم روش شناختی مستقل نیست که از ابتدا صورت گیرد بلکه تابع نظریه‌ی تربیتی است. پس اگر نظریه‌ی تربیتی مبتنی بر مبانی اسلامی باشد، آنگاه رویکرد مدیریت آموزشی نیز اسلامی خواهد بود و به عکس.

واژگان کلیدی: نظریه پردازی، مدیریت آموزشی، رویکرد اسلامی.

بررسی میزان انطباق عملکرد مدیران دبیرستان‌های دخترانه منطقه ۴ تهران بر اساس اصول مدیریت مبتنی بر آموزه‌های امام علی (ع)

زهرا رزمجویان^۱

چکیده

در جهان معاصر سازمان‌ها رکن اصلی جوامع هستند و شرایط مختلف زمانی و مکانی و نیز نیازهای مختلف انسان‌ها باعث ظهور و گسترش روز افزون سازمان‌ها و مؤسسات مختلف شده است. مدیران هر سازمان یکی از تأثیرگذارترین عوامل بقا و شکوفایی هر سازمان محسوب می‌شوند که اگر پویایی و بالندگی هر سازمان به میزان بینش و بصیرت و دانش و معرفت مدیران در اجرای وظایف و مسئولیت‌های شغلی شان بستگی دارد که در نتیجه موجب نیل به هدف‌های سازمانی می‌گردد.

جوامع امروزی از مدرسه به عنوان اصلی‌ترین نهاد اجتماعی یعنی آموزش و پرورش متوقع است که ضمن ایجاد تربیت اجتماعی دانش‌آموزان بتواند در پرورش افراد سازنده برای رفع نیازهای جامعه اهتمام ورزد. بنابراین ضرورت کارایی مدارس مدیریت واحدهای آموزشی از جایگاه خاصی برخوردار است.

زیرا آنان مسئول به منصف ظهور رساندن اهداف عالیه تعلیم و تربیت جامعه هستند. بنابراین اگر مدیریت در مدارس برخاسته از اصول علمی مدیریت و آموزش نباشد، به ناچار به تخریب هدف‌ها منجر می‌شود. پس امر تخصص در مدیریت آموزشی بسیار مهم بوده و باید به آن توجه شود. در این عصر که قرن ارتباط و تغییر نام گرفته است، مدیران با حفظ نقش سنتی خود نمی‌توانند از عهده ایجاد، مهار، همگامی و بهره‌وری از تغییرات برآیند (صافی، ۱۳۷۴، ص ۶۸). ناتوانی در این امر موجب ناتوانی سازمان در تحقق اهداف خود و در نهایت بروز بحران در سازمان و مدیریت خواهد شد.

باتوجه به این‌که امام علی علیه السلام حدود پنج سال حاکمیت و مدیریت جامعه اسلامی را برعهده داشته بهره‌گیری از فرمایشات و دیدگاه‌های آن حضرت درباره‌ی موضوع‌ها و مسائل مدیریتی می‌تواند مدیران را در پیشبرد آموزش رهنمون گردد. امام علی (ع) همواره والیان امر را به داشتن اهداف انسانی و استفاده‌ی مؤثر از منابع الهی و همچنین برپایی حق در قضاوت‌ها تأکید داشته‌اند. در فرمان به مالک اشتر دستور دادند به پرهیزکاری و ترس از خدا و برگزیدن فرمان او و پیروی از آنچه در کتاب قرآن به آن امر فرموده است. این بدان معنی است که تمامی حرکات سازمانی در مسیر هدف معین تحقق یابد و هدف، در مدیریت اطاعت از فرمان خداوند است. یا در زمینه‌ی سازماندهی می‌فرماید: «پس در کارهای عمال و کارگزارانت نظر و اندیشه کن، در کارهایشان کاوش و رسیدگی نما».

باتوجه به مطالب فوق به نظر می‌رسد مطالعه و بررسی میزان انطباق عملکرد مدیران مدارس با آموزه‌های امام علی شرایطی را فراهم نماید که بتوان به نقاط ضعف مدیریت امروز مدارس پی برد و برای رفع و تقویت آنها راهکارهایی را پیشنهاد نمود. از این‌رو سؤال اصلی تحقیق این است که تا چه اندازه عملکرد مدیران مدارس با آموزه‌های امام علی (ع) انطباق دارد.

واژگان کلیدی: عملکرد، مدیریت، مدرسه محوری.

بررسی مقایسه‌ای ارزشیابی در مدیریت اسلامی و مدیریت متداول

دکتر اکبر رهنما^۱ / سیدمجید هاشمی^۲

چکیده

هنگامی که هدف مطرح می‌گردد؛ باید برای نیل به هدف، برنامه‌ای هم موجود باشد و در هر جا برنامه باشد؛ برای تعیین میزان حصول به هدف و اطمینان از اینکه برنامه‌ها در مسیر تحقق اهداف اجرا می‌گردد یا نه؛ ارزشیابی اجتناب‌ناپذیر است. اصولاً «برنامه» و «ارزشیابی» مانند دو تیغه‌ی یک قیچی هستند که یکی با بریدن و دیگری با پیش بردن، امور را در مسیر صحیح به جریان می‌اندازد. هدف از این نوشتار، مقایسه عمل ارزشیابی در مدیریت اسلامی و مدیریت متداول علمی امروزی است. روش انجام پژوهش تحلیل اسنادی است و به منظور گردآوری داده‌های لازم جهت پاسخگویی به سؤالات پژوهش اسناد و مدارک موجود، مرتبط و در دسترس جمع‌آوری و به شیوه‌ی کیفی تحلیل می‌شود. برای بررسی جریان ارزشیابی در مدیریت اسلامی و مدیریت متداول، شایسته است به دو پرسش پژوهش پاسخ داده شود؛ آیا در اسلام ارزشیابی وجود دارد یا خیر؟ و تفاوت ارزشیابی در اسلام با توجه به اصول فطری و تکوینی، اصول و فروع دین، اصل سنت الهی، استناد به آیات قرآن کریم و احادیث و استناد به نهج‌البلاغه تبیین می‌گردد. سپس به منظور پاسخ به پرسش دوم ابتدا مفاهیم مختلف ارزشیابی، اهداف و ملاک‌های ارزشیابی و شیوه‌های آن در مدیریت متداول و اسلامی مطرح و تفاوت آنها به صورت مقایسه‌ای بیان می‌گردد.

واژگان کلیدی: مقایسه، ارزشیابی، مدیریت اسلامی، مدیریت متداول.

۱. عضو هیئت علمی دانشگاه

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه ریزی درسی

رویکرد اسلامی در جذب مشارکت

شکوه زاهدی^۱ / مرضیه اوبایی^۲

چکیده

آموزش و پرورش پویا نیازمند فرهنگی است که همه عوامل ذی‌نفع در آن دلسوانه و فعالانه مشارکت کنند، مسئولیت بپذیرند و در ازای نتایج، پاسخگو باشند. رشد کمی و کیفی آموزش و پرورش لزوم مشارکت مردم در آموزش و پرورش، انعطاف‌پذیری آموزش و پرورش و دخالت آگاهانه‌ی آنها در آموزش و پرورش و امور مربوط به مدارس را اجتناب‌ناپذیر کرده است. اهمیت تصمیم‌گیری مشارکتی در ایجاد هم‌فکری، روحیه‌ی همکاری، رشد و پرورش توانایی‌های بالقوه‌ی اعضا، افزایش روحیه اعتماد به نفس، احترام و اعتماد به دیگران، افزایش انگیزه، احترام به ارزش‌های انسانی و شخصیت افراد، ارتقای سطح کارایی و اثربخشی مدرسه و افزایش بهره‌وری مدرسه خلاصه می‌شود.

زمانی می‌توان یک نظام آموزشی را مشارکتی دانست که مفهوم مشارکت در سطوح مختلف مدیریت، برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری، اهداف و سیاست‌ها، روش‌ها و خط‌مشی‌ها، سازماندهی محتوا و تکالیف درسی، نظارت و ارزشیابی و... ذهنیت یافته و به عنوان یک فرهنگ غالب نهادینه شده باشد. بر این اساس رعایت اصل مشارکت باید به عنوان اصلی مهم و ضربه‌ای برای طراحی، اصلاح و بهسازی نظام آموزش و پرورش تلقی شود. پس اگر خواهان انجام اصلاحات در آموزش و پرورش هستیم، علاوه بر لزوم عزم و اراده‌ی ملی و وجود نگرش‌های مطلوب با این برنامه و تعیین اهداف و راهبردهای آن، مشارکت همه جانبه‌ی افراد و نهادها و سازمان‌های اجتماعی بهره‌بردار از خروجی‌های آموزش و پرورش ضروری است. بر اساس این نوع مدیریت، تصمیم‌گیرندگان (مدیر، معلمان و سایر ذی‌نفعان) با سطح مشارکت بالا و فعال بر اساس رویکردهای اسلامی می‌توانند اصلاحات متنوعی را ایجاد کنند که منجر به بهبود آموزش و یادگیری می‌شود. در این مقاله به بررسی آن پرداخته می‌شود در پایان پس از نتیجه‌گیری، راهکارهای لازم جهت حرکت در این مسیر بیان شده است.

واژگان کلیدی: آموزش و پرورش، مشارکت، تعلیم، تربیت، افراد ذی‌نفع.

۱. دبیر زیست‌شناسی دبیرستان محمدیان شهرستان کاشان

۲. دبیر شیمی دبیرستان شاهد شاه شهرستان کاشان

باز اندیشی در استفاده از ظرفیت وقف برای تأمین و توسعه منابع مادی و مالی آموزش و پرورش

دکتر رضا ساکی^۱ / دکتر عبدالحمید رضوی^۲ / دکتر هاجر تحریری نیک‌صفت^۳

چکیده

وقف به‌عنوان یک کارکرد انسانی و نوع‌دوستانی ریشه در سرشت انسان‌ها داشته و در همه‌ی ادیان الهی تأکید شده است. مفهوم وقف روشن‌ترین مصداق برای ابراز تعاون، احسان، همدلی و عمل صالح در جوامع مختلف به شمار می‌آید. نگاهی گذرا به تاریخ زندگی بشر می‌تواند ما را با ثمرات گسترده‌ی وقف در حوزه‌های علمی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی بیش از پیش آشنا سازد. در ایران نیز سابقه‌ی وقف به قبل از اسلام بر می‌گردد که فرصت‌هایی برای توسعه جامعه نیز با خود به همراه داشته است. ایرانیا قبل از اسلام، به پیروی از آیین و کیش خود، دارای موقوفات و نذورات بسیاری برای نگهداری مراکز آموزشی، معابد و آتشکده‌های خود بوده‌اند.

با اسلام وقف به شکلی مناسب تر و با اهدافی متعالی تر مطرح شد و بسترهای لازم برای نهادینه سازی آن به‌صورتی منسجم‌تر ارائه شد گردید. به‌ویژه این سنت حسنه با توجه به تأکیدات دین مبین اسلام بر اهمیت آموزش و پرورش، در مسیر توسعه‌ی سرمایه‌های انسانی جهان اسلام استفاده اساسی شد و اصولاً وقف با آموزش و پرورش بیشتر معرفی شده است. مساجد به‌عنوان مراکزی که اغلب وقفی بوده است درکنار انجام فرائض دینی، جلسات متعدد درس و بحث و آموزش را طراحی مکردند و به مرحله اجرا در می‌آورده اند.

به این ترتیب وقف در گسترش شکوفایی مراکز علمی- آموزشی جهان اسلام و در نتیجه در توسعه‌ی فرهنگ و تمدن اسلامی در طول تاریخ نقش بسیار درخشانی داشته است. با بهره گیری از ظرفیت گسترده‌ی وقف، مراکز علمی- آموزشی در طول تاریخ همواره به یک منبع مالی- مادی معتبر، جوشان و پایدار متصل بودند و از این رو شاهد شکوفایی تمدن اسلامی در دوران مختلف بوده‌ایم. براساس شواهد تاریخی مراکز علمی و آموزشی جهان اسلام بیشتر از محل موقوفات اداره می‌شدند که از جمله‌ی آنها می‌توان به دانشگاه‌های بزرگ مسلمانان در طرقيه (اسپانیا)، قسطنطنیه و بغداد در قرن چهارم هجری و مدارس نظامیه خواجه نظام الملک در قرن پنجم هجری اشاره کرد. از طریق وقف حقوق معلمان، شهریه

۱. عضو هیئت علمی پژوهشگاه مطالعات

۲. عضو هیئت علمی پژوهشگاه مطالعات

۳. عضو هیئت علمی دانشگاه گیلان

دانش‌آموزان و سایر هزینه‌های اداره دانشگاه‌ها، مدارس و دارالعلم‌ها تأمین می‌شده است. علاوه بر این کتابخانه‌های بزرگ و متعددی در کشورهای اسلامی از محل اوقاف برای نشر و گسترش علوم تأسیس گردیده است.

به این ترتیب وقف همواره به توسعه آموزش و پرورش کمک کرده است. در حال حاضر نیز وقف می‌تواند متناسب با پیشینه‌ی پر افتخار خود، بار دیگر بیش از پیش در مسیر رشد و بالندگی نظام آموزشی کشور قرارگیرد. آنچه که می‌تواند جایگاه اصلی وقف در بخش آموزش و پرورش را دوباره احیاء کند کمک به بسترهای اغلب فرهنگی متناسب با این سنت حسنه است که کمتر به آن توجه شده است. باید با معرفی درست مفهوم، زیرساختانهای دینی، تاریخچه و نقش وقف در آموزش و پرورش کشور را همچنان برخوردار از مواهب این ظرفیت عظیم دینی و مردمی ساخت. در این مقاله با باز اندیشی درباره‌ی موضوع، فرصت‌های مناسب برای استفاده‌ی بیشتر از ظرفیت وقف در آموزش و پرورش مطرح و بررسی خواهد شد.

واژگان کلیدی: فرهنگ وقف، آموزش و پرورش، مشارکت، مفهوم وقف، تاریخچه وقف.

رویکرد اسلامی در جذب مشارکت (دانش آموزان، معلمان، والدین، متخصصان و خیرین)

مژده سجاد دوست

چکیده

«فبشر عبادالدین یستمعون القول فیتبعون احسنه»

اولئك الذین هدیهیم الله و اولئک هم اولوالالباب. (زمر/۱۸)

مشورت در مسائل مختلف زندگی و جامعه باعث رسیدن به راه حل‌های بهتر، و جلوگیری از تکرار اشتباهات می‌شود و اطلاعات گران‌بهایی را از ریزه‌کاری‌های اجتماعی و امور مختلف به دست می‌آورد که مجموعه این اطلاعات و راه حل‌ها راهی برای استفاده‌ی بیشتر از اطلاعات و مسائل و راه حل‌های مختلف و تجربیاتی است که دیگران در طول زندگی خود به دست آورده‌اند.

اسلام توجه دست‌اندرکاران حکومت اسلامی را به برخورد صحیح و اصولی به نظرها و پیشنهادهای مختلف مردم جلب می‌کند و از آنها می‌خواهد که در این برخورد آراء و هم‌فکری با دیگران دارای سعه صدر باشند، نسبت به سلیقه‌ها و نظرهای مخالف تحمل و بردباری به خرج دهند و تصمیمات مهم را با هم‌فکری و تبادل اندیشه و مشورت با صاحبان نظر اتخاذ نمایند. با توجه به اینکه سازمان‌ها مناسب‌ترین بستر تحقق آرمان مشارکت افراد هستند مدیران با کفایت، کارآزموده و برخورددار از قدرت اندیشه خلاق و متصف به صفات والای اخلاقی و خصایص متعالی شخصیتی می‌توانند با بهره‌گیری از امکانات بالقوه و بالفعل کارکنان، منابع محلی و منطقه‌ای را به پویاترین شکل ممکن اداره کنند. پژوهش‌های انجام شده در این زمینه نشان داده است که چنان‌چه درباره‌ی نگرش انسانی و خط‌انگیزی مربوط به آن، کاری انجام نشود، چه بسا بزرگترین دستاورد مدیریت سنتی یعنی بهره‌وری و کارایی با روند چشم‌گیری روبه رو شود.

آنان‌که دیگران را در کارهای خود مشارکت می‌دهند، در واقع فکر آزادی دارند و به دیگران احترام می‌گذارند. احترام به دیگران سبب واکنش مناسب از سوی آنان می‌شود و بدین‌گونه واکنش‌های تلافی‌جویانه و خصمانه، جای خود را به واکنش‌های ملایمت‌آمیز و دو جانبه و کار برپایه‌ی دوستی و صمیمیت می‌دهد. فرایند درگیری کارکنان در تصمیم‌های استراتژیک و تاکتیکی سازمان به صورت رسمی و غیررسمی در فرم مستقیم، غیرمستقیم و با درجه‌ی سطح و حدود مشخصی اتفاق می‌افتد.

نظام مشارکت، اطمینان یافتن از این امر است که کارکنان صالح به گرفتن تصمیم‌های مؤثری بپردازند. سپردن اختیار وسیله‌ای برای دستیابی به مدیریت مشارکتی است. ساز و کاری است که از راه آن مسئولیت به گروه‌ها یا افراد مسئول داده می‌شود. از این رو درگیر کردن را می‌توان سنگ بنای فلسفه مشارکت به شمار آورد. در این مقاله سعی شده است راه‌های مختلف جذب شده مشارکت دانش‌آموزان، معلمان، متخصصان و خیرین را بیان کنند.

واژگان کلیدی: رویکرد اسلامی، مشارکت.

بررسی نوشتارهای موجود (کتاب، مقاله پژوهش، پایان نامه) در حوزه مدیریت آموزش و پرورش

محمد سعیدی^۱

چکیده

« وقتی ما می گوئیم " نظام اسلامی " معنایش این نیست که یک عده دور هم بنشینند، یک نظام حکومتی - هرچه شد - درست کنند. نظام اسلامی یعنی آن نظامی که بر مبنای ارزش‌های این مکتب بنا شود (۶۴/۸/۲۹) » و در فرازی دیگر چنین فرموده اند ؛ « ما معتقدیم که این شیوه‌ها، این راه‌ها، این قانون‌ها باید در خود فقه و از متن فقه اسلامی استنباط شود، فقه اسلامی می تواند پاسخگوی همه‌ی نیازهای ما باشد(۶۲/۱/۸، منبع ۱، ص ۱۵۵) .»

در این پژوهش که از نوع توصیفی، فراتحلیلی است، محقق با بررسی و تحلیل منابع مکتوب (کتاب، مقاله، پژوهش، پایان نامه) درصدد است تا به سؤالات زیر پاسخ دهد:

۱- چه منابعی(اعم از کتاب، مقاله، طرح پژوهشی، پایان نامه) به زبان فارسی در زمینه‌ی مدیریت آموزشی و با رویکرد اسلامی به رشته‌ی تحریر درآمده است ؟

۲- منابع فوق در زمینه‌ی نظریه سازی در حوزه مدیریت آموزشی با رویکرد اسلامی به چه نتایجی دست یافته‌اند.

۳- منابع فوق در زمینه برنامه‌ریزی درسی و آموزشی با رویکرد اسلامی به چه نتایجی دست یافته اند ؟

۴- منابع فوق در زمینه رهبری آموزشی با رویکرد اسلامی به چه نتایجی دست یافته اند ؟

۵- منابع فوق در تأمین و ارتقای سرمایه اجتماعی با رویکرد اسلامی به چه نتایجی دست یافته‌اند ؟

اهداف پژوهش:

یافته های این پژوهش می تواند گامی در جهت دستیابی به اهداف زیر باشد:

۱- زمینه سازی برای تدوین نظریه مدیریت آموزشی با رویکرد اسلامی

۲- شناسایی پیش نیازهای تحقق رویکرد اسلامی در مدیریت آموزشی

۳- شناسایی نوآوری ها و تجربیات مدیران موفق مدارس

روش تحقیق:

با عنایت به ماهیت پژوهش که نوعی فراتحلیل است و بر اساس آن ابتدا باید منابع شناسایی، احصاء و سپس بررسی شوند. پژوهشگر با مراجعه به پایگاه های اطلاعاتی علمی و پژوهشی از جمله کتابخانه

ملی، کتابخانه سازمان مدیریت و برنامه ریزی و مرکز اطلاعات و فناوری وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و... به جست‌وجوی منابع مورد نظر پرداخته است. لازم به ذکر است، وقتی با کلید واژه مدیریت وارد جست‌وجو می‌شویم، هزاران فایل اطلاعاتی پیش روی شما گشوده می‌شود. اما وقتی با یک کلمه «آموزشی» محدود (فیلتر) می‌گردد، تعداد منابع به یک دهم کاهش می‌یابد. هنگامی که دومین کلمه محدود کننده (فیلتر) وارد صحنه می‌شود، تعداد منابعی که به‌طور مستقیم مرتبط به عنوان مورد نظر باشد، به شدت کاهش می‌یابد و به سختی به انگشتان دو دست می‌رسد. بنابراین محقق به ناچار عناوین مرتبط را نیز بررسی می‌کند

جامعه آماری و حجم نمونه:

جامعه آماری در این تحقیق عبارت‌است از کلیه منابع نوشتاری (مکتوب) در حوزه مدیریت آموزشی با رویکرد اسلامی
در این پژوهش به‌طور کلی ۱۱۴ مدرک (به عدد سوره های قرآن کریم) به شرح زیر شناسایی و بررسی شده است:

کتاب ۳۱ جلد، طرح پژوهشی ۲۳ طرح، پایان نامه ارد و دکتری ۳۰ مورد و مقاله ۳۰ مورد.

خلاصه و نتیجه گیری:

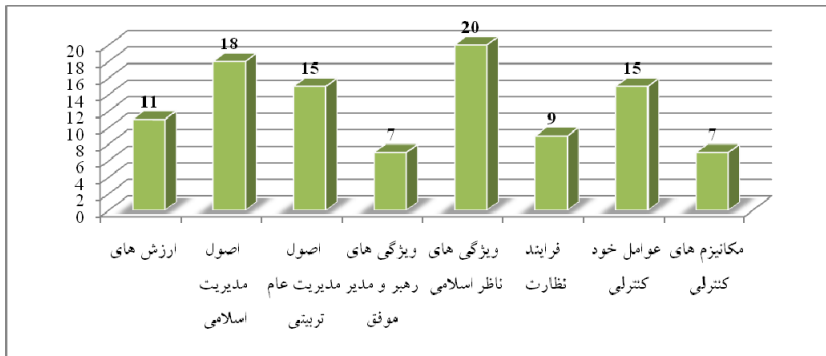
یافته های این پژوهش نشان می دهد:

- ۱- به رغم گذشت بیش از ۳۰ سال از پیروزی انقلاب اسلامی هنوز تحقیقات جامع و کاملی در این خصوص انجام نشده است.
 - ۲- هریک از پژوهشگران از زاویه ای خاص و محدود (به‌طور مثال مشورت در تصمیم گیری و قاطعیت) به این مسئله پرداخته اند.
 - ۳- بین پژوهشگران در استفاده از واژه ها و مفاهیم استفاده شده اختلاف نظر وجود دارد. به عنوان مثال یک محقق واژه «تقوا» را جزء اصول مدیریت و محقق دیگری آن را از ویژگی های مدیر برشمرده است.
 - ۴- در مجموع پس از بررسی منابع فوق متغیر های زیر استخراج و فهرست شده است:
مفاهیم ارزشی اسلامی ۱۱ مورد، اصول عمومی و اختصاصی در مدیریت اسلامی ۳۳ مورد، ویژگی های رهبران موفق و اثر بخش ۷ مورد، ویژگی های ناظر و فرایند نظارت در اسلام ۲۹ مورد، عوامل خود کنترلی و مکانیزم های آن ۲۲ مورد.
- لازم به ذکر است پژوهشگران این حوزه را به سه گروه کاملاً مشخص تقسیم می‌کنند:
- ۱- گروهی که سعی نموده اند با نصب العین قرار دادن منابع دست اول، اصیل و ارزشمند اسلامی (قرآن، سنت، سیره ائمه معصومین علیهم السلام) مبانی، اصول و ویژگی های مدیریت اسلامی را استنباط یا استخراج نمایند.

۲- گروهی که با اصل قرار دادن نظریه های وارداتی، بیشتر غربی، تلاش کرده اند به تناسب موضوعات مطرح شده آیه ، حدیث یا روایتی آورند و آن را اسلامی جلوه دهند (اسلامیزه کنند).

۳- گروهی که عملکرد حکام مسلمان را در دوران حکومتشان نمادی از مدیریت اسلامی معرفی کرده اند.

نمودار مقایسه متغیرهای استخراج شده از منابع بررسی شده

واژگان کلیدی: مدیریت آموزش و پرورش، نظام اسلامی

چالش‌های نظری و عملی مدیریت آموزشی با رویکرد اسلامی

میرمحمد سید کلان / سیاوش پور طهماسبی

چکیده

با توجه به تئوری‌های نظری و عملی مدیریت که هدف رسیدن به اهداف سازمانی است؛ در مدیریت اسلامی نیز هدف «انسان» و رشد او به سوی «الله» است. نظریه‌پردازی در مدیریت آموزشی به دهه‌ی ۱۹۵۰ میلادی برمی‌گردد که نسبت به سایر علوم نوپا بوده و تا حدودی نیز چالش برانگیز است. چالش‌های موجود در این حوزه در کشور ما، علی‌الخصوص مدیرانی که در مدارس با مجموعه‌ی آموزشی خود سر و کار دارند و ملزم به اقتباس از رویکردهای غیراسلامی در این حوزه دست و پنجه نرم می‌کنند، نیازمند بازسازی نظریه‌های موجود با رویکرد اسلامی هستند و در نهایت این چالش‌ها، مدیران را تا به حال با کم و کاستی‌هایی روبرو کرده است. به هر حال یکی از بهترین معیارهای ارزیابی یک حرفه برای اطلاق علم به آن، درجه و میزان توسعه‌ی آن است؛ یعنی باید از یک پایه نظری محکم، دانشی سازمان یافته و آزمون شده‌ای نشئت گرفته باشد، و این درباره‌ی مدیریت آموزشی با توجه به اسلامی بودن کشورمان نیاز به رویکرد اسلامی دارد تا با الهام‌گیری از تعالیم اسلامی بتوان در این حوزه به دانشی سازمان یافته دست یافت. بنابراین در راستای تحقق این اهداف، مدیران مدارس به احتمال زیاد بدون استفاده از راهنمای رویکرد اسلامی در این حوزه در اتخاذ تصمیمات دچار سردرگمی خواهند شد، چرا که هدف از تعلیم و تربیت اسلام، هدایت انسان‌ها به سوی کمال مطلق است. علی‌رغم این بحث‌ها باید اذعان داشت که در مدیریت مؤسسات دیگر اسلامی دو بعد رشد و تعالی معنوی کارکنان و افزایش تولید مادی سازمان به صورت یک هدف مطرح است، اما در مدیریت نظام‌های آموزشی که پرورش نیروی انسانی را بر عهده دارند، این امر اهمیت ویژه‌ای دارد.

در این مقاله در مبنای نظری مدیریت آموزشی، بیشتر از چالش‌هایی مانند اهداف، ماهیت، اصول و ویژگی‌های مدیران آموزشی؛ و در حوزه‌ی عملی نیز آنچه که یک مدیر آموزشی در حوزه‌ی عملیاتی خویش در مدارس با آنها روبروست با توجه به رویکرد اسلامی تجزیه و تحلیل شد. در نتیجه مدیریت آموزشی از نظر هدف مطابق با آموزه‌های دینی، بیشتر عدالت‌خواهی، حق‌جویی، تعلیم و آگاهی بخشیدن به افراد سازمان و تربیت معنوی و احیای ارزش‌های اخلاقی و... را شامل می‌شود. و از نظر ماهیت یک نوع امانت الهی محسوب می‌شود و از نظر اصول نیز بیشتر بر ضوابط عام و مسائل اساسی

۱. کارشناس ارشد مدیریت آموزشی

۲. عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی بيله سوار

اسلامی که به عنوان مبانی عقلانی و معیارهای مکتبی، مصدر، ملاک و راهنمای افکار و رفتار مدیران آموزشی در مدارس را مد نظر قرار می‌دهد. اما آنچه که به عنوان چالش علمی رویکرد اسلامی جای بحث دارد بیشتر در حوزه فعالیت‌های آموزشی و پرورشی مدیر در مدارس متمرکز است که به توجه به آموزه‌های دینی، نگرش والا و الهی داشتن به انسان و کارکنان زیر مجموعه، مسئولانه نگرستن مدیر در برابر خداوند، تخصص کافی در امور مدرسه‌داری، جهت‌گیری ذهنی مثبت و شجاعت کافی، صبر و حوصله کافی، دادن انگیزه‌ی الهی به زیردستان و همچنین تصمیم‌گیری بر پایه شور، مشورت و همکاری را در بر می‌گیرد.

واژگان کلیدی: مدیریت آموزشی، مدیریت اسلامی، مدیریت ماشینی، مدیریت انداموار، رویکرد اسلامی، چالش‌ها.

راهنمایی و مشاوره در نهج البلاغه و کاربرد آن در برنامه‌ریزی درسی آموزش و پرورش ایران

دکتر حسن شهرکی پور^۱ / محبوبه رضایی^۲

چکیده

در این پژوهش سعی بر این است که مبانی راهنمایی و مشاوره در مکاتب مختلف فلسفی، نهج البلاغه و سخنان گوهر بار حضرت علی (ع) تحلیل و بررسی شود و مفهوم راهنمایی و مشاوره از نهج البلاغه استنباط و استخراج و کاربرد آن در آموزش و پرورش مشخص گردد. روش پژوهش حاضر از نوع کتابخانه‌ای بوده است. ابزار گردآوری اطلاعات بر پایه‌ی مطالعات کتابخانه به صورت فیش برداری است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش «تحلیل محتوا» استفاده شده است، بدین ترتیب با محور قراردادن ۲۷ جلد شرح و تفسیر نهج البلاغه استاد محمد تقی جعفری، ابتدا «انسان شناسی» و «راهنمایی» یا تربیت را در مکاتب عمده فلسفی ایدئالیسم، رئالیسم، ناتورالیسم، پراگماتیسم و اگزیستانسیالیسم و انواع نظریه‌های مشاوره‌ای را در مکتب‌های مختلف بررسی می‌نماییم و سپس نظر اسلام و نهج البلاغه را در رابطه با مفهوم راهنمایی و مشاوره بیان کردیم. تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که هدف راهنمایی و مشاوره از دیدگاه نهج البلاغه این است که انسان را از «خود طبیعی» و از «زندگی طبیعی محض» یا زندگی حیوانی، به «حیات معقول» که همان «حیات طیبیه» است برساند. و انسان برای رسیدن به این هدف باید ملاک‌هایی را که به عنوان اصول و ویژگی‌های راهنمایی و روش‌های تربیتی در نهج البلاغه وجود دارد مدنظر قرار دهد. این اصول و روش‌های استنباط شده از نهج البلاغه می‌تواند در امر تعلیم و تربیت آحاد جامعه و به خصوص دانش‌آموزان در آموزش و پرورش و در محتوای کتابهای درسی، تربیت نیروی انسانی و تربیت معلم، روش‌های تدریس و کلاس‌داری استفاده شود.

واژگان کلیدی: مبانی فلسفی، راهنمایی، مشاوره، آموزش و پرورش، انسان، نهج البلاغه.

۱. عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی - واحد رودهن

۲. کارشناس ارشد برنامه ریزی درسی

برنامه‌ریزی برای آموزش و پرورش با توجه به انواع توانمندی‌ها و فرصت‌ها در انسان

سارا شهیدزاده^۱

چکیده

چینش صحیح و متناسب برنامه‌ها و انعطاف لازم برای پذیرش شرایط ناگهانی، فرد را نسبت به استمرار برنامه‌ها مصمم و موفق می‌سازد، در غیر این صورت فرد دچار سردرگمی خواهد شد. برای رسیدن به چینش صحیح برنامه‌ها، لازم است فرد با توجه به ضرورت‌های عقلی و شرعی و زمان محدودی که در اختیار دارد، برنامه‌های خود را اولویت‌بندی کند.

برای رسیدن به اولویت‌بندی صحیح نیز لازم است هرکس، بتواند توان و امکاناتش را محاسبه و ارزش زمان و وقت را به‌خوبی درک نماید.

برای رسیدن به انعطاف در پذیرش تغییرات، لازم است فرد ضمن داشتن مهارت حل مسئله از امکانات و توان‌های خدادادیش به نحو احسن استفاده نماید. زیرا با پیدا شدن شرایط جدید ممکن است نیروها و یا امکانات محاسبه شده از دست برود، ولی حتماً نیروهای جدید و امکانات جدید در انسان فعال می‌گردد.

این مقاله به بررسی انواع توانمندی‌ها، فرصت‌ها و امکانات در انسان بر اساس قرآن و سپس با توجه به مطالب حاصل شده، به اولویت‌بندی برنامه‌هایی که در آموزش و پرورش جهت رشد دانش‌آموزان، معلمان، مدیران مدارس، متخصصان و برنامه‌ریزان آموزشی و درسی، لازم بوده و آینده کشور اسلامی ما جهت بومی شدن آموزش بدان نیازمند است، پرداخته است.

واژگان کلیدی: انواع توانمندی‌ها، فرصت‌ها، چینش برنامه‌ها، تغییرات.

روش‌هایی برای بهبود ویژگی‌های حرفه‌ای معلمان در مدارس منطقه باوی استان خوزستان

سیمین صالحی‌پور^۱

چکیده

طرح حاضر با عنوان الگوهایی برای بهبود ویژگی‌های حرفه‌ای معلمان در یکی از مدارس دخترانه ابتدایی واقع در یکی از مناطق آموزشی استان خوزستان و با شرکت ۱۱ نفر از معلمان در سال تحصیلی ۸۷-۸۸ به اجرا در آمد. مسئله اصلی این بود که چه کارهایی می‌توان انجام داد تا ویژگی‌های حرفه‌ای معلمان را در مدرسه بهبود بخشیم؟ معلمان چرا دانش و تجربیات خود را به نحو مطلوب در اختیار یکدیگر قرار نمی‌دهند؟ چگونه است که معلمان به زمینه‌های پرورشی و آموزشی مانند برگزاری مناسبت‌ها، همکاری در برقراری نظم و انضباط در آموزشگاه، به‌کارگیری روش‌های جدید تدریس و خود ارزیابی علاقه‌ی چندانی نشان نمی‌دهند؟ بنابراین این طرح با هدف کلی بهبود مهارت‌های حرفه‌ای معلمان در کلاس درس و رفتار آنها در محیط کار اجرا شده است. برخی اقداماتی که در راستای حل مسئله به کار برده شد، شامل موارد ذیل هستند:

تشکیل کارگاه‌های آموزشی، دعوت از گروه‌های آموزشی جهت بازدید از کلاس‌های درس، بازدید از کلاس‌های درس توسط مدیر، تقدیر از معلمان باحضور مسئولین اداره، دعوت از مشاور برای راهنمایی و مشاوره معلمان و اولیاء دانش‌آموزان، آموزش خانواده توسط معلمان، برگزاری اردوهای زیارتی و تفریحی برای معلمان، تدارک بازدید معلمان از نمایشگاه، تهیه عکس‌های یادگاری گروهی از معلمان به همراه دانش‌آموزان، برگزاری جلسات گفتگوهای دوستانه با معلمان، پختن غذا توسط معلمان در مدرسه و توزیع آن بین دانش‌آموزان، استفاده از توانایی‌های معلمان در برنامه‌های آموزشی و پرورشی مدرسه، تهیه کاردستی توسط معلمان و برگزاری مسابقه‌ی ورزشی بین آنان، برگزاری جلسات مصاحبه با معلمان توسط مدیر.

اهم نتایج حاصل از طرح به طور خلاصه عبارتند از:

مشارکت بیشتر معلمان در فعالیت‌های آموزشی و پرورشی آموزشگاه مانند اجرای برنامه‌ها و سخنرانی، بهبود رفتار معلمان در محیط کار از جمله احترام گذاشتن به یکدیگر، بالا بردن روحیه انتقادپذیری خود، بردباری در برابر فشار و سختی کار، بالا رفتن اقتدار در کلاس‌داری آنها، بیان کردن تجربیات خود به سایرین، تقویت روحیه‌ی شادی و نشاط در معلمان، ماندگار شدن مشارکت‌ها و فعالیت‌ها در ذهن به وسیله ایجاد محیطی با نشاط، تقویت حس اعتماد به نفس در معلمان، ایجاد الفت و صمیمیت در بین معلمان.

واژگان کلیدی: ویژگی‌های حرفه‌ای معلمان، الگوها، مشارکت

۱. مدیر دبستان ام البنین شهرستان شیبان (خوزستان)

تبیین نظریه‌های گوناگون درباره رابطه دولت و آموزش و پرورش و ارائه رویکردی اسلامی برای مدیریت دولت بر آموزش و پرورش

دکتر سعید ضرغامی / دکتر علیرضا صادق زاده

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی نظریه‌های گوناگون درباره رابطه دولت و آموزش و پرورش و ارائه رویکردی اسلامی برای مدیریت دولت بر آموزش و پرورش بوده است. روش پژوهش نیز تحلیل تطبیقی از رویکردهای پژوهشی کیفی بوده است. بدین ترتیب نخست نظریه‌های موجود درباره دولت همچون طیفی نگریسته شده‌اند که در یک سوی آن نظریه چپ رادیکال و در سوی دیگر آن نظریه راست نو محافظه کار و در میانه‌ی آن نیز نظریه کثرت گرای لیبرال (لیبرال دموکرات) قرار دارد. نظریه چپ رادیکال با برگزیدن نگرشی ارزشی و بدبینانه، آموزش و پرورش را همچون تشکیلات ایدئولوژیک دولت می‌داند که فراگیران را به گونه‌ای جامعه پذیر می‌کند که ارزش‌ها و نگرش‌های طبقه حاکم و نابرابری‌های حاصل از آن را بپذیرند. نظریه راست نو محافظه کار، با برگزیدن نگرشی ارزشی و خوش بینانه، نقش دولت را از برنامه‌ریزی برای فرصت‌های برابر آموزشی به ضامن اجرای قانون‌های رقابت اقتصادی فرو می‌کاهد. در میانه طیف، نظریه کثرت گرای لیبرال با ادعای نگرشی خنثی، آموزش و پرورش را همچون ابزاری برای تأمین فرصت‌های برابر برای فراگیران می‌نگرد. سپس کاستی‌های هریک از نظریه‌ها و نیز کاستی مشترک هر سه یعنی برگرفتن رویکردی منفعت مدار نقد شده است. از سوی دیگر بر بنیاد آموزه‌های اسلامی، هدف از تشکیل دولت اسلامی زمینه سازی برای تربیت مردم جامعه است. پس به سخنی می‌توان گفت دولت اسلامی هدفی جز تربیت ندارد. بر بنیاد چنین نگرشی و با برگرفتن رویکردی غایت نگر و ارزشی، نظریه دولت زمینه ساز هدایت و مسؤول پیشنهاد شده است. با چنین بینشی آموزش و پرورش با مسؤولیت دولت و مشارکت خانواده و نهادهای مدنی سیاست‌گذاری و مدیریت می‌شود و از این رو نه دولتی بلکه عمومی خواهد بود. در نتیجه‌گیری، برخی تلویح‌های کاربردی پیشنهاد شده است.

واژگان کلیدی: نظریه دولت، مدیریت، آموزش و پرورش، رویکرد اسلامی.

نقش مدیریت اسلامی در تأمین و توسعه منابع انسانی

عفت طاهری^۱

چکیده

توسعه در لغت به معنای رشد تدریجی در جهت پیشرفته‌تر شدن، قدرتمندتر شدن و حتی بزرگ‌تر شدن است. بنابراین، توسعه، کوشش مستمری برای کاهش یا رفع مشکلات و نابسامانی‌های مختلف زندگی اجتماعی و انسانی و یا بهبود شرایط است. رویکرد اسلام در ارتباط با نقش و اهمیت نیروی انسانی در توسعه نیز به وضوح حاکی از محوریت انسان در این فرایند به عنوان فاعلیت و غایت است. علم مدیریت؛ امروزه به صورت یکی از علوم پایه در جهان و به ویژه در کشورهای توسعه یافته توجه خاص به آن می‌شود. مدیریت در هر سطحی که باشد و هر گستره‌ای را که تحت پوشش قرار دهد، از آنجا حائز اهمیت است که سرنوشت یک گروه اعم از یک سازمان یا یک کشور و ملت را در دست دارد و می‌تواند آنها را به سوی انحلال یا اعتلا پیش ببرد. جامعه‌ی ما نیز برای نیل به توسعه و تعالی از این قاعده‌ی عام مستثنا نیست. برای تحقق تمدن بزرگ اسلامی نیازمند الگوی مناسبی از مدیریت کارآمد اسلامی نیز هستیم. مدیریت (Management) در تعریف جامع خود عبارت است از: «دانش و هنر به کارگیری منابع سازمانی (انسانی، مالی، فیزیکی و اطلاعاتی) برای دستیابی به اهداف معین به شیوه‌ی مطلوب و اثربخش».

احراز نقش مدیریت و شرط کسب توفیق در آن، مستلزم احراز دانش‌ها و مهارت‌هایی است که یکی از مهم‌ترین آنها روابط انسانی در مدیریت یعنی هنر ارتباطات انسانی است. در تعریف ماهیت مدیریت اسلامی اشاره می‌شود که می‌خواهیم کار کنیم تا افراد یک سازمان، همه در کنار دستیابی به اهداف سازمانی، به نوعی به رشد معنوی نیز برسند. بدون تردید چگونگی روابط انسانی در مدیریت، تابع نوع نگرش به انسان است. در مکتب اسلام که بیش از تمام مکاتب بر ارزش انسان و رشد و تعالی مادی و معنوی او، تأکید شده است در قلمرو مدیریت نیز توجه کافی به انسان و ابعاد بالاترین اهداف به شمار می‌آید؛ بنابراین بدیهی است به روابط انسانی در مدیریت نیز توجه شده است.

مدیریت اسلامی واجد خصوصیات و ویژگی‌هایی است که می‌تواند در موفقیت سازمان‌ها نقش اساسی ایفا نماید، این ویژگی‌ها در بطن دستورها، توصیه‌ها، نظرها و شیوه‌های به کار گرفته شده توسط پیشوایان دین، حضور و وجود عینی داشته است، ولی برای استفاده از آن در سطوح سازمانی و کاربردی کردن آنها در سازمان‌ها، نیاز به کار پیشگامانه و دور از هراس و خود کم‌بینی صاحب‌نظران و عالمان

مدیریت و پژوهش مستمر در این جهت دارد.

در این مقاله ابتدا به تبیین مبانی اسلامی در زمینه‌ی توسعه سازمانی می‌پردازیم و سپس نقش و اثر مدیریت اسلامی را در تأمین و توسعه منابع انسانی در سازمان‌ها بررسی می‌نماییم و در بخش پایانی به اشتباهات مدیران در این مقوله از عملکرد خود اشاره می‌کنیم و راهکارهای علمی برای گریز از این چالش‌ها را بیان می‌کنیم.

واژگان کلیدی: مدیریت اسلامی، منابع انسانی.

آینده پژوهی در اسلام و جایگاه امروزی آن در تدوین برنامه‌های راهبردی آموزش و پرورش

حمید طریفی حسینی^۱

چکیده

با وجود غنی بودن تمام ادیان الهی، به‌خصوص دین مبین اسلام از نمونه‌ها، سبک‌ها و روش‌های پیشرفته‌ی تربیتی، مدیریتی و برنامه‌ریزی ولی به دلیل عدم توجه و کنکاش عمیق در این حوزه بسیاری از برنامه‌ریزان به اقتباس و ایجاد مدل‌های جدید در برنامه‌ریزی دست زده‌اند که بیشتر این مدل‌ها برگرفته از آراء و افکار اندیشمندان و فلاسفه‌ی غربی بوده است و متناسب با شرایط حاکم بر جامعه و آراء و عقاید فلسفی و تربیتی خود آنهاست. در این میان اسلام به عنوان کامل‌ترین دین الهی و توجه خاص و ویژه به موضوع انسان، هستی و آینده‌ای او یکی از منظم‌ترین، مدون‌ترین و آینده‌گراترین برنامه‌ریزی را برای تربیت و پرورش انسان به همراه آورده و مسیر حرکت را برای او مشخص کرده است. اما سؤالی که در اینجا مطرح است، این است که آیا برنامه‌ای کامل‌تر، راهبردی‌تر و آینده‌گراتر از این برنامه‌های الهی می‌توان یافت؟ و در این میان نقش و جایگاه برنامه‌هایی که به‌دست بشر ایجاد می‌شوند، چیست؟ و چگونه باید استفاده شوند؟ در این نوشتار سعی شده است که با عمل اقتباس از منابع دینی و نیز نظریات علمی امروزی، با یک دید تطبیقی و با در کنار هم قرار دادن و تطبیق یکی از نظریات و رویکردهای علمی امروزی در برنامه‌ریزی با آیات قرآنی، احادیث و روایاتی از معصومین (ع) توجه ویژه‌ی اسلام نسبت به امر برنامه‌ریزی و آینده‌نگری را مشخص ساخته و سرانجام به یک الگو برای تدوین برنامه‌های راهبردی آینده‌گرا در نظام آموزشی خود دست یابیم. از این رو مطالعات آینده (آینده پژوهی) که خود یکی از رویکردهای علمی نوین در تدوین برنامه‌های راهبردی به‌خصوص در حوزه‌ی آموزش و پرورش است انتخاب شود و پس از تطبیق آن با آیات قرآنی، احادیث و روایات اسلامی به روش و الگویی عملیاتی از آینده پژوهی امروزی اشاره می‌شود که خود می‌تواند ترسیم‌کننده‌ی راه آینده و چارچوبی برای تدوین برنامه‌های راهبردی آینده‌گرا در نظام آموزشی ما قرار بگیرد.

واژگان کلیدی: آینده پژوهی، برنامه راهبردی آموزش و پرورش.

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد آموزش و پرورش تطبیقی

رویکرد اسلامی در توسعه و اصلاح فرهنگ اجتماعی مدرسه، خانواده

وجیهه عابد^۱ / سهیلا بردباری^۲

چکیده

مهمترین ویژگی تمایز بخش حیات انسانی از حیات غیرانسانی فرهنگ است، که دارای عناصری همچون: هنجارها، باورها و ارزش‌ها است. واژه فرهنگ در زبان فارسی از واژه‌های بسیار کهن است. از نظر لغوی، اغلب فرهنگ را به معنی عقل و دانش به کار برده‌اند؛ اما به معانی مختلف دیگری نیز آمده است که از آن جمله می‌توان به نیکویی تربیت و پرورش، بزرگی و عظمت، فضیلت و کار، شکوهمند، حکمت، هنر، معرفت و علم فقه اشاره کرد. در مجموعه‌ی تعاریف، فرهنگ از دویعد متمایز توجه شده است:

الف: به عنوان واقعیتی عینی نظیر؛ آثاری که تحقق پذیرفته است و یا هر آنچه به عنوان حاصل یا نتیجه‌ای کسب می‌گردد. یعنی؛ فرهنگ مجموعه رفتارهای اکتسابی است.

ب: به عنوان واقعیتی که انسان‌ها با آن زندگی می‌کنند.

ارکان این تعاریف مشخص می‌سازد که در تغییرات اجتماعی، فرهنگ به عنوان کلیدی ترین عنصر، ضروری و حائز اهمیت است. در این خصوص توسعه فرهنگی یکی از مباحث بحث برانگیز است، که بسیاری از نظریه‌های تغییرات اجتماعی از آن به عنوان نقطه‌ی شروع توسعه و دگرگونی اجتماعی یاد می‌کنند. بنابراین مفهوم شاخص‌های توسعه فرهنگی بر پایه مشارکت اجتماعی افراد به دو صورت تجلی می‌یابد:

الف: افزایش شاخص‌های فرهنگی جامعه مانند: کتابخانه، مطبوعات، سینما، هنر و ورزش.

ب: مفهوم روش توسعه که می‌تواند به سازندگی مدل ایده‌آلی منجر شود تا انبساط فکری و توانایی یک جامعه و ارزش‌های خاص و مطلوب را به عنوان کلیده‌ای تحولات اجتماعی تعیین نماید.

بنابراین، اگر بپذیریم فرهنگ عبارت است از مجموعه ارزش‌ها و عواملی مشترک که به عنوان میراثی، از یک نسل به نسل دیگر می‌رسد و کلیت پیچیده‌ای که اجزای آن علم، ایمان، اعتقادات، باورها و آداب و رسوم است و نیز توسعه را تغییر جامعه در راستای یک تصویر آرمانی با تأکید بر مسائل انسانی و اقتصادی بدانیم، ابعاد توسعه فرهنگی عبارت خواهد بود از: باورهای مذهبی- دینی، آموزش و برنامه‌ریزی، تکنولوژی و فناوری صنعتی و وسایل ارتباطی جمعی.

۱. دبیر کامپیوتر دبیرستان شهیده سَهام خِیام شهرستان آذرشهر (آذربایجان شرقی)

۲. معاون پروشی دبیرستان نمونه فرزنانگان شهرستان آذرشهر (آذربایجان شرقی)

دین اهرم قدرتمندی است که می‌تواند مانع از خودکامگی‌ها و تضییع حقوق محرومان گردد. در دین حقوق انسانی و بایدها و نبایدهای اخلاقی و ارزشی تعریف شده است، حدود را معین می‌کند و دقیقاً شبیه یک برنامه نظام‌مند، رفتارها، کنش‌ها و واکنش‌های جامعه را تنظیم می‌کند. از سویی ارزش‌ها و هنجارهای جامعه زاینده و مولود باورهای مذهبی است، چرا که یکی از عناصر مهم و اساسی فرهنگ، عنصر معنویت است در دوران رشد اسلام و توسعه‌ی ابعاد معنوی آن جهان اسلام شاهد شکوفایی و توسعه در همه‌ی ابعاد جامعه بود. علم اندوزی، حمایت از محرومان، شهرسازی، عدالت خواهی، قانون مداری و... ملهم از ارزش‌ها و باورهای دینی اسلام است. اغلب متفکران غربی نیز بر اثرات معنوی دین بر توسعه فرهنگی، تأکید داشته‌اند.

واژگان کلیدی: رویکرد اسلامی، توسعه، فرهنگ، فرهنگ اجتماعی.

بررسی مؤلفه رفتار رهبر آموزشی از دیدگاه حضرت امام خمینی (ره)

زهره عباس‌زاده^۱

چکیده

مقاله حاضر با هدف بررسی مؤلفه رفتار رهبر آموزشی در مجموعه سخنرانی‌های حضرت امام خمینی (ره) انجام یافته است. از آنجایی که چهره‌ی مقبول و وحدت آفرین مدیران، حضرت امام خمینی (ره) و مدیریت ایشان در اداره‌ی امور کشور است و انتظار می‌رود که تمامی سازمان‌های اسلامی به‌ویژه سازمان آموزشی، سیره‌ی ایشان را به نحوی در مدیریت خود ارائه نمایند؛ از این رو طی این تحقیق نحوه‌ی ترسیم رفتار رهبر آموزشی در سازمان بررسی و تحلیل شده است. جامعه‌آماری این پژوهش مجموعه سخنرانی‌های حضرت امام خمینی (ره) (صحیفه‌ی امام) بوده که با توجه به محدودیت‌های تحقیق و معیارهای پژوهشی خاص، صرفاً سخنرانی‌هایی که جنبه‌ی مدیریتی داشته است و بتوان از آنها مؤلفه‌های رهبری آموزشی در حیطه‌ی رفتار را استخراج کرد؛ نمونه‌هایی هستند که می‌شود بررسی کرد. روش پژوهش به کار گرفته در این تحقیق، تحلیل محتوا و واحد تحلیل مضمون است. طی این پژوهش سه مؤلفه‌ی رفتار رهبر آموزشی (رفتار رهبر در توانمندسازی مستمر کارکنان، رفتار رهبر در بهبود مستمر فرایندها، رفتار رهبر در روابط انسانی) مورد بررسی و استخراج شده است. ابزار پژوهش نیز پرسش‌نامه محقق‌ساخته بوده است. پایایی پرسش‌نامه با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ برابر ۰/۸۱ تأیید شده است و داده‌های به‌دست آمده از پرسش‌نامه با استفاده از نرم‌افزار SPSS و آزمون فریدمن مورد تجزیه و تحلیل شد. در تحلیل نهایی و بطور کلی نتایج تحقیق حاکی از آن است که رفتار رهبر آموزشی در مؤلفه فرعی بهبود مستمر فرایندها از بیشترین اهمیت برخوردار است.

واژگان کلیدی: امام خمینی (ره)، مدیریت، رفتار رهبر آموزشی.

روش‌های اصلاح نظام اداری آموزش و پرورش با هدف کاهش فساد اداری در مدیریت اسلامی

دکتر عفت عباسی^۱ / نجمه حسینی^۲

چکیده

اصطلاح فساد اداری، در مقابل سلامت سازمانی است و پدیده‌ای است که در دنیای امروز و به ویژه در کشورهای در حال توسعه به عنوان یکی از مهمترین عوامل در سر راه پیشرفت جامعه مطرح شده است و این پدیده توانسته است صدمات جبران ناپذیری را بر روی سرعت حرکت چرخ توسعه‌ی جامعه ایجاد کند.

بررسی‌های صورت گرفته بر روی پدیده فساد اداری حکایت از پیچیده و گسترده بودن عوامل مؤثر در شکل‌گیری این پدیده دارد. به طور کلی می‌توان عوامل اصلی شکل‌گیری این پدیده را می‌توان در سطح میانی و مصادیق آن یعنی سازمان‌ها و دستگاه‌های اجرایی؛ عوامل فردی، شغلی، سازمانی و محیطی دانست.

وجود فساد در نظام اداری منجر به پیامدهای زیادی شده است، از جمله: باعث کند شدن رشد اقتصادی می‌شود، زیرا انگیزه سرمایه‌گذاری را برای سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی کاهش می‌دهد. بررسی‌ها نشان می‌دهند که سرمایه‌گذاران در یک کشور فاسد در مقایسه با کشوری که دچار فساد اندک است، معادل ۲۰ درصد مالیات اضافی بر سرمایه‌گذاری دارند (کائومان، ۱۹۹۷). هم‌چنین فساد اداری باعث به هم ریختن ترکیب مخارج دولت می‌شود؛ زیرا سیاستمداران فاسد منابع را بیشتر به بخش‌هایی سوق می‌دهند که سودهای کلان عایدشان شود. فساد اداری، فساد طبقاتی و نابرابریها را افزایش می‌دهد، زیرا منابع بیشتر به بخش‌هایی تخصیص داده می‌شود که قدرت باز پرداخت آن را دارند. به عبارتی، افرادی که توانایی‌های مالی و موقعیتی بهتر دارند، منابع بیشتری را جذب می‌کنند که این امر، منجر به بیشتر شدن شکاف طبقاتی می‌شود (گلدتورپ، ۱۳۷۰). فساد اداری از درجه‌ی مشروعیت و اثربخشی دولت‌ها می‌کاهد و ثبات و امنیت جوامع را به خطر می‌اندازد. به علاوه ارزش‌های دموکراسی و اخلاقیات را مخدوش می‌سازد و از این طریق، مانع توسعه سیاسی و اجتماعی می‌شود (شکراللهی، ۱۳۷۸).

کاهش فساد در نظام اداری آموزش و پرورش از طریق به‌کارگیری روش‌های اصلاحی در نظام اداری و اهتمام مدیران به این امر می‌باشد. اعتقاد و باور درونی و پذیرش مدیران به وجود فساد در مدارس و

۱. استادیار دانشگاه

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد

سازمان‌های وزارت آموزش و پرورش و حمایت‌های مدیران از راه‌های کاهش فساد، در کنترل پدیده فساد در سازمان‌های آموزشی کمک بسیار زیادی می‌نماید. روش‌های اصلاحی که در انجام این امر می‌توانند استفاده شوند عبارتند از: تفویض اختیار، امنیت شغلی، مشارکت، ارزشیابی عملکرد کارکنان، خود کنترلی، شایسته سالاری، آموزش مستمر کارکنان و قانون مداری.

اصلاح نظام اداری یکی از راه‌های مبارزه با فساد در سازمان است و تأثیر بسیاری در کاهش فساد دارد، بنابراین هدف محققان در مقاله این است که با مراجعه به متون اسلامی راه‌های اصلاح نظام اداری را استخراج کنند و راهکارها را پیشنهاد دهند.

واژگان کلیدی: نظام اداری، فساد اداری، آموزش و پرورش، مدارس.

رویکرد اسلامی در مدیریت آموزش و پرورش

ماهرخ عظیم‌زاده^۱

چکیده

در جهان سیال، فرایپیچیده و رقابتی کنونی، دانشمندان بر این باورند که شتاب بخشی در فرایند داد و ستد دانش و اطلاعات، با یاری فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی، نقشی کلیدی در دستیابی به توسعه‌ی پایدار دارد و جامعه‌ی دانش بنیان، آگاه و دانا، الگوی توسعه‌ی پایدار شناخته شده است. بی‌تردید، راهکار اصلی برای رسیدن به توسعه‌ی پایدار و همه جانبه، گذر از جامعه‌ی اطلاعاتی، راندن در بزرگراه اطلاعاتی و رسیدن به جامعه‌ی دانش بنیان است و از آنجا که رقابت میان کشورها، به گونه‌ای گسترده، با رقابت میان نظام‌های آموزشی آنها پیوند دارد و ثروتمندترین کشورها، آنهایی خواهند بود که نظام آموزشی برتری دارند و از ابزار عصر اطلاعات بهره‌گیری بهینه نمایند؛ پس در این میان، دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی با انتقال و تولید علم و فناوری، نقشی بس شگرف در شکل‌گیری جامعه‌ی پویا خواهند داشت. برنامه‌ریزی و کوشش برای ایجاد و توسعه‌ی نظام آموزشی پرتوان و کارآمد، به عنوان عامل اصلی پیشرفت و موفقیت، از جمله اهداف والاست.

واژگان کلیدی: رویکرد اسلامی، مدیریت آموزش و پرورش.

۱. آموزگار دبستان ایثار شهرستان عجیشیر (آذربایجان شرقی)

سرمایه اجتماعی، مذهب و آثار آن (تجربه‌ای از میزان مشارکت خیرین مذهبی در کمک به افراد بی‌بضاعت)

اعظم عظیمی^۱ / محمد مهدی توکل^۲

چکیده

مفهوم سرمایه اجتماعی و گسترش و بسط روش‌ها و راهکارهای حفظ و نگهداری و یا تقویت آن اخیراً مورد توجه گسترده‌ای به آن شده است. این مفهوم به عنوان ابزاری برای ارزیابی کارکردهای سازمان‌های اجتماعی و میزان موفقیت و تلاش و محبوبیت نهادهای اجتماعی یا گروه‌ها و انجمن‌ها محسوب می‌شود. در واقع یکی از نقاط قوت انجمن‌ها و گروه‌ها عبارت‌است از انباشت و تقویت سرمایه‌های اجتماعی که به نوبه‌ی خود مدیون عوامل متعددی است که در این میان آموزه‌های دینی سهم ویژه‌ای دارند. سرمایه اجتماعی دارای مؤلفه‌هایی چون اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، انسجام اجتماعی و آگاهی اجتماعی است که در جوامع مختلف در اشکال و میزان‌های متفاوتی دیده می‌شود. هدف اساسی این مقاله بیان خاستگاه نظری مفاهیم سرمایه اجتماعی و مذهب و نیز بررسی چگونگی پیوند دو مفهوم در جامعه با بیان یک نمونه‌ی تجربی از میزان مشارکت خیرین مذهبی در کمک به افراد بی‌بضاعت است.

واژگان کلیدی: سرمایه اجتماعی، اعتماد، مشارکت، انسجام، مذهب.

۱. مؤلف و مدرس آموزش و پرورش منطقه‌ی ۱۵

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبائی

رویکرد اسلامی در برنامه‌ریزی درسی

ذاکر علمی^۱

چکیده

یکی از بسترهای معمول در جهت تحقق آموزش و تربیت اسلامی، برنامه‌ی درسی است که یک‌سری کلیات و مبانی اسلامی دارد و یک‌سری اصول و شرایط علمی جدید دارد. اهداف تربیتی هر نظام آموزشی، گرچه از اصول و مبانی اعتقادی و فرهنگ ارزشی جامعه سرچشمه می‌گیرد، ولی لزوماً ناظر به شرایط و مقتضیات اجتماعی و متناسب با امکانات واقعی تدوین می‌شود. از این رو، رسالت کارشناسان تعلیم و تربیت متفاوت از عالمان اخلاق، تولید دانش تربیتی درسایه‌ی تبدیل آموزه‌های دینی به نظریه‌ی تربیتی، شناسایی دلالت‌ها و توصیه‌های آنها، تدوین اهداف، پیش‌بینی فرصت‌ها و پیشنهاد روش‌ها برای یک نظام آموزشی رسمی و فراگیر است.

متون آموزشی باید زمینه را برای رشد همه‌ی قوا فراهم کند. در برنامه‌ریزی درسی باید پذیرفت، فردی که محتوا را مطالعه می‌کند، عقل دارد؛ بعد اجتماعی؛ بعد عاطفی؛ بعد زیبایی‌گرایی و ابعاد گوناگون دیگر دارد. از این رو شایسته است متون را طوری طراحی کنیم که همه‌ی قوای او را در برگیرد و فردی یک بعدی پرورش نیابد... بنابراین هنگام طراحی متون آموزشی و نوشتن مطلب، باید مراقب بود؛ باید پرسید که آیا این برنامه و محتوایی که در کتاب آورده می‌شود، تمام ابعاد وجود آن را در بر می‌گیرد یا نه؟

بدیهی است که کتاب‌های درسی به تنهایی این توان را ندارند. به همین دلیل باید برنامه‌ی درسی، محور قرار گیرد. ممکن است گفته شود که: در برنامه‌ی درسی، کتاب درسی کتاب راهنمای معلم دستورالعمل برای دانشجو (دانش‌آموز) و یک اردو پیش‌بینی شده است؛ در طول سال این فعالیت‌ها انجام خواهد شد؛ و مجموعه‌ی آنها همان برنامه‌ی درسی است.

هدف از رویکرد اسلامی در برنامه‌ریزی درسی ایجاد تغییرات مطلوب در سازمان‌بندی ذهنی دانش‌آموزان به منظور تحول در رفتار آنان است. به این معنا هر یک از مواد درسی و پرورشی، پس از گذراندن دوران آموزشی آن، باید در رفتار و اعمال دانش‌آموز تغییرات مثبت لازم و مشخصی را پدید آورد، به‌طور مثال، باید بین رفتار دانش‌آموزی که کتاب درسی خاص و یا مواد درسی معینی را گذرانده است، با دانش‌آموزی که چنین برنامه‌ای را ندیده است نوعی تفاوت در رفتار، مشاهده شود. تدوین کتب درسی دارای قابلیت‌های بالقوه، نقاط ضعف و قوت بسیاری است که باید بر اساس نظریه

۱. کارشناس گروه‌های آموزشی آموزش و پرورش آذربایجان شرقی

تعلیمی و تربیتی اسلامی منطبق گردد:

بین دین، یعنی مجموعه‌ای از ارزش‌ها و اعتقادات از یک طرف و برنامه‌ی درسی یعنی طرح یادگیری، از طرف دیگر رابطه‌ای قوی وجود دارد. دین برای سؤالات مربوط به مبانی فلسفی برنامه‌ی درسی پاسخ‌های متفاوتی دارد. تفاوت برنامه‌ی درسی مبتنی بر رئالیسم دینی از پاسخ به سؤال مزبور آشکار می‌شود. برای درک رابطه‌ی دین و برنامه‌ی درسی و ارائه‌ی مدل برنامه‌ی درسی مبتنی بر فطرت الهی- انسانی مطالعات عمیق‌تری همراه با جسارت علمی باید انجام پذیرد.

واژگان کلیدی: رویکرد اسلامی، برنامه‌ریزی درسی.

چگونه توانستیم با اجرای طرح اشاعه فرهنگ نماز، اقامه نماز جماعت را در آموزشگاه‌های آموزش و پرورش شهرستان نیر گسترش دهیم

سید ودود علوی^۱

چکیده

در هر سازمانی مجموعه فعالیت‌ها و عواملی هستند که در ارتباط با یکدیگر و محیط، عملکرد نهایی آن را می‌سازند. پس این مجموعه‌ها باید آزمایش شوند تا بتوان نسبت به آن آگاهی یافت. یکی از وظایف اساسی مدیران، نظارت و کنترل و ارزیابی بر امور و جریان‌های آموزشی و تربیتی در مدرسه است.

کار نظارت و ارزیابی بر عملکرد مدرسه و دادن بازخورد، یکی از عوامل افزایش بهره‌وری و بهبود کیفیت کار تعلیم و تربیت است. برای دستیابی به نوعی نظارت و کنترل مؤثر باید همه‌ی جوانب موضوع مورد بررسی و دقت شود تا پیامدهای این فرایند، مثبت و پرثمر باشد. یکی از مسائل مهم نظارت و کنترل مؤثر در محیط‌های آموزشی، روشن ساختن انتظارات و اهداف در مدرسه است. تا بدین طریق بسیاری از مشکلات بعدی آن کم شود و نتایج نظارت‌ها مثبت و در حد مطلوب باشد.

در راستای این امر مهم، مدیریت آموزش و پرورش شهرستان نیر در مهر ماه سال ۱۳۸۵ حدود انتظاراتی که از عوامل اجرایی و معلمان گرانقدر مدارس دارد را برنامه‌ریزی و طراحی نموده و جهت اجرا در اختیار مدارس قرار داده است و سپس با توجه به انتظارات، عملکرد آنان را کنترل و ارزیابی می‌کند و درصد تحقق آن را در آموزشگاه‌های دوره‌های مختلف تحصیلی مشخص می‌نماید. آنچه که در بررسی نتایج بازدیدها و ارزیابی‌های خود، از آموزشگاه‌های منطقه نیز جلب توجه می‌کرد، مشکل نبود فضای نمازخانه‌های مدارس و عدم اجرای نماز جماعت و عدم رغبت و بی‌علاقگی بیشتر دانش‌آموزان به ادای فریضه نماز و احکام الهی بود. این موضوع در نشست‌هایی که با همکاران برگزار می‌شد، بررسی دقیق شد که خلاصه‌ی اظهارات آنان به شرح ذیل است:

- ۱- اکثر دانش‌آموزان از نماز آگاهی کافی نداشتند.
- ۲- دانش‌آموزان و معلمان فضایی در مدارس برای ادای فریضه نماز ندارند.
- ۳- بیشتر دانش‌آموزان به نماز بی‌علاقه و بی‌رغبت هستند.
- ۴- دانش‌آموزان از ادای نماز به صورت فردی خجالت می‌کشند.

بعد از بازدیدهای مکرر و تشکیل جلسات متعدد با همکاران و دانش‌آموزان و تبادل نظر با آنان در خصوص موضوع و یادداشت کردن پیشنهادات و نقطه نظرات آنان از مدیران و کارکنان درخواست شد که نظرات و پیشنهادات همکاران و دانش‌آموزان را در ارتباط با حل این مشکل جمع‌آوری و برای بررسی بیشتر به اداره تحویل نمایند. پس از آن نظرات و پیشنهادات جمع‌آوری شده در اداره جهت اتخاذ تصمیم‌هایی در شورای آموزش و پرورش و شورای معاونین و امور تربیتی مطرح شد و تصمیمات لازم در خصوص چگونگی گردآوری اطلاعات اتخاذ شد.

در این پژوهش نیز بر اساس ارزیابی به عمل آمده دانش‌آموزان در تمامی دوره‌ها در زمینه احکام و فریضه نماز مشکلاتی داشتند که ابتدا آن را در دوره‌های سه‌گانه دقیقاً مشخص و سپس مشکلات آموزش ادای نماز بررسی و علت‌یابی و حل شد.

واژگان کلیدی: فرهنگ نماز، اقامه نماز

متدولوژی تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت ایران اسلامی با تکیه بر ارزش‌های اسلامی

دکتر علیرضا علی احمدی / دکتر عصمت مسعودی

چکیده

«در دوره انقلاب، خیلی کارها در آموزش و پرورش انجام گرفته است، اما نظام آموزش و پرورش تحول پیدا نکرده و همان نظام قدیمی است، البته بیشتر در مسائل روبنایی کارهای زیادی شده است این کارها را ما قدر می‌دانیم، منتها این‌ها هیچ کدام تحول نیست. تحول یک حرکت ریشه‌ای است و شماها می‌توانید بکنید و باید این کار انجام بشود. آن تحول مورد نظر، چیزی است عمیق و بنیانی‌تر». (مقام معظم رهبری - ۱۳۸۶/۵/۳)

تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت با تکیه بر آموزش و پرورش، مطالبه بر حقی است که از سوی دستگاه رهبری نظام اسلامی از مسئولین آموزش و پرورش وجود دارد.

تحول بنیادین در هر پدیده اجتماعی و از جمله دانش علوم تربیتی مستلزم شناخت فلسفه‌ی آن حوزه و بازشناسی مبانی هستی‌شناسی، معرفت‌شناسی، ارزش‌شناسی و از جمله شناخت انسان، جامعه و تاریخ است.

مکاتب مختلف فکری بشری تا ادیان الهی از جمله مکاتب فکری اسلام، ایده آلیسم، رئالیسم، نئوتومیسم، پراگماتیسم و اگزیستانسیالیسم و مکاتب فلسفه علوم و از جمله علوم تربیتی، تجربه‌گرایی، عقل‌گرایی، نقدگرایی، اثبات‌گرایی، تکامل‌گرایی هر یک به‌نحوی مبتنی بر مبانی فکری از مباحث متافیزیکی تا مسائل مادی هستند. از دیدگاه الهی پس از ختم نبوت و ارسال رسل و مکتب اسلام تنها دین الهی است که نزد خداوند مقبول است و هرکسی غیر از اسلام مکتبی انتخاب کند، پذیرفته نیست. بنابراین در جمهوری اسلامی ایران نیز تعلیم و تربیت و تحول بنیادین در آن‌را باید تحت لوای آموزه‌های جاودانه اسلام جست‌وجو کرد.

مبانی و مفروضات مکتب اسلام بر علوم و دانش تعلیم و تربیت مؤثر است، چرا که علوم تربیتی از سنخ حکمت عملی است (که بدون حکمت نظری نمی‌تواند باشد)، همچنین بخشی از علوم تربیتی از سنخ بایدها و نبایدها است که تحت تأثیر عقاید و اخلاق قرار دارد، علاوه بر این علوم تربیتی مستلزم شناخت انسان به‌عنوان مربی است که مستلزم شناخت فلسفه‌ی تعلیم و تربیت از دیدگاه اسلام است.

در این مقاله ضمن نشان دادن رابطه‌ی مبانی فلسفی با اهداف، محتوا و روشهای تربیتی از دیدگاه مکتب تربیتی اسلام، فلسفه تربیت اسلامی مشتمل بر چیستی، چرایی و چگونگی جریان تربیت با تکیه بر مبانی هستی‌شناسی، انسان‌شناسی، ارزش‌شناسی، معرفت‌شناسی و دین‌شناسی اسلام با استفاده از اسناد سند ملی آموزش و پرورش و پاره‌ای از منابع دیگر بررسی شده است. آن‌گاه اصول عام تربیت اسلامی به‌عنوان قواعدی کلی برای بیان چگونگی تحقق غایت تربیت و راهنمای عمل عوامل سهیم و تأثیرگذار در جریان تربیت مبنی بر مبانی تربیت اسلامی مطرح شده‌اند. به‌دنبال آن اصول ارزش‌های اسلامی حاکم بر حوزه‌های مختلف مدیریت آموزشی و رفتار سازمانی و همچنین اصول حاکم بر هر یک از ساخت‌ها و ابعاد وجودی مرتبی مطرح شده‌اند.

در ادامه ضمن معرفی زیرنظام‌های اصلی تربیت رسمی و عمومی مشتمل بر مدیریت و رهبری، تحقیق و ارزشیابی، تربیت معلم و تأمین نیروی انسانی، تأمین و تخصیص منابع مالی، برنامه‌ریزی درسی و آموزشی، فضا و تجهیزات تأثیر هریک از اصول تربیتی را در هر زیر نظام بررسی می‌کنیم و به‌دنبال آن ضمن معرفی رویکردهای فرهنگی، تربیتی، خلاقیت و نوآوری پژوهش و اقدام پژوهی کارآفرینی و مهارت‌آموزی فناوری و مدرن‌سازی مدرسه زندگی و متربی‌گری، یاددهی - یادگیری مستمر، آینده‌نگری و تمدن‌سازی، کیفیت و اثربخشی، اقتصاد و بهره‌وری و... به‌عنوان رویکردهای محتوایی برای تحول بنیادین در آموزش و پرورش به ارائه‌ی راهکارها در هریک از زیرنظام‌ها پرداخته‌ایم.

در نهایت تأثیر و نقش اصول عام تربیت و رویکردهای تحول آفرین در ایفای نقش‌ها و انجام وظایف مدیران مدارس مطرح و باید‌ها و نیاید‌ها و سیاست‌های اجرایی آن نمونه‌وار معرفی شده است و سرانجام جمع‌بندی موارد فوق به‌عنوان خطوط راهنما و متدولوژی تحول بنیادین در آموزش و پرورش معرفی شده است.

واژگان کلیدی: تعلیم و تربیت اسلامی، تحول بنیادین، آموزش و پرورش، مدیریت اسلامی، بومی‌سازی.

نقش امور تربیتی در مهندسی فرهنگی با رویکرد اسلامی

محمود فتح آبادی^۱

چکیده

پرسشی که زمینه‌ساز این مقاله شده این است که چه ضرورتی وجود دارد تا ما به حفظ فرهنگ، آن‌هم با رویکردی اسلامی در مقابل تحولات مربوط به آن بپردازیم؟ و در این راستا از چه نهاد خوبی می‌توان بهره گرفت؟ در پاسخ باید بگوییم که پرداختن به مسئله‌ی مهندسی فرهنگ اسلامی به منظور حفظ هویت ملی و فرهنگی از ضروریات جامعه‌ی امروز محسوب می‌شود که مدارس به شایستگی باید آن را رهبری کنند. بنابراین این مقاله جستاری است در رابطه با بیان اهمیت و اهداف مهندسی فرهنگی و راه‌های رسیدن به آن و معرفی نهاد مقدس امور تربیتی به عنوان فرصتی ارزشمند در این رابطه. در این مقاله رسالت اصلی مهندسی فرهنگی ساخت جامعه‌ای موازی با دستورات و الهامات قرآن مجید برای حفظ هویت فرهنگی و مقابله با تهاجم و ناتوی فرهنگی معرفی شده است. در رابطه با رسیدن به مهندسی فرهنگی باید فرصت‌ها را شناسایی کرد و از فرصت مناسب به نحو مطلوبی بهره گرفت که در این رابطه نیز در بخش دوم به نهاد مقدس امور تربیتی به عنوان بهترین فرصت در سطح مدارس اشاره شده است.

در تعریف فرهنگ می‌گوییم: «فرهنگ عبارت است از ادب، تربیت و پرورش، عقل و خرد، فضل و فضیلت، بزرگی و بزرگواری، دانش و وقار، شکوهمندی، حکمت، معرفت، فقه، علم و شریعت، صنعت، هنر، هوش و فراست.» وقتی در جامعه‌ای به تمام مؤلفه‌های فرهنگی پرداخته شود، این جامعه در برابر هر حادثه‌ای واکنش‌ناخواه شد. مهندسی فرهنگی بر آن است که به طرز مطلوب و صحیح به تمام این مؤلفه‌ها بپردازد و با ایجاد ارتباط منطقی بین آنها باعث رشد و نمو فرد و جامعه شود و رسیدن به استقلال در سایه‌ی اسلام را عملی نماید. در خصوص نقش امور تربیتی باید گفت: امور تربیتی با اهداف فرهنگی و اسلامی روی کارآمد و با اندکی تأمل در هدف مهندسی فرهنگی می‌توان به همسو بودن فعالیت‌های امور تربیتی با مهندسی فرهنگ اسلامی پی‌برد. امور تربیتی با شرایط ویژه‌ای که دارد، قادر به انجام فعالیت‌های گسترده و متنوع با اهداف مذهبی و فرهنگی است، بنابراین در مهندسی کردن فرهنگ بسیار کارآمد است. از ابزاری که امور تربیتی در مهندسی فرهنگ اسلامی می‌تواند از آن استفاده نماید «فعالیت‌های فوق برنامه» است که رمز موفقیت این فعالیت‌ها هم وجود ویژگی‌های منحصر به فرد آن است، این ویژگی‌ها انجام فعالیت‌های متنوع و گوناگون را میسر کرده و تلخی هر نوع آموزش و

۱. معاون پرورشی دبستان جانبازان شهرستان داراب (فارس)

القایی را شیرین می‌کند. پس امور تربیتی در رابطه با فرهنگ‌سازی اسلامی به ارتقای شخصیت انسانی دانش‌آموزان، تربیت مذهبی و دینی، ارج نهادن به ارزش‌های ملی و مذهبی، انتقال آداب و رسوم، و در نتیجه حفظ هویت ملی می‌پردازد.

واژگان کلیدی: فرهنگ، فرهنگ اسلامی، مهندسی، مهندسی فرهنگی، هویت فرهنگی، آموزش و پرورش، امور تربیتی، رویکرد اسلامی، فعالیت‌های فوق برنامه.

تعریف و جایگاه رهبری آموزشی از منظر اسلام

سمیه فودازی / دکتر جمیله علم‌الهدی

چکیده

در برنامه‌ی توسعه، آموزش، کالایی در خدمت توسعه است و از آن جهت که آموزش به فرایند توسعه کمک می‌کند به آن توجه می‌شود. گویی دولت فقط موظف به افزایش رفاه و بهزیستی است و به آموزش تا آنجا می‌پردازد که به بهزیستی اعضای جامعه یاری رساند. جایگاه توسعه و شاخص بودن آن برای سنجش و مقایسه کشورها، تمام ابعاد و ساز و کارهای جامعه را تحت تأثیر قرار می‌دهد. از جمله این امور مدیریت و رهبری آموزشی است. قرار گرفتن آرمان توسعه یافتگی در سرلوحه‌ی برنامه‌ی دولت‌ها مجموعه‌ای از اهداف را پیش روی مدیران و رهبران آموزشی قرار می‌دهد که به تناسب با آنها مأموریت و اهداف نظام آموزشی را تدوین کرده است و در جهت دستیابی به آنها برنامه‌ریزی خواهند نمود. این در حالی است که در نگرش اسلامی کسب تقوا برای همه افراد جامعه از جمله یادگیرندگان نظام آموزشی به عنوان هدف تعلیم و تربیت، تعیین کننده سایر شاخصها در جامعه خواهد بود. بنابراین در نظریه تعلیم و تربیت اسلامی به جای آنکه هدف برنامه‌ریزی آموزشی یاری‌رسانی به توسعه باشد، هدف برنامه‌ی توسعه یاری‌رسانی به اهداف تعلیم و تربیت است.

در مقاله‌ی حاضر که با هدف تعیین تعریف و جایگاه رهبری آموزشی از منظر اسلام تدوین شده است، محقق ابتدا با استفاده از روش تحلیل محتوا تعریف رهبری آموزشی، وظیفه رهبر آموزشی، مقام و جایگاه رهبری و نقش قدرت را در رهبری بر اساس منابع مدیریت و مدیریت آموزشی بدست آورده است. سپس هریک از مؤلفه‌های فوق را با استفاده از روش تحلیل محتوا و استنتاج از منابع اسلامی از منظر اسلام بررسی کرده است. در نهایت با مقایسه‌ی این دستاوردها، نقد و تحلیل یافته‌ها، بر اساس منابع اسلامی اعم از آیات و روایات و نظر اندیشمندان مسلمان، تعریف متناسبی از رهبری آموزشی و جایگاه آن در نظام آموزشی ارائه نموده است.

در این مقاله با توجه به نقش فلسفه‌ی تعلیم و تربیت اسلامی در تعیین جایگاه رهبری آموزشی به‌طور ویژه از فلسفه‌ی تعلیم و تربیت اسلامی تألیف دکتر جمیله علم‌الهدی بهره گرفته شده است. در تعیین منابع برای تحلیل محتوا از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شده است.

واژگان کلیدی: رهبری آموزشی، نظام اسلامی.

۱. کارشناس ارشد مدیریت آموزشی

۲. عضو هیئت علمی دانشگاه

رویکرد اسلامی در تأمین و توسعه منابع انسانی

سیدنصرت‌الله فاضلی^۱

چکیده

منابع سازمانی را می‌توان حداقل به منابع فیزیکی - مالی - انسانی تقسیم نمود و هر مدیر سازمان از آنجائیکه برای تحقق آرمان‌ها و نیل به اهداف نیازمند به منابع سه گانه است و از سوی دیگر با محدودیت منابع روبروست، ناگزیر با اولویت‌بندی فعالیت‌ها، تخصیص بهینه منابع و استفاده حداکثر از آن و در نهایت افزایش کارایی و اثر بخشی (بهره‌وری) منابع می‌باشد. قابلیت و ظرفیت منابع متفاوتند به طوری که منابع فیزیکی در گذشته به علت دسترسی فراوان و جمعیت متعادل و پراکندگی آن ارزش متفاوتی داشت. در دوره‌ی فئودالیت زمین‌های کشاورزی بیشترین ارزش را داشت رقابت مردم و تعارض حاکمان در تملک زمین‌های بیشتر و مرغوب‌تر بوده، ملاک تقدم و عزت و شرافت، آمریت (خان بودن) صاحب اراضی مزروعی بی‌حد و شمار بوده است با گذر از این دوره و ورود به دوره صنعتی با شاخص مواد خام و کارگران به عنوان وسیله و تجهیزات و تولیدات ارزش یافتند و منابع ذیقیمت محسوب شد اما با گذر از این دوره بشر به نیکی دریافت که کشاورزی خوب و تولیدات مناسب مرهون نیروی انسانی ماهر است کالای تولید شده آینه‌ای از مهارت فنی و تخصصی مهندسان و کارگران است تفاوت قیمت‌ها که در واقع تفاوت در ارزش‌گذاری اقتصادی است مبتنی بر تفاوت دانش و مهارت نیروی انسانی است. از این‌رو زمانی که کارگر را ابزار، تجهیزات را منابع، زمین را سرمایه و کشاورز را وسیله می‌پنداشتند به این نکته مهم و دست نیافتنی پی بردند که انسان سرمایه و همه منابع دیگر در ذیل و ظل آن ارزش خواهند داشت.

مدرسه پایگاه نیروی انسانی است که ظرفیت آن به فعلیت رسیده (معلم) و الگوی فعلیت برای استعدادها و آمادگی‌های نیرویی که سرمایه یک کشور است (دانش‌آموز). تأمین و توسعه نیروی انسانی مسئله هر نظامی است و هر نظامی مرکز آن دستگاه تعلیم و تربیت است. در نظام اسلامی انسان محور عالم است و همه موجودات به گرد او طواف می‌کنند تا برای او و به او ملحق شوند. انسان ظرفیت غیر متناهی و استعداد خلیفه الهی دارد همه اسماء و صفات او را مظهریت دارد. او می‌تواند قادر مطلق ظلی، علیم مطلق ظلی، حکیم مطلق ظلی گردد انسان کون جامع و تجرد فوق عقلانی دارد انسان استعداد ابدیت دارد و انسان می‌تواند جهان را مسخر خود گرداند. مسئله اول و آخر زمان از دهر تا سرمرد از آدم تا خاتم از دنیا تا عقبی، انسان، توسعه و تکامل آن است. در توسعه غربی شاید تعالی نهفته نباشد و

۱. معاون برنامه‌ریزی و توسعه مدیریت سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی

توسعه در بهره‌گیری طبیعت برای لذت و شهوت باشد اما در توسعه اسلامی تعالی، تکامل، عروج، رقیت از غیر و عبودیت در الله است. در این پژوهش می‌خواهیم با رویکرد اسلامی، ویژگی‌های نیروی انسانی مورد نیاز مدارس را بیان و شاخص‌های توسعه یافتگی نیروی انسانی در مدارس را با رویکرد اسلامی تبیین نماییم.

اهمیت و ضرورت این تحقیق را می‌توان این‌گونه بر شمرد:

- ۱- توجه اسلام به انسان و نقش آن در تعلیم و تربیت
 - ۲- تفاوت میان انسان توسعه یافته اسلامی و انسان غافل از ارزش‌های اسلامی
 - ۳- صرف بیشترین هزینه منابع مادی و فیزیکی
 - ۴- هزینه فرصت دانش آموزان در طول ۱۲ سال از بهترین دوران عمر
 - ۵- نقش نیروی انسانی توسعه یافته اسلامی در شکوفا نمودن استعدادها بالقوه سرشار دانش‌آموزان
- در این مطالعه از روش مطالعه کتابخانه‌ای از منابع اسلامی برای تدوین معیارها و ویژگیهای نیروی انسانی مدارس، مطالعات فرا تحلیلی از پژوهشهای مرتبط با نیروی انسانی موفق مدارس با معیار فوق الذکر بهره خواهد جست.

انسان توسعه یافته اسلامی

- منافع اجتماعی را بر منافع فردی ترجیح می‌دهد.
- دور اندیش است.
- موقعیت خود را درک می‌کند و به دنبال ارتقاء آن است.
- از قوتها و ضعفها و تهدیدات و فرصتهای خود و جامعه آگاه است.
- از خلاقیت و نوآوری برخوردار است.
- به خدا توکل می‌کند و امیدوار و با نشاط است.

واژگان کلیدی: منابع انسانی، انسان توسعه یافته، توسعه یافتگی

جهانی شدن، تعلیم و تربیت اسلامی و تکثرگرایی فرهنگی

زهره کشاورزی^۱

چکیده

جهانی شدن مسیر طبیعی زندگی مدرن و پیشرفته است که اثرات مهم و انکار ناپذیر بر شئون مختلف زندگی جوامع به خصوص در تشدید روابط و تبادلات اجتماعی برجا گذاشته است. برای کاهش اثرات منفی و افزایش نتایج مثبت این پدیده به مانند همه‌ی پدیده‌های طبیعی، جوامع می‌توانند با شناخت قوانین، تحول و تعادل آن، جهانی شدن را در جهت پیشرفت ملت‌ها و شهروندان هدایت کنند. هماهنگ شدن با تغییرات وسیعی که جهانی شدن در زندگی جوامع به وجود آورده است، چالش‌های جدیدی را برای نظام‌های آموزشی به همراه دارد.

مقاله ضمن اشاره به ویژگی‌های جهانی شدن اعم از تجارت آزاد و وحدت اقتصاد جهانی، توسعه‌ی فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی، پلورالیسم و کثرت‌گرایی، تمایل به دموکراسی و حقوق بشر به تأثیر جهانی شدن بر آموزش و پرورش می‌پردازد.

در بخش بعدی مقاله به مبحث جهانی‌سازی و تعلیم و تربیت اسلامی پرداخته می‌شود و در نهایت بحث تکثرگرایی فرهنگی که احترام به افراد از هر رنگ و نژادی است، مطرح می‌شود.

واژگان کلیدی: جهانی شدن، فناوری‌های ارتباطی، کثرت‌گرایی، تعلیم و تربیت اسلامی، کثرت‌گرایی فرهنگی.

۱. دانشجوی کارشناس ارشد رشته‌ی برنامه ریزی درسی دانشگاه آزاد اسلامی - واحد مرودشت (فارس)

چالش‌های نظری و عملی مدیریت آموزشی با رویکرد اسلامی

رقیه کفالقی

چکیده

مدیریت آموزشی، شاخه‌ای است از علم مدیریت که در دنیای امروز به عنوان یک تخصص بسیار مهم و حساس توجه مدیران و صاحب‌نظران علم مدیریت را به خود جلب کرده است. با توجه به این که موضوع این مقاله بررسی چالش‌های نظری و عملی مدیریت آموزشی با رویکرد اسلامی است، نخست مفهوم مدیریت آموزشی در اسلام بررسی می‌شود. سپس ویژگی‌های یک مدیر آموزشی از نظر اسلام از نظر می‌گذرد. در مرحله‌ی بعد، با اشاره به برخی چالش‌ها و بهره‌گیری از رهنمودهای قرآن کریم و معصومین (ع) و راهبردی کردن آن مفاهیم در دو بعد نظری و عملی مدیریت آموزشی با رویکرد اسلامی تحلیل می‌شود. در نگرش اسلام، یک مدیر آموزشی موظف است که به امر تربیت دینی مبتنی بر بینش توحیدی، دین‌شناسی و دینداری، بینش معادی و آخرت‌گرایی، تعبد و تقدس، تمسک به مبانی اسلام ناب محمدی (ص)، انس با قرآن، عشق به ولایت و ائمه معصومین (ع) توجه نماید و با دقت نظر در امر پرورش سیاسی اهتمام ورزد؛ به نحوی که امکان شناخت، احساس و حس شایستگی سیاسی در دانش‌آموزان ایجاد شود و آنان از ماهیت و طرز عمل نظام سیاسی جامعه آگاه و معتقد به آن شوند و حس وظیفه‌شناسی، وفاداری و تعهد اجتماعی در آنها تقویت شود و خود را در این امر مسئول و پاسخگو بدانند. همچنین باید به رشد و بالندگی شخصی دانش‌آموزان توجه نماید و بر روی آنان به عنوان سرمایه‌ی انسانی و در یک مفهوم جامع‌تر سرمایه‌ی اجتماعی تأکید اساسی داشته باشد. با این وجود، باید دید در عالم واقع تا چه میزان چنین آرمان‌ها و کارکردهایی جامه عمل پیدا می‌کند. به نظر می‌رسد با بررسی برخی چالش‌ها بتوان به برخی از زوایای پنهان این موضوع توجه نمود.

واژگان کلیدی: چالش‌های نظری و عملی، مدیریت آموزشی، رویکرد اسلامی، صلاحیت‌های علمی.

رویکرد اسلامی در ایجاد تعامل بین خانه و مدرسه و مساجد

بی‌بی سارا گلابگیرنیک

چکیده

مسئله‌ی تربیت، در عین ضرورت، یک فن ظریف و تخصصی است و دارای پیچیدگی‌های بسیار است. بنابراین برای تربیت نسل آینده ارائه‌ی راهکارها و روش‌های مؤثر آموزشی و تربیتی ضروری است. روشن است که تربیت فرد، حاصل برنامه‌های تربیتی، خانه و مدرسه و محیط اطراف او است که هر کدام نقش ویژه‌ای در سازندگی ویژگی‌های عقلی، عاطفی و رفتاری او دارند. امروزه از مساجد نیز باید به عنوان یک نهاد تربیتی نام برد و با احیاء کارکردهای مختلف و متنوع این مکان تربیتی می‌تواند کاستی‌های نظام آموزشی را در ایجاد روحیه‌ی معنوی و تعمیق ارزش‌ها و باورهای ملی و دینی، از بین برد. به منظور نیل به اهداف تربیتی و از قوه به فعل رسانیدن استعدادها و توانمندی‌های بالقوه‌ی انسان‌ها، آشنایی با سطوح نیازها و ویژگی‌های فراگیران در سنین کودکی و نوجوانی و جوانی ضروری است. در اسلام تربیت "انسان شایسته" هدف است بنابراین مهاجمان فرهنگی برای تضعیف و بی‌بها کردن نظام ارزشی و باورهای ملی و مذهبی تلاش می‌کنند بر نگرش و بازخورد نسبت به افراد اثر گذاشته و مبانی شناختی و احساسی و آرمان‌های مقدس آنان را تضعیف کنند. در این جا نقش خانه به عنوان اولین کانون تربیت فرد، هدایت فعالیت‌های احساسی، عاطفی، اخلاقی و زمینه‌سازی رشد همه جانبه‌ی فرزندشان است. به طور قطع انواع نگرش والدین که حاصل ارزش‌های فرهنگی، الگوهای شخصیتی و تجارب آنها می‌باشد در برقراری روابط مؤثر اجتماعی یا کودکان و نوجوانان نقش به سزایی دارد. برای نیل به مقاصد تربیتی، مدرسه نیز جایگاه مهمی دارد. بنابراین اهداف، برنامه‌ها، روش‌های تربیتی همچنین برنامه‌ی درسی و محتوای دروس می‌توانند مفاهیم، مهارت‌ها، طرز تلقی‌ها و نگرش‌ها را در فرد در جهت مطلوب تغییر دهند و تقویت نمایند. در این میان باید به نقش محیط اطراف فرد اعم از محیط‌های اصلی (فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی) و محیط‌های فرعی (همسالان، تفریحی، ارتباطات، هنری و...) در تربیت او توجه کنیم و از این عامل مشترک بین سه نهاد خانه، مدرسه و مسجد برای رسیدن به اهداف تربیتی استفاده نماییم. در پایان پیشنهاداتی در زمینه‌ی روش‌های اجرایی تعامل بین خانه و مدرسه، خانه و مسجد و مدرسه و مسجد ارائه کردیم که شاید بتوانیم با طلب یاری از خداوند گام‌های مؤثری در راه تربیت "انسان شایسته" برداریم.

واژگان کلیدی: رویکرد اسلامی، تعامل بین خانه و مدرسه و مساجد.

واکاوی مفهومی و مصداقی «رویکرد اسلامی» در «مدیریت آموزش و پرورش»

مرتضی گوهری پور

چکیده

این مقاله متکفل طرح و بررسی دو مسئله‌ی اساسی درباره‌ی «رویکرد اسلامی در مدیریت آموزش و پرورش» است. هر دو مسئله با روش تحلیل منطقی و فلسفی بررسی شده‌اند. یکی از این مسائل در پی واکاوی معنای «رویکرد اسلامی» در «مدیریت آموزش و پرورش» است. در این قسمت با طرح تعابیر مختلفی که می‌توان درباره‌ی رویکرد اسلامی داشت، تعبیر رویکرد اسلامی، تعبیری مبهم و تفسیربردار دانسته شده است و تعبیر شفاف‌تر نظریات اسلامی در مقوله‌ی مدیریت نیست، بلکه تابع فلسفه‌ی تربیتی حاکم بر آموزش و پرورش است. به معنای دیگر، تفاوت اسلامی با غیر اسلامی بودن نه در مدیریت، بلکه در تربیت، متجلی می‌شود. بنابراین برای تدوین نظریه‌ای اسلامی در مدیریت آموزش و پرورش، ابتدا باید فلسفه‌ی اسلامی در تربیت مدون باشد و بدون وجود چنین فلسفه‌ای سخن از اسلامی بودن مدیریت آموزش و پرورش معنایی ندارد.

واژگان کلیدی: واکاوی مفهومی، رویکرد اسلامی، مدیریت آموزش و پرورش.

مصاحبه با صاحب نظران مدیریت با رویکرد اسلامی

دکتر محمود گل محمدی

چکیده

در زمینه «مدیریت آموزش و پرورش با رویکرد اسلامی» صاحب نظرانی وجود دارند که یا در این زمینه به مطالعه و تحقیق پرداخته اند یا سابقه ی اجرایی و مدیریتی دارند و یا در هر دو زمینه فعالیت-هایی انجام داده اند و دارای دیدگاه خاصی هستند. یکی از فعالیت های جنبی همایش رویکرد اسلامی در مدیریت آموزش و پرورش، گفت و گو با این افراد بوده است، تا تجربیات و نظرات آنها نیز استخراج شود و دست آوردهای بیشتری در این همایش حاصل شود. محور گفتگوها بر اساس عنوان اصلی همایش، «رویکرد اسلامی در مدیریت آموزش و پرورش» بوده است و مخاطبان بر اساس تجربیات و تخصص خود اندوخته های نظری و عملی خود را بیان کرده اند. سؤالات طرح شده بسیار کلی و دامن فراخ بوده است تا مخاطبان بر اساس تجربیات و دانش خود مصادیق جزیی را در قالب مسائل کلی بیان نمایند. برخی از این سؤالات از قرار زیر بوده است:

۱. تصور شما از رویکرد اسلامی در مدیریت آموزش و پرورش چیست؟ به بیان دیگر شما چه معنایی را از رویکرد اسلامی در مدیریت آموزش و پرورش مراد می کنید؟
 ۲. به نظر شما رویکرد اسلامی در مدیریت آموزش و پرورش با سایر عرصه های مدیریتی تفاوت دارد؟ به طور مثال با مدیریت سازمان تأمین اجتماعی، مدیریت شهری و...
 ۳. به نظر شما تفاوت عمده ی رویکرد اسلامی با رویکردهای غیراسلامی در مدیریت آموزش و پرورش در چه اموری نهفته است؟
 ۴. شما چه تجربه هایی در تحقق رویکرد اسلامی در مدیریت آموزش و پرورش دارید؟
 ۵. رابطه ی بین رفتار مدیر، نظام مدیریتی و نظام آموزش و پرورش در تحقق رویکرد اسلامی در مدیریت آموزش و پرورش چیست؟
- در این گفت و گوها دو دیدگاه عمده تفکیک پذیر از یکدیگر است:

دیدگاه اول تحقق رویکرد اسلامی در مدیریت آموزش و پرورش را در گرو تحقق رویکرد اسلامی در مدیریت می داند، به عبارت دیگر رویکرد اسلامی در مدیریت آموزش و پرورش زمانی محقق می شود که رویکرد اسلامی در مدیریت یا مدیریت اسلامی محقق شده باشد. این دیدگاه نیز خود دارای دو روایت

است: روایتی که تحقق رویکرد اسلامی در مدیریت آموزش و پرورش را به مسائل اخلاقی در مدیریت فرو می‌کاهد و مجموعه‌ای از بایدها و نبایدهای مبتنی بر اخلاق اسلامی را در رفتار مدیران بیان می‌کنند. (دیدگاه طیبه ماهرزاده) روایت دیگر قائل به این است که هرچند رفتار و خلق مدیر در مدیریت او اثرگذار است، نباید مسئله‌ی تحقق رویکرد اسلامی در مدیریت را به مباحث اخلاق اسلامی فروکاهید و مسئله، فراتر از مسائل اخلاقی است. با آن‌که در برخی از گفت و گوها نیز اصرار مخاطب بر این بوده است که نباید تحقق رویکرد اسلامی در مدیریت آموزش و پرورش را به مباحث اخلاقی فرو کاهید، اما تأمل عمیق در نظرات آنها نمایانگر این است که گزیری از این فروکاستن نیست. (دیدگاه مهدی نوید ادهم، بنیانیان، حیدر تورانی) در این دیدگاه معمولاً مدیریت اعم از مهارت، فن، هنر و دانش مدیریت دانسته می‌شود. به عبارت دیگر هریک از این‌ها جنبه‌های مختلف مدیریت هستند و تفکیک قاطعی نمی‌توان انجام داد و مدیریت را فقط یک دانش یا یک مهارت یا یک هنر و... دانست.

دیدگاه دوم تحقق رویکرد اسلامی در مدیریت آموزش و پرورش را در گرو تحقق نظام آموزش و پرورش اسلامی می‌داند. در این دیدگاه وقتی نظام آموزش و پرورش اسلامی نباشد، سخن از رویکرد اسلامی در مدیریت آن معنا و مصداق محصلی را به دست نمی‌دهد. زمانی که مبانی، اصول، روش‌ها، برنامه‌های آموزشی و درسی، نقش و جایگاه معلمان و دانش‌آموزان و همه‌ی ارکان و عناصر یک نظام تربیتی، برخاسته از اسلام نباشد، رویکرد اسلامی در مدیریت یک نظام غیراسلامی چه فرجامی در پی خواهد داشت؟ در این دیدگاه ابتدا باید نظام آموزش و پرورش بر اساس تعالیم اسلامی طراحی و پیاده‌سازی شود و در پیاده‌سازی آن مسئله‌ی مدیریت را می‌توان طرح کرد. مدیریت چنین نظامی تابع مبانی، اصول و روش‌های اساسی آن نظام تربیتی و به یک کلام تابع فلسفه‌ی تربیتی حاکم بر آن نظام تربیتی است. این مدیریت نیست که تعیین می‌کند جایگاه، نقش و روش بررسی کار یک معلم چگونه باید باشد، بلکه نظام تربیتی تعیین کننده‌ی این امور است. (دیدگاه علی شریعتمداری، علیرضا رحیمی، محمد علی شامانی)

این دیدگاه نیز دارای دو تقریر است. تقریر اول که مدیریت را یک دانش در کنار سایر دانش‌ها قلمداد می‌کند و قائل به این است که مدیریت نیز مانند سایر دانش‌ها با روش علمی مسائل خود را حل می‌کند. (دیدگاه علی شریعتمداری) تقریر دوم که قائل به این است که مدیریت به‌طوراساسی یک دانش مستقل در عرض سایر علوم نیست، بلکه مجموعه‌ای از اقدامات عقلانی است که فرد برای پیاده‌سازی نظام تربیتی و تحقق آرمان‌های اساسی آن اعمال می‌نماید و دانش مربوط به آن ماهیت بین رشته‌ای دارد. این تقریر قائل به این است که مدیریت را می‌توان به مجموعه‌ای از اقدامات و تصمیمات تقلیل داد. این تقریر قائل به این است که اولاً مدیریت در هر عرصه‌ای متفاوت از عرصه‌های دیگر است و بنابراین دانش مدیریت به صورت مستقل و فارغ از عرصه‌ی پیاده‌سازی آن دارای هویت مستقلی نیست و آنچه تحت عنوان دانش مدیریت مطرح است. مجموعه‌ی اقدامات و تصمیمات عقلانی است که می‌توان همه‌ی

آنها را در مبانی و اصول حاکم بر صورت‌بندی و حل مسائل هر علمی پیاده‌سازی کرد. ثانیاً مجموعه‌ی این اقدامات عقلانی در هر عرصه‌ای متناسب با نوع فعالیت‌ی که قرار است انجام شود، در بستر زمان متراکم شده است و می‌تواند در قالب یک بسته‌ی دانشی عرضه شود و دارای هویتی بین رشته‌ای گردد. (دیدگاه علیرضا رحیمی)

در هر صورت، با عنایت به اینکه مستندسازی آراء و اندیشه‌های صاحب‌نظران این عرصه از ضروریات است و متأسفانه تاکنون نسبت به این امر توجه و هم‌کافی مصروف نگردیده است، امید است تلاش یادشده توسط رهروان این مسیر در آینده دنبال شود.

استعدادیابی دانش‌آموزان، تجربه‌ای نوین و موفق در راستای تأمین و توسعه منابع انسانی

زهره مجاهدی^۱

چکیده

آموزش و پرورش عبارت است از فراهم آوردن زمینه‌ها و عوامل متعدد برای به فعلیت رساندن و شکوفا کردن تمام استعدادهای انسان و سوق دادن او به سوی هدف‌های مطلوب از طریق برنامه‌ها و راهنمایی‌های سنجیده و حساب شده و مدون. مهمترین خدمتی که آموزش و پرورش می‌تواند در جهت رشد کودک انجام دهد، آن است که او را با توجه به استعدادهایش به سوی مناسب‌ترین زمینه هدایت کند، یعنی به جایی که او در آن خشنود و کارآمد باشد، ما به کلی این هدف را از یاد برده‌ایم. با راهنمایی تحصیلی که خدمتی تربیتی است، به دانش‌آموزان کمک می‌شود تا خویشتن را در همه‌ی ابعاد وجودی بشناسند. از طریق راهنمایی تحصیلی، نیل به اهداف آموزش و پرورش تسهیل، تسریع و شناخت استعدادها و علایق دانش‌آموزان ممکن و برقراری ارتباط سازنده و مؤثر با محیط، میسر می‌شود. هرچند در راهنمایی تحصیلی بر توانایی‌های فرد تأکید می‌شود، ولی هرگز محدودیت‌ها از نظر دور نمی‌مانند.

یکی از اهداف تأسیس دوره‌ی راهنمایی تحصیلی، شناخت استعدادها و رغبت‌های دانش‌آموزان و نیازهای شغلی جامعه و راهنمایی آنان به انتخاب رشته یا شاخه‌ی تحصیلی مناسب- براساس استعداد و علاقه‌ی آنان- در دوره‌ی متوسطه است و نام‌گذاری این دوره‌ی تحصیلی به این نام، اهمیت و هدف اصلی این دوره‌ی آموزشی را در آموزش و پرورش کشور نشان می‌دهد. در دوره راهنمایی، فعالیت راهنمایی تحصیلی جزء لاینفک برنامه‌های تعلیم و تربیت آموزش و پرورش است. هر نوع نارسایی در هر یک از ابعاد کار آموزش و پرورش یا هرگونه عاملی که بازده کار در مدرسه و خانواده یا اجتماع را از مسیر تحقق اهداف تعلیم و تربیت کاهش دهد، منشأ اتلاف و ضایعه خواهد بود. بنابراین ضعف‌ها و کمبودها در برنامه‌های آموزشی و درسی چه از نظر رعایت اصول مهم تناسب، تعادل و تنوع و چه از نظر روشها و کمبود منابع و امکانات و فقدان نظام صحیح راهنمایی و مشاوره تحصیلی، از مبانی و مصادیق مهم اتلاف به شمار می‌رود.

واژگان کلیدی: استعدادیابی، تأمین و توسعه‌ی منابع انسانی، هوش، رغبت.

۱. دانشجوی دوره‌ی دکتری روانشناسی تربیتی

در جستجوی مدرسه‌های موفق و با کیفیت، شاخص‌ها و ویژگی‌ها پژوهش کیفی از طریق مستندسازی مؤلفه‌ها و مصادیق مدرسه‌های اسلامی موفق

مرتضی مجدفر

چکیده

یکی از اصول اساسی مدیریت کیفیت جامع، مستندسازی طرح‌ها، فعالیت‌ها و برنامه‌هاست. براین اساس، مدیران سعی می‌کنند از هر آنچه که در سازمان‌ها می‌گذرد، به طور اصولی عکسبرداری و همه چیز را مستند کنند. طبق این اصل، برای یک کار بسیار ساده هم باید سندی تهیه و مراحل انجام کار با نمودار، عکس، طرح و متن نوشتاری مستند شود. مستندسازی، زمینه رسیدن به استانداردها را فراهم می‌کند و از سلیقه‌ی عمل کردن، فراموشی و حذف در هنگام تغییر و جابجایی مدیریت‌ها جلوگیری می‌کند. علیرغم تجربه صدو چند ساله آموزش و پرورش کلاسیک در ایران، فعالیت پژوهشی و یا نوشتاری خاصی که نشانگر مستندسازی طرح‌ها، فعالیت‌ها، برنامه‌ها و... در مدرسه‌ها باشد، کمتر به چشم می‌خورد و آثار مکتوب موجود در این زمینه شاید به تعداد انگشتان دو دست هم نرسد که تجربه‌های مدرسه‌داری سهراب مافی، پشت میز مدرسه سعید پیشداد، دو مجموعه تجربه‌های مستندسازی شده مدرسه‌ای از مرتضی مجدفر و برخی فعالیت‌های مجموعه‌ی مدرس علوی از آن جمله‌اند. تاکنون، این گونه کارها معمولاً غیرعلمی، ساده و حتی سبک شمرده شده و به رغم آنکه چند سالی است در زمره‌ی پژوهش‌های کیفی، روایت‌گویی براساس تجربه‌های زمینه و جمع‌آوری تجربه‌ها در مقام یک روش علمی، پژوهشی شناخته شده و زمینه‌های بلوغ خود را پشت سر گذاشته، در کشورمان توجه کمتری به آن شده است. در زمینه مستندسازی فعالیت‌های مدرسه‌های ایران، پژوهش خاص در دسترس نیست؛ هرچند در زمینه‌ی تاریخچه و ویژگی‌های مدرسه‌ها فقط می‌توان به آثاری دست یافت که از آن جمله می‌شود از کتاب تاریخ آموزش و پرورش و مدارس ایران از دوران نوین تا امروز (نوشته دکتر اقبال قاسمی پویا) نام برد.

در این پژوهش، که از نوع پژوهش‌های کیفی است و با بهره‌گیری از مستندسازی مؤلفه‌ها و مصادیق مدرسه‌های اسلامی موفق صورت می‌پذیرد، به دنبال آن بوده‌ایم که به این پرسش پاسخ مثبتی بدهیم: «رویکرد اسلامی در مدیریت آموزش و پرورش مدرسه‌های ما چیست؟» بدیهی است پاسخ به این پرسش، به رغم آن که بیش از سی سال از پیروزی انقلاب اسلامی گذشته است، کار راحتی نیست. البته

ممکن است بتوانیم مدرسه‌های خاصی را در این ارتباط نام ببریم. مدرسه‌هایی که با استقبال فراوان مردم (مشتریان و ذینفمان) مواجه هستند و والدین برای ثبت نام و طبعاً تربیت فرزندانشان در آنجا، به اصطلاح، سر و دست می‌شکنند و درصدد هستند با قبول زحمات بسیار، نورچشمانشان را در آنها ثبت نام کنند. این مدرسه‌ها چه ویژگی‌هایی دارند که چنین قابل قبول هستند؟ به عبارت دیگر اگر از ما پرسیده شود، در یک مدرسه‌ی موفق، چه رویدادهای تربیتی-آموزشی رخ می‌دهد و چه فرایندهایی طی می‌شود تا یک انسان مسلمان تربیت شود، چه می‌گوییم و چه باید بگوییم؟ البته اگر ما به صورت موردی، موفقیت‌های برخی مدارس در بعضی زمینه‌ها را برجسته کنیم، به راحتی موفق به انجام چنین کاری خواهیم بود. به دیگر سخن، ما می‌توانیم مدرسه موفق در زمینه آموزش، مدرسه موفق در زمینه برپایی نماز، مدرسه فعال در برگزاری اردو، مدرسه موفق در زمینه نیل به شاخص‌های بالای قبولی در آزمون‌ها، مدرسه موفق در زمینه کتابخانه و... را به راحتی تعیین کنیم. ولی در نهایت با دو مشکل عمده روبرو خواهیم بود: یکی آنکه مجموعه عوامل موفقیت کدام است، آیا مدرسه‌ای را سراغ داریم که همه یا اکثریت این عوامل را به کار گرفته باشد و دیگر آنکه اساساً از کجا معلوم است که این فعالیت‌ها، با رویکرد اسلامی در شرف وقوع هستند و آیا این کارها، متضمن توجه به نوآوری‌ها و خلاقیت‌ها نیز است؟ این پژوهش به دنبال آن بوده است اولاً همه عوامل موفقیت را از طریق مستندسازی تجربه‌های موفق و نوآورانه مدیران مدارس احصاء کند. ثانیاً بتواند این عوامل را دسته بندی کند و با نگاهی تحلیلی، بروز و ظهور رویکرد اسلامی را در تحقق این عوامل محک بزند. به همین منظور ۱۴ مدرسه را که واجد ویژگی‌های ذکر شده بودند (البته ممکن است مدارس هم باشند که عنوان اسلامی نداشته باشند، ولی در مقام مدرسه‌ی موفق خانواده‌ها آن را بپذیرند. در این پژوهش فقط دنبال مدرسه‌ی نبودیم که در اسم و یا حتی اسانامه‌ی آنها، اشاره‌ای به اسلامی بودن شده باشد. هم چنین درباره‌ی دولتی، غیردولتی، تهرانی، شهرستانی، روستایی و یا شهر بودن مدرسه‌ها هم تأکید خاص موجود نبود)، انتخاب شدند و به شکل مشاهده، مصاحبه (گفت‌وگوی عمیق)، مرور اسناد، پیشینه‌ها، پیمایش و... آن مستندشد و گزاره‌هایی به دست آمد که حاصل جمع نتایج مستندسازی ۱۴ مدرسه بود.

پژوهش به صورت کیفی و براساس گراند و تئوری انجام پذیرفت.

واژگان کلیدی: مستندسازی، مدرسه موفق، مدرسه اسلامی، مدیران

رویکرد اسلامی در جذب مشارکت (معلمان، دانش آموزان، والدین، متخصصان و خیرین) و ارائه و معرفی مدل انتقال خلاقیت به ایده‌های عملی

کاوه محمدی

چکیده

اهمیت مدیریت در دنیای امروزی به حدی است که علم و هنر مدیریت را جزء پیچیده‌ترین و دشوارترین و پرثمرترین کارهای آدمی به شمار می‌آورند و اعتقاد بر این است که به کمک مدیریت توانمند و آگاه به اصول نظریه‌ها و سبک‌های مدیریت و واجد مهارت‌های انسانی، ادراکی و فنی است که می‌توان چهره‌ی سازمان‌های مختلف را دگرگون ساخت و از منابع محدود و موجود نهایت نظم و هماهنگی لازم را ایجاد کرد و تحقق اهداف سازمانی را ممکن نمود.

البته مدیر به تنهایی عامل موفقیت سازمان نبوده است و سازمان تنها مدیر نیست، بلکه سازمان متشکل از افراد مختلفی است که در جهت تحقق اهداف سازمان در حال فعالیت هستند و علاوه بر اینان (کارکنان سازمان) هر سازمان دارای مشتری‌های خاصی نیز است که سازمان در راستای تأمین نیازهای این افراد تشکیل شده است، که به‌طور عملی این دو گروه عوامل اصلی در ادامه فعالیت‌های سازمان هستند چرا که عدم حضور یکی، بهترین بهانه برای انحلال یک سازمان می‌باشد.

مدیریت کارا و مؤثر، مدیریتی است که علاوه بر تخصص و دانش خود بتواند مشارکت این دو عامل را که مهمترین عوامل ادامه حیات هر سازمان هستند در اداره امور و هدایت سازمان جلب نماید.

مقاله حاضر با هدف شناساندن مدیریت اسلامی و رویکرد آن به مشارکت و جذب مشارکت کارکنان و همچنین با برشماری فواید اسلامی مشارکت از طریق نظام پیشنهادها، راهبردها و راهکارهای توسعه‌ی مشارکت، خلاقیت و نوآوری در سازمان را از طریق این نظام بررسی کند و اقدام به معرفی شاخص‌های مهم و مؤثر در موفقیت نظام پیشنهادها در سازمان‌ها خواهد نمود و در نهایت با هدف کشف و پیشنهاد ساختار و فرهنگ سازمانی اسلامی، متناسب با رشد و توسعه مشارکت، خلاقیت نوآوری در سازمان، به بیان و معرفی یک مدل انتقال خلاقیت به ایده‌های عملی و نهایتاً جذب مشارکت گروه‌های مختلف در آموزش و پرورش می‌پردازد.

واژگان کلیدی: رویکرد اسلامی، مشارکت، خلاقیت، مدل انتقال خلاقیت، مدیریت مشارکتی اسلامی، نظام پیشنهادها.

رویکرد اسلامی در جذب مشارکت (دانش آموزان، معلمان، والدین، متخصصان و خیرین)

اکبر ولی زاده

چکیده

امروزه هر جامعه‌ای به‌خصوص جامعه‌ی اسلامی ما ایران به انسان‌های دانا و توانا بیش از هر زمان دیگر نیاز دارد. در دنیایی که تغییرات سریع در امور اجتماعی و فرهنگی بیش از هر زمانی در سطوح مختلف بین المللی، ملی، گروهی و حتی فردی به وقوع می‌پیوندند و برخی از آنها برای جوامع به‌خصوص برای جامعه‌ی ما، مسائل و مشکلاتی را به‌وجود می‌آورد، با این وجود، جامعه ما نیاز به انسان‌هایی دارد که دارای هویت مستقل فرهنگی در سطح اسلامی و ملی باشند و به خوبی بتوانند از میان گزینه‌های متفاوت که منافع یا بعضاً ضررهایی برای جامعه ما دارند، گزینه‌ی مطلوب را انتخاب نمایند و راهی در پیش گیرند که به نفع جامعه باشد.

برای تعلیم و تربیت این انسان‌ها، راهی جز مشارکت همه جانبه در اداره‌ی امور نظام آموزش و پرورش کشورمان وجود ندارد. از طرف دیگر، کارشناسان تعلیم و تربیت بر این باورند که با توجه به پیچیدگی و حجم فعالیت‌های آموزشی و پرورشی، نقش آفرینی خود دانش‌آموزان، معلمان و اولیا و متخصصان خیرین در اداره‌ی امور مدرسه، امری اجتناب ناپذیر است.

در این مقاله، به روش تحقیق توصیفی پیمایشی و به صورت کتابخانه‌ای به بررسی موضوع مدیریت آموزش و پرورش بر طبق رویکرد اسلامی پرداخته شده است. با ایجاد شرایط مناسب در مدرسه، خود دانش‌آموزان می‌توانند با نقش داشتن در اداره‌ی کلاس، اداره‌ی مدرسه و در خارج از مدرسه به صورت بازدیدهای گروهی و گردش‌های علمی مجذوب مشارکت در اداره‌ی مدرسه شوند.

معلمان نیز علاوه بر وجود شرایط مناسب در مدرسه، براساس رفتار مدیر مدرسه که باید دارای هنر برقراری ارتباط مؤثر با معلمان باشد و رفتاری حمایت کننده، علاقه‌مند، انعطاف پذیر، تسهیل کننده و غیر تحدیدی داشته باشد، می‌توانند مجذوب مشارکت در اداره امور مدرسه شوند.

اولیای دانش‌آموزان، متخصصان امور آموزش و پرورش و خیرین نیز از طریق راه‌هایی نظیر ایجاد فرهنگ مشارکت در جامعه، بالا بردن سطح آگاهی مردم در جامعه، توجه به انتظارات اولیاء متخصصان و خیرین، بازنگری در مدیریت مشارکتی، تکریم منزلت مشارکت کنندگان، تقدیر از اعضای انجمن اولیا و

مربیان، متخصصان و خیرین و افرادی که مشارکت مطلوب در مدارس دارند و انعکاس نتایج مشارکت مردمی به اولیاء می‌توانند مجذوب مشارکت در اداره امور مدارس شوند. پس با توجه به موارد فوق، مشارکت دادن مردم در تصمیم‌گیری‌های نظام آموزش و پرورش که به جنبه‌هایی از سرنوشت فرزندان‌شان مربوط می‌شود، می‌تواند سبب ایجاد انگیزه و علاقه مندی آنان به اداره امور مدارس شود و احساس تعهد آنها را نسبت به آن افزایش دهد.

واژگان کلیدی: رویکرد اسلامی، جذب مشارکت مردمی، نظام تعلیم و تربیت، فرهنگ مشارکت، مدیران مدارس، فرهنگ اسلامی، اولیای دانش‌آموزان.

عدالت در مدیریت

منصوره یادگاری

چکیده

در تمامی اندیشه‌های سیاسی اسلام، مبنا و زیربنای تمامی اصول، عدالت است. آیات الهی اشاره دارند که پیامبران را با مشعل‌های هدایت فرستادیم و به آنها کتاب و میزان دادیم تا عدالت را بر پا دارند. بعثت پیامبران و تشریع ادیان به منظور تحقق قسط و عدل با مفهوم وسیع کلمه در نظام حیات انسان بوده است، تا آنجا که از رسول خدا (ص) نقل شده است:

"کشور با کفر می‌ماند اما با ظلم ماندنی نیست" به این ترتیب ملاحظه می‌شود که عدالت و استقرار آن به عنوان یک نیاز برای جوامع انسانی مطرح بوده است و اما در این ارتباط مدیران نیز باید شیوهی اسلامی را در مدیریت، پیشه‌ی خود کنند و در هدف‌های خود عدالت در همه‌ی ابعاد را مدنظر داشته باشند و مقصد نهایی آنها کسب رضایت خداوند و اجرای عدالت با زیر دستان خود باشد. نظر به اهمیت این رویکرد مهم اسلامی، پژوهشی را انجام دادیم تحت عنوان «بررسی رابطه عدالت سازمانی با تعهد سازمانی کارکنان مدارس راهنمایی دخترانه نواحی هفت گانه‌ی مشهد». هدف از اجرای این پژوهش پاسخ به این سؤال بوده است که آیا تعهد سازمانی کارکنانی که مدیران آنها عدالت سازمانی را رعایت می‌کنند، بیشتر است؟

پژوهش حاضر یک مطالعه‌ی زمینه‌یابی از نوع همبستگی است. حجم جامعه ۳۴۰۰ نفر و حجم نمونه ۳۴۳ نفر از کارکنان مدارس راهنمایی دخترانه نواحی هفت گانه مشهد و روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای نسبی بوده است. قلمرو زمانی پژوهش، نیمه نخست سال ۱۳۸۷ بوده است. به منظور جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه تعهد سازمانی مودی، استیرز و پورتر و پرسشنامه عدالت سازمانی نیهوف و مورمن استفاده شده است. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده است.

طبق نتایج بدست آمده تایید شده است که تعهد سازمانی کارکنانی که مدیران آنها عدالت سازمانی را رعایت می‌کنند بیشتر است همچنین رعایت عدالت تعاملی و عدالت رویه‌ای از سوی مدیران نسبت به عدالت توزیعی ارتباط بیشتری با تعهد سازمانی دارد. امید که توجه به مقوله مهم و اثرگذار عدالت که در آیین مقدس اسلام نیز بر آن تأکید زیادی شده است توجه هرچه بیشتر مدیران را به خود جلب کند.

واژگان کلیدی: عدالت اسلامی، عدالت سازمانی، عدالت تعاملی، عدالت رویه‌ای، عدالت توزیعی، تعهد سازمانی.

بخش دوم
چکیده تجارب

تجربه‌ای برای رشد مهارت‌های زندگی

محمدرضا حشمتی^۱

چکیده

اردوی جهادی، سنتی حسنه است که از سال ۱۳۵۹ و بنا به فرمان حضرت امام (ره) برای کمک به محرومین در دبیرستان مفید ایجاد شده است. در این اردوها هر سال گروهی از دانش‌آموزان به صورت داوطلبانه، همراه با معلمان و کارکنان مدرسه به یکی از مناطق محروم کشور برای کمک به مردمی که نیازهای بیشتری دارند، سفر می‌کنند. دل‌کندن از خانه و خانواده و سفر به مناطق محروم کشور در ایام تعطیلی مدارس، کار و تلاش دسته جمعی در جهت آبادانی و رفع محرومیت از چهره‌ی روستاهای دور افتاده و فقرزده، و از همه بالاتر زنده کردن احساس مسئولیت در قبال وضعیت سایر مسلمانان و هموطنان محروم در بین خود و خانواده و اطرافیان، همه و همه از توفیقاتی است که به حول و قوه الهی نصیب دبیرستان مفید می‌شود. اردوهای جهادی دبیرستان مفید که تاکنون سی دوره برگزار شده است، هر ساله در یکی از مناطق محروم کشور با همت مسئولین دبیرستان و ارگان‌های مرتبط نظیر کمیته‌ی امداد حضرت امام (ره) برگزار می‌گردد.

تربیت شهروندی، رسالت مغفول نظام آموزش و پرورش

بی‌تردید یکی از مهمترین رسالت‌ها و دلایل شکل‌گیری مدارس در طول تاریخ بشری و توسعه‌ی آن به شکل کنونی، آماده‌سازی شهروندانی متعهد، فعال و خلاق بوده است، افرادی که نه تنها ارزش‌ها و ویژگی‌های ستایش شده جامعه را داشته باشند بلکه بتوانند در راستای بهسازی و ارتقای فرهنگ جامعه تلاش مؤثرتری را به نمایش بگذارند.

در سایه چنین برداشتی است که از نظر مربیان بزرگ تعلیم و تربیت، مدرسه نه تنها یک مکان جهت آماده شدن برای زندگی است، بلکه در حقیقت جایی برای تمرین زندگی و تجربه عرصه‌های مختلف آن است، به عبارت دیگر مدرسه مکانی برای یادگیری حقوق و مسئولیتهای شهروندی است. از این رو آنچه که می‌تواند رسالت و فلسفه‌ی اصلی شکل‌گیری و توسعه مدارس را در دوران کنونی توجیه کند، تربیت شهروندی و به عبارت دیگر عمل کردن مدارس به عنوان «مدرسه زندگی» است. بی‌توجهی به این مهم و سوق دادن برنامه‌های درسی مدارس به سوی موضوعات و مباحث نظری و حاکمیت و سیطره نظام مبتنی بر آزمون‌های استاندارد نظیر کنکور که بر سطوح و ارکان مختلف نظام آموزشی تأثیرات مخرب و ویران‌گری به دانش‌آموزان آن طور که باید مورد توجه و دقت نظر قرار نگیرد و عملاً بخش عمده‌ای از

منابع نظام آموزشی صرف توسعه‌ی رشد شناختی دانش‌آموزان و در نتیجه فروگذاری سایر ابعاد رشد گردد.

ضرورت و اهداف اردوهای جهادی

اردوهای جهادی بستری است برای تحقق اهداف مدرسه، یعنی ایجاد زمینه‌های یادگیری در دانش‌آموزان و فراهم آوردن ظرفیت‌های جدید برای تعلیم و تربیت بهتر دانش‌آموزان در محیط غیررسمی و خارج از فضای فیزیکی مدرسه. روشن است که در مدرسه حتی با فرض به کارگیری تمام ظرفیت‌های خود برای تعلیم و تربیت، نمی‌تواند همه‌ی نیازهای رشد اجتماعی و معنوی دانش‌آموزان را برآورده نماید. اردوی جهادی، بستری مناسب برای پاسخگویی به بخشی از این نیازهاست.

اهداف اردوهای جهادی

آشنایی دانش‌آموزان با برخی مشکلات و محرومیت‌های موجود در کشور به عنوان یک هدف شناختی، آشنایی با فرهنگ و آداب و رسوم اقوام مختلف و نحوه‌ی زندگی روستایی، آشنایی با روش‌های کمک به دیگران - مددکاری اجتماعی - از طریق درگیر نمودن دانش‌آموزان با فعالیت‌های به‌نسبت دشوار عمرانی، مانند: خانه‌سازی و مدرسه‌سازی و...، ایجاد ظرفیت‌های جدید در رشد فردی و اجتماعی دانش‌آموزان مانند تقویت روحیه کار و تلاش، صبر، تواضع، همکاری، گذشت و...، ایجاد احساس مقصر و مؤثر بودن در ایجاد محرومیت و تأثیرگذاری آنها در رفع این محرومیت، ایجاد احساس ارزشمندی در دانش‌آموزان به دلیل توفیق در کمک به محرومین، ایجاد احساس همدلی و همدردی در بین محرومین و اینکه افرادی غیردولتی به فکر آنها هستند، آموزش مهارت‌های جمعی و ارتباطی در قالب یک حرکت گروهی چندروزه.

چشم‌انداز اردوی جهادی

اردوی جهادی باتوجه به اهداف و فواید و ظرفیت‌هایی که در آن نهفته است و به برخی از آنها اشاره شد، زمینه‌ی مناسبی برای تعلیم و تربیت واقعی دانش‌آموزان است. نگارنده بر این باور است که اردوی جهادی یکی از بهترین تجربه‌ها در تعلیم و تربیت است، تا جایی که می‌تواند ادعا کند مدرسه با برگزاری این اردوها بهتر به اهداف تربیتی خود رسیده است. تجربه‌ی تهیه‌کننده‌ی این گزارش دو چشم‌انداز مهم را پیش روی اردوی جهادی می‌بیند. توسعه‌ی کیفی و توسعه‌ی کمی. در مورد توسعه‌ی کیفی می‌توان به این نکته اشاره کرد که برای تحقق ظرفیت‌های فراوان اردوی جهادی باید بررسی‌های دقیق علمی صورت گیرد و متخصصان روان‌شناسی تربیتی و علوم تربیتی و مددکاری اجتماعی پژوهش‌های ثمر بخشی را برای این منظور صورت دهند تا نتایج بهتری از این کارگرفته شود. از نظر توسعه‌ی کمی، گسترش اردوهای جهادی به سایر مدارس نیز بسیار مفید و ثمر بخش خواهد بود و نهاد آموزش و پرورش است که با بررسی جوانب موضوع می‌تواند آن را در مدارس نهادینه کند.

مبارزه با پدیده موبایل در مدرسه یا ارائه‌ی راه حل

خدیجه حمیدی^۱

چکیده

در عصر ارتباطات، پیشرفت تکنولوژی و فن آوری که موبایل هم یکی از دست‌آوردهای آن محسوب می‌شود و کاربردها و قابلیت‌های زیادی دارد؛ بیشتر از هر کسی، برای جوانان خصوصاً دانش‌آموزان دارای جذابیت است.

پرسش این است که چرا دانش‌آموزان باید از آوردن تلفن همراه به آموزشگاه خودداری کنند؟ چون:
* وسیله‌ای شده برای سرگرمی، از جمله: ارسال پیام کوتاه- بلوتوپ عکس، فیلم، آهنگ- پیام کوتاه و پخش آهنگ و...

* مخل آرامش کلاس درس است و با به‌صدا در آمدن آن، روند آموزش دبیر به هم می‌خورد.
* در موقع برگزاری امتحان، به‌راحتی فرد یا افرادی در جهت دریافت پاسخ سؤالات استفاده می‌نمایند.
طبق بخشنامه‌های ارسالی دانش‌آموزان باید از آوردن تلفن همراه به مدرسه خودداری کنند و چون استفاده از این وسیله در مدرسه ممنوع شده است برخی از دانش‌آموزان بنا به قول خودشان با زرنگی تمام آن را به کلاس درس می‌بردند و استفاده هم می‌کردند و اگر دفتر دبیرستان مطلع می‌شد با توجه به هماهنگی و اتحادی که بین دانش‌آموزان است، آن‌را مخفی کرده و به‌کلی منکر آن می‌شدند.
قطعاً در این گیرودار، تعقیب و گریزهایی هم وجود داشت که انرژی را از هر طرف (دانش‌آموز- اولیا مدرسه) می‌گرفت و زمانی که باید صرف آموزش، درس و بحث می‌شد، به اصرار و انکار می‌گذشت.
شورای مدرسه، ویژه‌ی چگونگی استفاده از تلفن همراه و ارائه‌ی راه حل در این خصوص تشکیل و تصمیم گرفته شد بنا به ضرورت هر دانش‌آموزی که می‌خواهد تلفن همراه به دبیرستان بیاورد باید قبل از ورود به کلاس درس موبایل را به دفتر دبیرستان تحویل بدهد و پس از اتمام ساعت کار مدرسه و زنگ پایانی موبایل را دریافت نماید.

یک ماه بر این منوال گذشت و اعتراض کادر اجرایی به اوج خود رسید. که خسته شده‌اند و کارشان این شده است که موبایل تحویل بگیرند و تحویل بدهند و... مجدد شورای مدرسه تشکیل جلسه داد و در

^۱ . دبیر آموزش و پرورش استان قزوین

این جلسه یکی از معاونین پیشنهاد دادند که بهتر است در کنار درب ورودی دبیرستان قفسه‌هایی تحت عنوان (جاموبایلی) درست کنیم و به دانش‌آموزان به صورت یکساله اجاره بدهیم. تقریباً پس از سه هفته جاموبایلی، در ورودیه دبیرستان، نصب شد و صف‌های طویلی از دانش‌آموزان برای ثبت‌نام جاموبایلی و شرایط استفاده از آن تشکیل شد. هر دانش‌آموز پس از دریافت کلید جاموبایلی نفس راحتی می‌کشید و در نهایت شادابی و خوشحالی موبایلش را در جای امنی قرار می‌داد و در مواقع ضروری از تلفن ثابت راهرو نیز استفاده می‌کرد و دیگر صدای زنگ‌های متعدد در کلاس درس شنیده نمی‌شد. نگاه‌های نگران دانش‌آموز که اگر موبایل را بگیرند، نسل تلفن ثابت، ما را درک نمی‌کنند و ما باید سیر قهقرايي داشته باشیم.

برگزاری جشنواره مدرسه یاران با هدف جذب مشارکت والدین و خیرین در اداره‌ی مدارس

محمد صالح رضاخانی

چکیده

آموزش و پرورش از جمله نهادهای بسیار گسترده و فراگیر است که با سطح وسیعی از افراد جامعه در ارتباط است، از یک طرف دانش‌آموزان هستند که در مدارس مشغول تحصیل بوده و درصد زیادی از افراد جامعه را شامل می‌شوند و از طرف دیگر بخش اعظم جامعه اعم از اولیا، معلمان و سایر دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت به نوعی با نهاد عظیم و تأثیرگذار آموزش و پرورش در ارتباط هستند. اجرای برنامه‌های توسعه در جامعه اسلامی امری ضروری و اجتناب ناپذیر بوده است که تحقق آن مستلزم تأمین بودجه و اعتبار است. اگر بپذیریم که آموزش و پرورش زیربنای توسعه است؛ مدارس به عنوان مهمترین رکن و همچنین فلسفه وجودی آموزش و پرورش، در صف اول حرکت به سوی توسعه قرار داشته و در این مسیر نقش اساسی و محوری دارند.

از این رو بخش اعظم برنامه‌های توسعه مدار باید در آموزش و پرورش به ویژه در سطح مدارس اجرا شوند که تحقق این امر مهم و حیاتی بدون تأمین بودجه کافی امکان‌پذیر نیست. از آنجا که سرانه‌ی دانش‌آموزی تخصیصی از سوی دولت برای تأمین همه هزینه‌های مربوط به اجرای برنامه‌های آموزشی و پرورشی مدارس کافی نیست، این سؤال اساسی پیش می‌آید که: «چگونه می‌توان زمینه‌های جذب مشارکت مؤثر مردم را با رویکرد اسلامی در تأمین هزینه‌های آموزشی و پرورشی مدارس فراهم نمود؟» هزینه‌های سنگین اداره‌ی مدارس از یک سو و همچنین محدودیت اعتبارات دولتی از سوی دیگر، ضرورت گسترش مشارکت‌های مردمی را در امر تعلیم و تربیت بیش از پیش آشکار می‌سازد. بنابراین برای فرهنگ‌سازی و گسترش روحیه مشارکت داوطلبانه‌ی اولیای دانش‌آموزان، خیرین و نهادهای مردمی و دولتی در سطح مدارس باید تدابیری اندیشیده شود که در این راستا پس از طرح مسئله و مطالعه و بررسی جوانب موضوع، اجرای طرح ابتکاری «مدرسه یاران» به عنوان مهمترین راه حل برای مسئله مطرح و پیشنهاد شد.

رویکرد اسلامی در بهره‌وری نیروی انسانی آموزش و پرورش استان خراسان جنوبی با عنایت به چشم‌انداز اصلاح الگوی مصرف

حبیب‌الله زارعی^۱

چکیده

اصلاح الگوی مصرف یکی از خط‌مشی‌های بسیار مهمی بود که رهبر فرزانه انقلاب اسلامی ایران در اوایل سال جاری مطرح فرمودند، که به منظور صرفه‌جویی نیست، بلکه استفاده‌ی بهینه از منابع خدادادی است. بهینه مصرف کردن، ریشه‌ی اسلامی و قرآنی دارد که خداوند از آن به قناعت یاد می‌کند. بنابراین اگر همه سازمان‌ها، نهادها، مؤسسات و شرکت‌های یک کشور در تدوین اهداف، برنامه‌ها، استراتژی‌ها و راهبردهای عملیاتی خود این خط‌مشی را سرمشق تصمیم‌گیری خود قرار دهند، از نظر اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی تحولات عمیقی رخ خواهد داد. یکی از این سازمان‌ها آموزش و پرورش است که رکن توسعه و مدنیت هر کشور است و دارای ویژگی‌های کم‌نظیر، پیچیده، حساس و پر انتظار از طرف مردم و متخصصان تلقی می‌شود و در آن اصلاح الگوی مصرف تعریف عملیاتی خاص خود را دارد و آن کیفیت جامع و مطلوب منابع چهارگانه شامل:

- ۱- منابع انسانی: معلمان، کارکنان، دانش‌آموزان
- ۲- منابع تجهیزاتی: امکانات، ابزار، وسایل و سرمایه‌های فیزیکی
- ۳- منابع مالی: تأمین و تخصیص، توزیع اعتبارات پولی و غیرپولی
- ۴- منابع اطلاعاتی: مجموعه‌ی اطلاعات، مهارت‌ها، بینش‌ها، محتوی، اهداف و تولیدات نرم‌افزاری است.

بنابراین ما برای تحقق این آرمان و خط‌مشی که حتماً باید روشن و جامع باشد، در حوزه‌ی منابع انسانی مطالعه شده، تحقیق و اجرا قرار داده است و به صورت واضح ۷ هدف و ۱۵ سیاست و ۳۸ راهکار عملیاتی با توجه به آمایش منطقه‌ای از نظر وضعیت اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، علمی و جغرافیایی، تدوین کرده است و طی دو برنامه توانستیم به نتایج بسیار خوبی برسیم. این نتایج به شرح زیر است:

از سال تحصیلی ۸۵-۸۶ تا پایان سال ۸۸-۸۹، ۳۸ هزار ساعت حق‌التدریس در هفته کاهش یافت و نرخ‌گذار از مناطق تحصیلی به سطح بالاتر به صورت میانگین ارتقاء یافت که آمار و اطلاعات آن نسبت به گذشته و مقایسه آن با وضعیت موجود این حقیقت را آشکار می‌کند. بنابراین اگر همه استان‌های

۱. معاون پژوهشی آموزش و پرورش استان خراسان جنوبی

کشور این برنامه را به اجرا در بیاورند در هفته، در کشور ۳/۸۰۰/۰۰۰ کاهش حق التدریس و به عبارتی مدیریت بهینه‌ی استفاده از منابع انسانی رخ می‌دهد و بسیاری از مشکلات این وزارتخانه عظیم بر طرف می‌شود. حال اگر سایر منابع مذکور با برنامه‌های مدون و مشخص، مدیریت شود چه نتایج درخشانی به بار خواهد آورد!

ما با رویکرد اسلامی به تجربه‌های ذی‌قیمتی دست یافتیم که افق‌های جدیدی را به سوی ما گشود.

نگرشی نوین به پژوهش دانش‌آموزی

لیلا سلیقه‌دار^۱ / مریم حسین‌زاده^۲

چکیده

اهمیت تحقیق و پژوهش بر همگان روشن و واضح است و در این میان نقش آن در اسلام بسیار ضروری بیان شده است. این ضرورت در آیات و احادیث بیان می‌شود، به شکلی که انسان را به تحقیق و تتبع تشویق می‌کنند و او را وادارند تا در سایه آن جلوه حق را بدان‌گونه که است عیان سازند. این امر از نظری برای خود شخص و از سویی برای دیگران لازم و ضروری است، او باید بداند چه راه و روشی برای زندگی خود برگزیده است، آنچه که او مشی می‌کند طریق صواب است یا خطا، تنها کاوش و تحقیق است که پرده از این راز برمی‌دارد. به همین دلیل پذیرش اصول اعتقادی در اسلام باید از روی تحقیق باشد و گرنه ایمان شخص، ارزشی ندارد؛ و متعاقب آن تحقیق قبل از هر عملی عین صواب است.

هم‌چنین هنگامی که انسان را به عنوان فردی متعهد و مسئول می‌شناسیم، بر او لازم می‌شود که از حقایقی که خود به دست آورده است، دیگران را نیز آگاهی دهد و یا خود در برابر عمل و رفتار دیگران احساس مسئولیت کند و به تحقیق و کشف حقیقت بپردازد و بنابراین آن کس که امکان و قدرت تحقیق را دارد مسئولیت بیشتری را در قبال جامعه پیدا می‌کند.

بر این اساس، توجه و اهتمام به موضوع پژوهش در مدارس به ویژه پژوهش دانش‌آموزی در برنامه‌ای مدون و گسترده توجه اینجانبان را به خود جلب کرد و احیای پژوهش‌سرای دانش‌آموزی در منطقه شانزده که به علل مختلف رو به فراموشی و انزوا گذاشته بود، بهانه‌ای شد تا به رسالتی عظیم و اثربخش که همانا آموزش پژوهش در زندگی است، پرداخته شود.

۱. کارشناس پژوهش پژوهش‌سرای اندیشه، منطقه ۱۶

۲. مدیر اجرایی گروه‌های آموزشی متوسطه، منطقه ۱۶

صندوق مهر سبز (با هدف کمک به دانش‌آموزان ممتاز بی‌بضاعت)

فرح شریفی‌پور^۱

چکیده

عشق و امید به سلامت و امنیت روحی و روانی فرزندان در خانواده‌های ایرانی، بر اساس آموزه‌های دینی و ملی از چنان جایگاهی برخوردار است که حتی خانواده‌های کم درآمد و بی‌بضاعت برای تضمین موفقیت فرزندان خود حاضرند از خوشی‌های چندین و چند ساله‌ی خود به نفع فرزندان چشم‌پوشی نمایند. اما متأسفانه به موجب وضعیت نامناسب اقتصادی و مالی در این خانواده‌های بی‌بضاعت، گاه دانش‌آموزان مستعد و خلاق دچار مشکلات روحی و روانی و ترک تحصیل اجباری می‌شوند. در اکثر مدارس روستایی، دانش‌آموزان مستعد و ممتازی هستند که به دلیل نامناسب بودن بضاعت مالی، همواره نگران وضعیت ادامه تحصیل و تأمین امکانات و وسایل مورد نیاز خویش بوده‌اند و گاهی اوقات دچار ناراحتی‌های روحی و عاطفی و افسردگی می‌شوند. برای به‌وجود آوردن بهداشت روانی و نگرش مثبت و به‌ویژه کمک مالی و حمایت از چنین دانش‌آموزان ممتاز و مستعدی، ما را بر آن داشت که موضوع را در جلسات شوراهای مدرسه مطرح کنیم و پس از مشورت با دیگران و در خصوص حل این معضل چاره‌ای دقیق و درست بیاندیشیم. به همین دلیل طرح ایجاد صندوق مهر سبز در مدرسه مطرح شد.

۱. مدیر مدرسه راهنمایی عترت شهرستان سردشت دزفول (خوزستان)

چگونه می‌توان با کمک درس جغرافیا و ارتباط آن با قرآن، باورهای دینی و اسلامی دانش‌آموزان را تقویت نمود.

بهنام صبری اسفرجانی^۱

چکیده

تجربه‌ای که در زیر به تحریر در آمده، نتیجه‌ی رویدادی است که در یکی از کلاس‌های درس جغرافیا رخ داد و پس از تحقیقات فراوان و رایزنی‌های متعدد به نتیجه‌ی بسیار مطلوبی که همانا تغییرات مثبت در باورهای دینی دانش‌آموزان بود، منجر شد.

طرح مسئله:

در پایان یکی از درس‌های کتاب جغرافیای ۲ «سال سوم متوسطه»، در دبیرستان ابن سینا شهر نصرآباد در منطقه جرقویه سفلی از استان اصفهان، با دانش‌آموزان درباره‌ی اهمیت کتاب و کتاب‌خوانی به ویژه کتاب‌های علمی بحث و گفتگو می‌کردیم تا اینکه صحبت از قرآن کریم به میان آمد و اینکه معجزه پیامبر اکرم (ص) از چه اهمیت علمی، عرفانی، اخلاقی، تربیتی و... برخوردار است. دانش‌آموزان با دقت تمام به جملاتی که در این باره گفته می‌شد گوش می‌دادند تا اینکه یکی از آنها با دست‌بالا گرفتن اجازه خواست تا سؤالی بپرسد، من نیز به ایشان اجازه دادم. محسن که یکی از دانش‌آموزان خوب کلاس بود پرسید:

آقای صبری مگر در قرآن می‌توان مطالب علمی پیدا کرد؟ قرآن که یک کتاب دینی و مجموعه‌ای از آیات است که بیشتر در مراسمی خاص و یا در ماه مبارک رمضان خوانده می‌شود. چه موضوعات علمی می‌توان در قرآن یافت؟ آیا می‌توانید نمونه‌ای از آن را بگویید؟

پس از این سؤال زنگ تفریح به صدا در آمد، اما قبل از خروج بچه‌ها از کلاس به آنها قول دادم تا بخشی از مطالب علمی جغرافیایی "باتوجه به رشته تحصیلی ام" مستتر در قرآن را برای آنها تهیه کنم. در اینجا متوجه شدم که دیدگاه بسیاری از دانش‌آموزان نسبت به قرآن، دیدگاهی ساده و ابتدایی است که فرسنگ‌ها با چهره‌ی واقعی آن فاصله دارد. این نیز از مظلومیت معجزه پیامبر(ص) است، چرا که قرآن مخزنی از اسرار الهی و مملو از مطالب بسیار پیچیده‌ی علمی است، که اگر کارشناسان دینی با کمک متخصصین علمی هر رشته به تفسیر و به روز به استخراج مطالب علمی آن بپردازند و مردم به ویژه نسل جوان را با اعماق بی‌کران آن آشنا نمایند، می‌توانند نسلی پویا، متخصص و متعهد تربیت کنند.

۱. دبیر آموزش و پرورش استان اصفهان

بررسی اجرای طرح اداره‌ی مدرسه توسط دانش‌آموزان برای بهبود مشکلات درسی و رفتاری و اخلاقی دانش‌آموزان

سکینه صدیق میرعظیمی^۱

چکیده

پیشرفت و توسعه هر جامعه، از آموزش و پرورش آن نشأت می‌گیرد، در آموزش و پرورش نقطه‌ی رشد و ترقی از مدارس آغاز می‌شود. بررسی و شناخت دانش‌آموزان از بعدهای مختلف روحی، جسمی است و هر قدر این شناخت عمیق‌تر باشد، اولیای مدارس به اهداف آموزش و پرورش نزدیک می‌شوند. نوجوانان مهمترین سرمایه‌های هر کشوری هستند، زیرا آنها آینده سازان جامعه خواهند بود، پس باید جوانانی سالم و متعهد و متخصص وارد جامعه کرد تا جامعه سالم بماند. شناخت ابعاد روحی و جسمی دانش‌آموزان به اولیای مدرسه و اولیای خانواده این امکان را می‌دهد تا ایرادهای ناشی از مشکلات فرزندشان را زودتر متوجه شوند و در صدد رفع آن برآیند و راهکارهای راهبردی را تعیین کنند تا استعدادهای نهفته آنها را شناسایی و بالقوه نموده و انرژی در نهانخانه آنها تخلیه شود و آنها را برای آینده‌ی بهتر آماده کرد. برای ایجاد انگیزه دانش‌آموزان ابتدا باید آنها را شناسایی کرد و انگیزه پرورشی و آموزشی آنها را برانگیخته کنیم و درگیر کردن آنها با مهارت‌های زندگی و شناخت مهارت‌های زندگی الزامی است. از توانایی آنها مطلع شویم. بنابراین مدیران مدارس و مربیان وظایف خطیری بر دوشان نهاده شده است. آنها باید دانش‌آموزان را بشناسند تا آموزش و پرورششان بدهند و زمینه‌های مختلف تغییرات را در آنها ایجاد کنند و این دگرگونی‌ها پایدار باشد.

بنابراین مدیران مدارس در ابتدای سال باید در برنامه‌ریزی خود بررسی‌های لازم را در مورد شناخت مسائل آموزشی و پرورشی دانش‌آموزان به‌کار ببندند، تا همه‌ی عوامل اجرایی و آموزشی در مدرسه بهتر به اهداف عالی آموزش و پرورش و مدارس برسند.

به همین خاطر این واحد آموزشی برای اینکه آینده سازانی با مهارت تربیت کند و آنها را برای آینده‌ی روشن، بهتر آماده کند، طرح اداره مدرسه توسط دانش‌آموزان در دو مرحله به اجرا در می‌آید.

۱. مدیر پیش دانشگاهی شهید زرین خواه، منطقه ۱۵

تربیت دینی با دو روش حفظ کرامت انسانی نوجوانان و اجرای قوانین

زهرا صیادفر^۱

چکیده

نگاه صرف به تعلیم علم سبب گشته تا نوجوانان از بعد مهم انسانی که توجه به اخلاقیات است، فاصله بگیرند. اگر قصد داریم دانش‌آموزان به موفقیت‌های علمی بالایی دست پیدا کنند، باید موانع رسیدن به آن را از بین ببریم. توجه به مسائل اخلاقی، ایجاد فضای معنوی در مدارس و از بین بردن انحرافات اخلاقی اولین قدم برای دستیابی به پله‌های ترقی علمی و غیره است. خسارات جبران ناپذیر بسیاری از انحرافات اخلاقی نوجوانان حاصل چنان روش‌های غلطی است که در مدارس و غیره حاکم است. نگاه سنتی و غیر علمی سبب شده است تا فاصله‌ای عمیق بین نوجوان و متولیان امر تعلیم و تربیت اتفاق بیافتد و این خسارات جبران نمی‌شود مگر انقلابی در رویکرد مجریان مدارس به ویژه مدیران به وجود آید. آنجا که خداوند به پیامبر اسلام (ص) می‌فرماید: «ای رسول اگر سخت دل بد خلق بودی، به گرد تو جمع نمی‌شدند و هدایت اتفاق نمی‌افتاد» و یا به موسی (ع) فرمود: «با زبان لین و نرم فرعون را دعوت به خداوند کن». بنده با تأسی به این روش‌ها به دستاوردهای غنی رشد علمی و تربیت دینی تاحدودی نایل شدم که به بعضی از آنها اشاره می‌کنم: به دست آوردن بالاترین رتبه علمی در ناحیه ۲ رشت، برقراری آرامش در محیط مدرسه و خانواده‌ها، حل مشکلات رفتاری دانش‌آموزان با حذف نصیحت، تقویت باورهای دینی، تقویت حس اعتماد به نفس، سلامت روان، رفتار مؤدبانه نسبت به خانواده و دبیران، رشد استعدادهای آنها در مسابقات ورزشی، هنری و...، ایجاد نشاط، انگیزه‌ی تحصیل علم، پذیرش پوشش اسلامی و عدم استفاده ناب‌جا از تلفن همراه، برقراری انضباط در مدرسه و کاهش انحرافات اخلاقی، توجه به بلوغ عاطفی دانش‌آموزان.

این نتایج به علت ایجاد شرایط مناسب تربیتی در مدرسه به وجود آمد که به بعضی از آنها اشاره می‌کنم: سرود عفاف وارد جشنواره استانی شد، نماز جماعت بدون امر و نهی برگزار شد، نمایشگاه‌های مختلف از جمله آمادگی دفاعی و دهه فجر و عاشورا با شکوه زیاد تشکیل شد. نمایشگاه عفاف، پلیس، غذاهای سنتی، مشاوره‌ای و دو نمایشگاه خرید کتاب برگزار گردید، بازدیدهای علمی، سینما برای کل کلاس‌ها، اعیاد مذهبی مناسبت‌های ملی، وفات ائمه اطهار (ع) مراسم خاص و با شکوه و جذاب برگزار گردید. در

تمام این مراسم‌ها از وقت نماز و ساعات تفریح استفاده می‌شد. و به ندرت از ساعات درس استفاده شد (حداکثر ۵ الی ۱۵ دقیقه)، مسئولیت دادن به دانش‌آموزان به ویژه اهمیت به شورای دانش‌آموزی به عنوان یک اصل مهم به آن توجه شد، تعامل تنگاتنگ با دانش‌آموزان برای ایجاد ارتباط دوستانه و جلب اعتماد به دور از اقتدار ظاهری و برای برقراری آرامش آنها با تأمین نیازهای عاطفی روانی و تربیت دینی، احترام زیاد برای دبیران و جلسات آنها، پیگیری و اعمال نظریاتشان در مدرسه، آموزش خانواده با هماهنگی انجمن اولیاء، دعوت از سخنرانان خوش اخلاق و ناطق و مذهبی، تشویق ممتازین علمی به وسیله هدایا در دو مرحله‌ی عیدغدیر و هفته معلم، تشویق ممتازین مسابقات ورزشی، هنری (سرود و مسابقه احکام نماز) و فعالان پرورشی (بسیج، انجمن اسلامی و فرزندگان)، ایجاد شوق و رغبت در دانش‌آموزان برای فعالیت‌های پرورشی شورای دانش‌آموزی به خصوص در اعیاد و مناسبت‌ها که بسیار دیدنی بود.

مهمترین اصل در این طرح، اعتقاد راسخ قلبی مدیر نسبت به موازین دینی است که باید اثبات کنند و از هرگونه تظاهر کردن بپرهیزند.

چگونگی شرکت همه دانش آموزان در نماز جماعت

هادی علیمردانی^۱

چکیده

از آنجایی که عبادت، قراردادن همه‌ی ابعاد زندگی در مسیر خواست و رضای الهی است و خداوند در سوره ذاریات آیه ۵۶ می‌فرماید: «هدف آفرینش هستی، جن و انس، عبادت خداوند است.» و اینکه حس پرستش در ذات همه‌ی انسان‌ها وجود دارد بنابراین بعثت پیامبران برای هدایت این غریزه فطری به مسیر درست بوده است. از آنجایی که نماز از مهمترین سفارش‌های انبیاء بوده است و از بارزترین مصادیق عبادت است و احادیث مهمی که در رابطه با نماز است از جمله آنها «نماز ستون دین است» و «نماز پیمان خداوند است» «نماز اولین سؤال در قیامت است» «نماز گناهان را از بین می‌برد» و موارد دیگری که در اهمیت نماز آمده است.

در اهمیت نماز جماعت غیر از آثار فردی و اجتماعی آن، پاداش‌های عظیمی برای آن بیان شده است همین بس در حدیثی که آمده است «هرکس نماز جماعت را دوست بدارد خدا و فرشتگان او را دوست می‌دارند و ثواب یک رکعت نماز جماعت برابر هزار رکعت نماز فرادی است».

اما سال ۸۸ که به سمت مدیر مدرسه‌ی دکتر شریعتی منصوب شدم، دریافتم که به دلیل ناهماهنگی زمان و عدم برنامه‌ریزی دقیق برگزاری نماز جماعت در سالهای قبل، همیشه یک عده‌ای خاص در آن حضور فعال داشتند و همه‌ی دانش آموزان در آن شرکت فعال نداشتند و این در سال جدید نیز نمایان می‌شود. براساس تعهد و وظیفه‌ای که در برابر خداوند در خودم احساس می‌کردم و با توجه به اهمیت نماز که در بالا ذکر شد، تصمیم گرفتم برای شرکت همه دانش آموزان در نماز جماعت اقداماتی انجام دهم که همگی آنها با شور و علاقه در زمان مشخصی در نماز جماعت شرکت داشته باشند.

۱. مدیر مدرسه راهنمایی دکتر شریعتی قزوین

طرح ارتقای کیفیت آموزشی مدرسه با رویکرد اسلامی

آریادخت قمی^۱

چکیده

در این مقاله سعی شده است پس از تعریف مدیریت فرایند مدار یک الگوی علمی برای ارتقای کیفیت آموزشی مدرسه براساس مدل ارائه شده توسط دکتر حیدر تورانی در کتاب مدیریت فرایند مدار در مدرسه، ارائه شود.

این الگو در مدرسه راهنمایی مشکوه اجرا شده و در اندازه گیری به عمل آمده نشان داد که موجب ارتقای کیفیت آموزشی شده است.

به این ترتیب در ابتدا ضمن معرفی مدل دکتر تورانی از روش ارتقای فرایند کلی، به ارائه‌ی «نمودار قالبی» فرایند آموزش در مدرسه و به عبارتی «وضعیت موجود» پرداخته شده است. در ادامه با معرفی تیم ارتقای فرایند «نمودار جریان فرایند امور آموزشی» ترسیم شده است و سپس فرم جمع آوری داده ها برای مقایسه و ارزیابی پس از ارتقا ثبت شده است و سپس به ترسیم نمودار استخوانی برای درک عمل تغییرات عملکرد فرایند امور آموزشی پرداخته شده است. در ادامه برای تجزیه و تحلیل عوامل بازدارنده و جلوبرنده فرایند «نمودار حیطه نیرو» ترسیم شده و سپس با استفاده از «جدول اولویت بندی» به انتخاب مورد ارتقا پرداخته شد.

پس از مشخص نمودن عنوان ارتقا «برنامه اجرایی ارتقا» طراحی شده و پس از اجرا ارزیابی شده و نتایج پس از اجرای برنامه ارتقا و قبل از اجرا مقایسه شد و مشاهده شد که میانگین نمرات، پیشرفت زیادی داشته است.

۱. مدیر مدرسه راهنمایی مشکوه

تمسک به ائمه در خصوص رویکرد اسلامی در برنامه‌ریزی درسی

خدیجه کلانتری^۱

چکیده

انسان از بدو تولد و حتی قبل از تولید آموزش می‌بیند. این قضیه ابتدا در بین انسان‌های اولیه به صورت تجربی و شفاهی بوده است که بعدها با اختراع خط و ثبت و ضبط مطالب آموزشی، رسمی‌تر شد. قبل از اسلام، آموزش در انحصار اشراف و طبقات بالای جامعه بوده است، ولی با ورود اسلام امر تعلیم و تربیت حالت عمومی به خود گرفت؛ و از انحصار عده‌ای خاص بیرون آمد. با این تفاوت که اصول و شیوه‌ی آموزش رنگ و بوی ارزشی و اسلامی به خود گرفت. پیامبر اسلام مسجد را درحالی که پایگاه خیلی از مسائل اجتماعی بود، محل عمده‌ی آموزش عمومی قرار داده بود. حاکمان اسلامی تلاش می‌کردند رفتار و کردار خود را به نمادهای دینی مزین کنند و احادیث را سرلوحه‌ی رفتار خود قرار دهند. آموزش در دوران کودکی به دلیل ثبات و پایداری آن اهمیت دارد. به‌ویژه آنکه در سنین ۶ تا ۷ سالگی که دوران ابتدایی است، کودک با حفظ و تکرار الگوبرداری و سطح یادگیری را بالا می‌برد. بنابراین آشنایی با سیره و رفتار عملی پیامبر و امامان توسط کودکان می‌تواند، در آینده، چراغ راه زندگی آنان باشد.

مدتها بود که این موضوع را در ذهن خود داشتم که با وجود این همه ذخائر معنوی از سیره و رفتار پیامبر و ائمه اطهار، چرا در مناسبت‌های مختلف به‌دنبال موضوع برای اجرای مراسم و یا موضوعات انشا می‌گردیم. بهتر است در قالب طرحی جامع الگوهای عملی سیره‌ی امامان را در بین دانش‌آموزان اشاعه داد تا آنان با تمسک بر رفتار این بزرگواران، زندگی خود را درخشان نمایند. بنابراین طرحی را تدوین و در اولین جلسه شورای معلمان مطرح کنیم و پیشنهاد دادیم که مدرسه ما ۱۰ کلاس آموزشی دارد، بهتر است ده نفر از چهارده معصوم را انتخاب کرده و اسم هریک از بزرگان را روی کارتی بنویسیم، تا به قید قرعه هریک از همکاران یکی را بردند و اسم کلاس هم مزین به نام مبارکشان باشد تا در طول سال تحصیلی دانش‌آموزان کلاس در فعالیت‌های غیر رسمی به مناسبت‌های مختلف چه در داخل کلاس و یا خارج از کلاس از رفتار عملی بزرگان استفاده کرده و نتایج گردآوری خود را در اختیار سایرین قرار دهند. و در مرحله‌ی بعد بیان کردم حتی همکاران می‌توانند در داخل کلاس طوری تقسیم بندی و سازماندهی نمایند که بخشی از جنبه عملی امام معصوم را به تک تک دانش‌آموزان محول نمایند که در نهایت یک مجموعه ارزشمند داشته باشیم. این طرح را همکاران استقبال کردند و از آبان ماه سال تحصیلی ۸۸-۸۷ اجرا شد و در پایان سال هم نمایشگاهی از فعالیت‌های دانش‌آموزان که می‌توان گفت همه‌ی دانش‌آموزان در این امر مشارکت داشتند برگزار شد که نتیجه و اثرات بسیار مثبتی برای دانش‌آموزان، معلمان و اولیا در برداشت.

تجربه نوآورانه مدیریت

منصوره مردانی‌فر^۱

چکیده

هر زمان از تعلیم و تربیت صحبت می‌شود چند مسئله مطرح می‌شود: اول آنکه انسان‌ها با یک قالب ساخته نشده‌اند و به‌طور جبری در یک قالب نیز نمی‌مانند. بنابراین انسان هم تغییر پذیر است و هم قابل تربیت. دوم آنکه انسان نژاد برتر و نژاد پست‌تر ندارد. انسان‌ها ممکن است از لحاظ سن، نژاد و موقعیت اجتماعی مختلف باشند اما از نظر تربیتی همه هم‌شأن هستند. سوم آنکه هدف، پرورش رساندن انسان است به حداکثر شکوفایی کمال انسانی خدا.

برای انجام فعالیت دینی بچه‌ها بسیار مطالعه و مشاهده کردم و به این نتیجه رسیدم که احساس مسئولیت است که آدمی را از بعد حیوانی جدا می‌کند. انسان در ابتدا نسبت به محیط و افراد خانواده‌اش احساس مسئولیت می‌کند، سپس حوزه‌ی مسئولیت او به‌تدریج وسیع‌تر می‌شود. راه انسانیت و کمال انسانی در واقع در همین احساس مسئولیت نهفته است و شوق وسعت دادن به دایره مسئولیت وجود دارد. دانش‌آموزان دوست دارند همه کارهای مدرسه را خود انجام دهند و زمانی که برای انجام کار داوطلب می‌خواستیم، تعداد داوطلبان چندین برابر درخواست ما بود. باخوش خلقی و روی باز سؤالات را پاسخ دادن به طوری که این گونه پاسخگویی به سؤالات بچه‌ها موجب رضایت و نشاط و بهجت آنان می‌شود. صلابت، متانت، تواضع، افتادگی، سادگی در ظاهر و پوشاک از ویژگی‌های تأثیرگذار است.

باید با اعتقاد بر این اصول کارکرد: سادگی و متانت، تعقل و تفکر، فرهنگ اصیل ایرانی، حق تعلیم و تربیت، تعاون و همکاری واقعی، آزادی به مفهوم نظم پذیرفته شده. استفاده از عوامل تقویت کننده، شرکت در نمایشگاه‌ها و کنفرانس‌ها، تشکیل جلسات مطالعه، سخنرانی، شنیدن و استفاده از طرح‌های تازه، آزاد بودن در ساختن مقررات و محیط درونی، شناخت محیط و نیاز دانش‌آموزان، مشارکت دانش‌آموزان، غافل گیر کردن افراد در حین عملکرد خوب وقتی افراد کاری را اشتباه انجام می‌دهند، بیشتر به افراد توجه می‌شود و وقتی که همه چیز خوب پیش می‌رود، کمترین توجه صورت می‌گیرد. در صورتی که وقتی کار خوب پیش می‌رود، یک فرصت بزرگ انگیزشی از دست

می‌رود باید آنگاه که همه چیز خوب پیش می‌رود بیدار بود و سخن مثبت گفت و به افراد کمک کرد تا به اوج استعداد نهایی خود برسند و آنها را در حین عملکرد خوب غافل گیر کرد. به آنان گفته شود چه کاری را خوب انجام داده‌اند. فردی که در برابر کار خوب با تأیید روبرو شود، رفتار دلخواه خود را در آینده هم ادامه می‌دهد. اما کسی که کار خوبی را انجام می‌دهد و پاسخی دریافت نمی‌کند، شاید رفتار خود را تا مدتی ادامه دهد ولی عاقبت افت می‌کند، چون کسی به کارش اهمیت نمی‌دهد، تحقیق میدانی، فضا سازی و ترغیب و توصیه به حضور در نماز جماعت، تشکر از حضور به موقع دانش‌آموزان در مراسم صبحگاه، دادن چادر ملی مشکی به همه دانش‌آموزان، برگزاری همایش‌ها از جمله همایش حجاب و عفاف برای دانش‌آموزان، اولیاء، دبیران با استفاده از اساتید مجرب، برگزاری بیتوته و نشست‌های دانش آموزی و رفع موانع و بیزاری‌های خاص دوران جوانی. برگزاری اردوی چندروزه مشهد مقدس و اعزام دانش‌آموزان به مناطق جنگی در قالب کاروان‌های راهیان نور از جمله این روش‌ها و تجربیات است که در این مقاله برای نمونه چند مورد مثال می‌آورم.

برنامه درسی دوستی و گفت‌وگو

عبدالله معینی^۱

چکیده

برنامه درسی دوستی و گفت‌وگو با هدف غنی سازی آموزش‌های مدنی و اجتماعی و در جهت تقویت اهداف اجتماعی تعلیم و تربیت اسلامی طراحی و بر پنج محور دوستی، گفتگو، مردم سالاری دینی، صلح و حقوق شهروندی بنا شده است. این برنامه در حقیقت بخشی از مهارت‌های زندگی است که همه شهروندان به یادگیری آن و کسب مهارت در آنها نیاز دارند. این راهنما به منظور توجیه و استفاده ی معلمان که این درس را آموزش خواهند داد، تهیه شده است. همچنین معلمان و تولیدکنندگان مواد آموزشی و کمک آموزشی نیز می‌توانند براساس این راهنما به تولید محتوای درسی، نرم افزارها و مطالب خواندنی برای این درس اقدام نمایند.

این راهنما شامل دو بخش است:

در بخش اول، ضمن معرفی راهنما و جایگاه این درس، مؤلفه‌ها و عناصر برنامه، شامل ضرورت و اهمیت برنامه ی درسی دوستی و گفت‌وگو، اهداف، رویکردها، اصول، سرفصل‌ها، شیوه‌های مناسب یاددهی-یادگیری، ارزشیابی و ملاحظات اجرایی برنامه تشریح شده است. در بخش دوم، گزیده مطالبی درباره ی محتوای پنج پودمان دوستی، گفتگو، مردم سالاری دینی، صلح و حقوق شهروندی مطرح شده است. در پایان هر بحث، منابعی برای مطالعه بیشتر به خواننده معرفی شده است. به علاوه در پایان مجموعه نیز تعدادی از منابع و سایت‌های اینترنتی معرفی شده است که می‌تواند معلمان می‌توانند از آن استفاده کنند. این راهنمای برنامه برخلاف راهنماهای برنامه درسی رایج به گونه‌ای تهیه شده است که برخی نیازهای معلمان را در تهیه طرح درس و شیوه‌های تدریس و ارزشیابی برآورده نماید. به علاوه از آنجا که این درس در حال حاضر فاقد کتاب درس خاصی است، سعی شده است با ارائه جزئیات بیشتر، برخی مطالب اضافی و معرفی منابع بسیار، معلمان را در تولید یا گزینش محتوای آموزشی یاری نماید. اگرچه این برنامه با تأکید بر دانش‌آموزان دوره ی متوسطه تهیه شده است، اما استفاده از اهداف و محتوای برنامه و روش‌های یاددهی-یادگیری و ارزشیابی آن در صورتی که با ویژگی‌های دانش‌آموزان و شرایط مدارس راهنمایی تطبیق داده شود، آنها نیز می‌توانند از آنها استفاده کنند.

۱. مدیر دبیرستان ممتاز حنان، منطقه ۶

مشورت کنید تا به نتیجه مطلوب برسید

فخرالسادات معینی^۱

چکیده

دبیرستان دخترانه دکتر سید محمود طباطبایی یکی از دبیرستان‌های ناحیه یک شیراز و دارای ۱۲ کلاس و ۴۰۰ دانش‌آموز است. این مدرسه در سال ۱۳۸۶ تأسیس شده است. اولیای آن از نظر اقتصادی و فرهنگی بیشتر از اقشار متوسط هستند و به تعلیم و تربیت فرزندان خود بهاء می‌دهند.

شیوه متداول و رایج انجمن اولیاء و مربیان برای همگان آشنا است در این شیوه اولیا در زمان معین انتخاب می‌شوند در طول سال تحصیلی با تشکیل جلسات به فعالیت خود ادامه می‌دهند. اما شیوه‌هایی که مدیران برای استفاده از توانمندی‌های بالقوه‌ی انجمن به‌کار می‌گیرند بر جو فکری، اجتماعی، عاطفی، یادگیری و پویایی مدرسه تأثیر بسزایی دارد. مدیران می‌توانند از طریق انجمن‌ها سبب تقویت محیط عاطفی، ارتقاء یادگیری دانش‌آموزان و یادآوری سهم بودن اولیاء در تعلیم و تربیت فرزندان و همسویی در نهادخانه و مدرسه باشند. در طول خدمت همیشه علاقه‌مند بودم کلیه اولیاء را در فرایند و فعالیت‌های مدرسه سهم کنم. و مدرسه محیط یادگیری اولیاء دانش‌آموزان و کلیه عوامل باشد و تأثیر عملی اولیاء را در کلاس‌های فوق برنامه، امکانات رفاهی، آموزشی، تربیتی، فضا و خدمات پژوهشی و امور مالی شاهد باشم.

اولیا در طول سال تحصیلی تنها برای موجه کردن غیبت فرزند یا بعضی مواقع در بعضی از جلسات شرکت می‌کنند. به‌خصوص پدران آنها به دلیل مسئله‌ی کاری و برگزاری کلاس‌ها در نوبت صبح به ندرت به مدرسه می‌آیند. همه این مسائل و پتانسیل اولیا برای تربیت فرزند، خود سبب شد که به فکر چاره‌ای باشم و مطلب را با گروه دینفع درمیان گذارم.

۱. مدیر دبیرستان دخترانه دکتر سیدمحمود طباطبایی شهرستان گلدشت (فارس)